

Geen werk van mannen alleen

De rol van de vrouw in de verovering van het Azteekse rijk

Silke Leenen

Masterproef aangeboden binnen de opleiding
Master in de Geschiedenis

Promotor prof. dr. Werner Thomas

Academiejaar 2013-2014

177.292 tekens

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Samenvatting.....	2
Inleiding.....	3
1. Een wereld van verschil: de vrouw in de Azteekse en Spaanse samenleving	12
1.1. De vrouw in de Azteekse samenleving: genderparallellisme en gendercomplementariteit.....	13
1.2. De vrouw in de Spaanse samenleving: Moors verleden en christelijke identiteit hand in hand.....	19
2. Spaanse mannen kwamen niet alleen	24
3. Meer dan seks alleen: de inheemse vrouw en haar rol in de Verovering	34
3.1. De inheemse vrouw en haar veelheid van rollen in de Verovering.....	35
3.2. La Malinche: meer dan seks-slavin en tolk.....	53
Besluit.....	67
Bibliografie.....	71
Uitgegeven bronnen.....	71
Secundaire literatuur.....	72
Werken.....	73
Digitale informatie.....	78

Voorwoord

“When we gazed upon all this splendour at once, we scarcely knew what to think,
and we doubted whether all that we beheld was real ...
After the long and harsh journey the great city of Mexico lay before us in all its splendour.”

- *The Memoirs of the Conquistador Bernal Diaz del Castillo*, I, 220.

Dit citaat van Bernal Díaz, voetsoldaat in de expeditie van Cortés en auteur van één van de meest uitvoerige bronnen omtrent de verovering van het Azteekse rijk, omschrijft mijn gevoel op dit eigenste moment, de laatste woorden van dit onderzoek typend. Na een tocht van vier jaar, noem het mijn eigen ontdekkingsreis, ben ik gekomen op dat punt dat Díaz zo mooi omschreef: het eindpunt lonkend in de verte, het doel bijna gehaald. Staande op een top aanschouwde hij in het immens landschap de voor hem uit strekkende wegen, waarna hij terugkijkend ook het gebied omzag waardoor ze getrokken hadden. Steil opwaarts, vooral dat laatste stuk. Ik heb het gevoel een soortgelijke tocht te hebben ondernomen tijdens mijn vier jaar aan de KULeuven; steil opwaarts, vooral dat laatste jaar, maar het eindpunt lonkt. Net als Díaz was dit een weg die ik echter niet alleen had kunnen afleggen. Een woord van dank is daarmee ook op zijn plaats.

In de eerste plaats wil ik vooral mijn promotor, professor Werner Thomas, bedanken voor het begeleiden van mijn thesis. Zijn inzicht en vele suggesties bleken een duidelijke meerwaarde voor dit onderzoek. Daarnaast reikte hij me voor de eerstejaarsstaak ook een bron aan waarmee mijn interesse in de verovering van het Azteekse rijk ten top werd gedreven, namelijk de ‘*Historia Verdadera*’ van Bernal Díaz, waarmee de spreekwoordelijke cirkel rond is.

Daarnaast ben ik veel dank verschuldigd aan het personeel van de IBL-dienst. De grote meerderheid van mijn bronnen en secundaire literatuur waren immers niet aanwezig in Leuvense bibliotheken. Deze paper zou dus eenvoudigweg niet tot stand zijn gekomen mochten zij er niet geweest zijn. Vooral Stefan Derouck verdient een speciale vermelding omwille van de vele tijd die hij gespendeerd heeft aan het opsporen van broodnodige literatuur voor dit onderzoek.

In het bijzonder bedank ik ook mijn ouders, aangezien ik zonder hun steun niet zou staan waar ik nu sta. Bedankt voor de houvast als ik even de grond onder mijn voeten voelde wegschuiven, voor het hartelijk gevoel van thuiskomen na een zware week. Zonder hun was dit onderzoek ook niet mogelijk geweest, aangezien een twintigtal lijvige bronnen voor deze thesis moesten worden aangekocht of gekopieerd en dit met mijn studentenloon niet mogelijk zou zijn geweest. Ook de vrienden die ik doorheen deze tocht aan de KULeuven rijker ben geworden verdienen een woord van dank, met name Caro, Freija en Nico, voor hun luisterend oor, steun en vertrouwen en Winand voor zijn goede raad. Afsluiten doe ik echter met diegene die ettelijke weken in zijn leven versleten heeft om mij te brengen waar ik nu ben, op die top, uitkijkend over de verte met wegen die zich voor mij uitspreiden: Sam, mijn rots in de branding.

Samenvatting

In februari 1519 zette Hernán Cortés voet aan wal op de Mexicaanse kust, vergezeld van ongeveer 500 manschappen, elf schepen en dertien paarden. Meer dan twee jaar later, in augustus 1521, stuwte het Azteekse rijk in elkaar na de Spaanse inname van haar hoofdstad Tenochtitlan. Het epos van de Mexicaanse verovering door Cortés is ons allen bekend. Weinig gekend zijn echter de twaalf Spaanse vrouwen en de grote groep inheemse vrouwen die Cortés vergezelden naar het economisch en politiek hart van het Azteekse rijk, dat in de strijd tegen de Spanjaarden ook door inheemse vrouwen verdedigd werd. Het is duidelijk dat tot op heden de verovering van het Azteekse rijk wordt afgebeeld als een exclusief mannelijke aangelegenheid. Dit beeld trachtte ik met dit onderzoek te ondergraven.

Verhalende bronnen met betrekking tot de Verovering toonden aan dat zowel aan Spaanse, als aan Azteekse zijde van het slagveld vrouwen de gewonden verzorgden, de wacht hielden en zelfs actief deelnamen aan de strijd. Langs beide kanten werden deze vrouwen geroemd door de kroniekschrijvers omwille van hun moed, vandaag zijn we hun daden echter vergeten. Wel stevast genoemd in het grote epos van de Verovering zijn de Azteekse vrouwen, voorgesteld als weerloze slachtoffers die door de Spanjaarden als buit werden meegenomen om hun seksuele lusten op te botvieren. Er werden echter ook interracial relaties aangegaan om andere redenen, zoals het vormen van politieke allianties, economisch opportunisme, maar ook oprechte liefde. Vele inheemse vrouwen werden daarnaast als buit meegenomen om de Spanjaarden van voedsel te voorzien. Daarnaast speelde de inheemse vrouw ook een grote rol bij het zoeken van toenadering tussen de verschillende inheemse stammen en de Spanjaarden en werd ze langs beide kanten ingezet om een onderlinge vrede te bekomen. De Azteekse vrouwen bleken daarenboven erg vroom, waardoor ze ook een rol speelde op vlak van de christianisering in het nieuw ontdekte gebied.

Een inheemse vrouw die wel vaak vernoemd wordt binnen het verhaal van de verovering van het Azteekse rijk, en daarin ook een rol krijgt toebedeeld, is La Malinche. Vaak voorgesteld als de indiaanse tolk en minnares van Cortés, was ze echter meer dan deze oppervlakkige vermelding. Als een soort van cultureel bemiddelaarster trad ze op als tussenpersoon tussen de inheemse volkeren en de Spanjaarden. Haar insider-informatie had een misschien wel grotere impact op het welslagen van de Spaanse onderneming in Mexico, aangezien op basis van haar inlichtingen Cortés zijn militaire strategie kon bijstellen en legde ze daarnaast vaak onheil bloot. Uit mijn onderzoek blijkt dat vele rollen van deze vrouwen worden geminimaliseerd, vaak zelfs vergeten. Met name de actieve rol van de vrouw aan de verovering van het Azteekse rijk is een grote lacune binnen het historisch onderzoek. Nochtans is deze erg bijzonder, aangezien de aanwezigheid van een vrouw op het militaire veld ondenkbaar was. Toch wil ik deze rol niet overbelichten, aangezien ik via dit onderzoek met name de veelheid van rollen van de vrouw in de verovering van het Azteekse rijk wilde aantonen. Het is deze veelheid die in andere historische werken immers ontbreekt.

Inleiding

The conquest of the Americas was a conquest of women – Magnus Mörner ¹

Vrouwen en het slagveld: een combinatie die door het traditioneel beeld op de geschiedenis wordt tegengesproken. De grote slagen uit het verleden lijken te zijn uitgevochten door mannen. Het beeld dat sinds de klassieke oudheid leeft bevestigde dat de maatschappij aan het slagveld een exclusief mannelijk karakter toeschreef. De heersende mentaliteit was dan ook dat vrouwen niet thuishoorden op het slagveld.² Dit bewijst bovendien een passage uit het Beleg van Oostende van 1601-1604 : “...so is gevonden een jonge Spaensche Dochter ofte Vrouwe ghecleet in mans cleederen liggende dicht onder Santhill.”³ Deze ontdekking van een vrouwenlichaam dat was gekleed als een mannelijke krijger tussen de Spaanse gesneuvelden kon rekenen op veel oproer. Dit toont dat het absoluut ondenkbaar was om een vrouw te laten meevechten. Het mag dan ook geen verwondering wekken dat sinds de zestiende eeuw tot enkele decennia geleden de verovering van de Amerika's louter als een patriarchale aangelegenheid werd gezien, waarvan het verloop en de uitkomsten enkel door mannen werden bepaald.

Hoewel het citaat van Mörner enkel slaat op de seksuele verovering en de plaats van de vrouw daarin, hadden vrouwen daarnaast op tal van andere vlakken een belangrijke rol binnen de verovering en de vroege koloniale samenleving. Juan Francisco Maura stelde zelfs dat het zonder de aanwezigheid van vrouwen onmogelijk zou zijn geweest voor Spanje om zijn aanwezigheid in Latijns-Amerika te consolideren of een Spaanse cultuur te implementeren.⁴ Verrassend genoeg bleven deze vrouwen lange tijd zo goed als onbekend en onvermeld. Tot op heden lijken vrouwen afwezig te zijn in de verovering van de Nieuwe Wereld. Dit onderzoek wilt een licht werpen op deze vrouwen via onderzoek naar hun bijdrage ten tijde van de Spaanse verovering van het Azteekse rijk.

Hoewel hun verhaal lange tijd onbekend was, beginnen vrouwen echter stilaan de historiografie omtrent de ontdekking van de Nieuwe Wereld binnen te sluipen. Onder impuls van historica Asunción Lavrin nam onderzoek naar de geschiedenis van de vrouw in Latijns-Amerika in de jaren 1970 een erg hoge vlucht. Vooral haar werk ‘*Latin American Women: Historical Perspectives*’, waarin ze de economische en sociale rol van de vrouw in de geschiedenis van Latijns-Amerika in kaart bracht, betekende de start voor historisch onderzoek naar de rol van de vrouw in koloniaal Latijns-Amerika. Andere werken in de jaren '70 omtrent de geschiedenis van de

¹ M. MÖRNER, *Race Mixture in the History of Latin America*, Boston, 1967, 22.

² B.A. COOK, *Women and War: A Historical Encyclopedia from Antiquity to the Present*, Santa Barbara, 2006, 256 en 493. Wel waren vrouwen aanwezig als soldaten in Griekse en Romeinse mythes, denk maar aan Athena/Minerva, Enyo/Bellona en de Amazones. Deze heldhaftige vrouwen in hun legendes, met name de mythe van de amazones, moeten echter meer bekeken worden als een soort van negatieve spiegel van de realiteit, als verhalen die het gevaar aantoonde van culturele inversie. (COOK, *Women and War*, 257).

³ H. VAN HAESTENS, *De bloedige ende strenge belegeringhe der stadt Oostende in Vlaenderen*, Leiden, 1613, 118.

⁴ J. F. MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, J.F. DEREDITA vert., New York, 1997, VII.

vrouw in Latijns-Amerika waren echter zwaar gepolitiseerd. Vrouwen in Spaans-Amerika werden voorgesteld als passieve slachtoffers van seksisme en het patriarchaat. Verschillende historici stelden dat dit een gemeenschapsgevoel creëerde, een ‘zusterschap’, dat ras en klasse oversteeg.⁵ Maar in de jaren '80 ontstond hierop een tegenreactie, waarbij historici stelden dat de ervaring van de Spaanse elite vrouw geheel anders was dan bijvoorbeeld deze van de inheemse vrouw.⁶ Daarenboven contesteerde men de idee van de vrouw als passief slachtoffer; de nieuwe generatie historici verklaarde dat koloniale vrouwen, desondanks een door (Europese) mannen gedomineerde samenleving, toch zijwegen vonden om een rol te spelen in de maatschappij.⁷ Vanaf de jaren '90 was er dan ook een opkomst merkbaar van historisch onderzoek naar de rol van de vrouw in de religie en de economie, zoals bijvoorbeeld Asunción Lavrin, Jonathan Truitt en Susan Kellogg.⁸ In navolging hiervan begonnen verschillende historici ook veel aandacht te besteden aan de vrouw en haar seksualiteit of aan haar familiale rol.⁹ Daarnaast werden ook studies naar de genderrol in koloniaal Latijns-Amerika erg populair binnen het historische veld, waarbij vooral de transformatie van deze rol door de komst van de Spanjaarden werd bestudeerd. Baanbrekende en invloedrijke auteurs die rond dit onderwerp hebben geschreven zijn Susan Kellogg, Inga Clendinnen en Louise Burckhardt.¹⁰

Het laatste decennium was er vooral een opkomst merkbaar van meer algemene werken rond de vrouw in Latijns-Amerika. Belangrijke namen hierbij zijn Juan Francisco Maura, Susan Socolow

⁵ Met name het werk van Burkett is interessant met betrekking tot dit onderzoek: E. BURKETT, ‘In Dubious Sisterhood: Class and Sex in Spanish Colonial America’, *Latin American Perspectives*, 4(1977), 18–26. Andere werken die dit idee van een zusterschap ondersteunen zijn: R. MORGAN, *Sisterhood Is Global: The International Women’s Movement Anthology*, New York, 1984; B. LINDSAY, *Comparative Perspectives of Third World Women: The Impact of Race, Sex and Class*, New York, 1983 en M.R. CUTRUFELLI, *Women on Africa: Roots of Oppression*, Londen, 1983.

S. SOCOLOW, *Women in Colonial Latin American History*, (<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766581/obo-9780199766581-0037.xml>).

⁶ C.T. MOHANTY, ‘Feminist Encounters: Locating the Politics of Experience’, M. BARRETT en A. PHILLIPS red., *Destabilizing Theory: Contemporary Feminist Debates*, Stanford, 1992 en A.RUSSO, L.TORRES en C.H. MOHANTY red., *Third World Women and the Politics of Feminism*, Indiana, 1991.

⁷ A. LAVRIN, ‘Indian Brides of Christ: Creating New Spaces for Indigenous Women In New Spain’, *Mexican Studies/Estudios Mexicanos*, 15 (1999), 225-260; A. LAVRIN, *Brides of Christ: Conventual Life in Colonial Mexico*, Stanford, 2008 en J.E. HAHNER, *Women in Latin American History: Their Lives and Views*, Los Angeles, 1976.

⁸ A. LAVRIN, ‘Women in Convents: The Economic and Social Role in Colonial Mexico’, B. CARROL red., *Liberating Women’s History: Theoretical and Critical Essays, Urbana*, 1976, 250-277; LAVRIN, *Brides of Christ: Conventual Life in Colonial Mexico*; LAVRIN, ‘Indian Brides of Christ: Creating New Spaces for Indigenous Women In New Spain’; J. TRUITT, ‘Courting Catholicism: Nahua Women and the catholic church in Colonial Mexico City’, *Ethnohistory*, 57(2010), 415-444 en S. KELLOGG, *Weaving the Past: A History of Latin America’s Indigenous Women from the Prehispanic Period to the Present*, New York, 2005.

⁹ A. LAVRIN, *Sexuality and Marriage in Colonial Latin America*, Lincoln; 1989, J. FRANCO, *Plotting Women: Gender and Representation in Mexico*, New York, 1989; P. SEED, *To Love, Honor, and Obey in Colonial Mexico: Conflicts Over Marriage Choice, 1574-1821*, Stanford, 1988; N.E. JAFFARY, *Gender, Race and Religion in the Colonization of the Americas*, Cornwall, 2008 en M.D. SMITH, *Sex and Sexuality in Early America*, New York, 1998.

¹⁰ S. KELLOGG, *Law and the Transformation of Aztec Culture, 1500-1700*, Norman, 1995; S. KELLOGG, ‘From parallel and Equivalent to Separate but Unequal: Tenochca Mexica Women, 1500-1700’, S. SCHROEDER, S. WOOD, en R. HASKETT red., *Indian Women of Early Mexico*, Norman, 1997; L. BURCKHARDT, *The Slippery Earth: Nahua-Christian Dialogue un Sixteenth Century Mexico*, Tucson, 1989 en I. CLENDINNEN, *Aztecs: an Interpretation*, Cambridge, 1991.

en Karen Vieira Powers.¹¹ Deze historici specificerden zich op de rol van de vrouw op vlak van economie of op haar genderrol, maar schreven zowel over hun veranderende genderrol, als over hun rol op het slagveld of hun aandeel in de slavernij. Kortom, zij schreven over het leven van de vrouw in koloniaal Latijns-Amerika in al haar facetten met als doel ook dat verhaal kenbaar te maken binnen het grote epos van de Spaanse verovering van het Azteekse rijk. Want hoewel er sinds de jaren '70 interesse is naar de rol van de vrouw in koloniaal Meso-Amerika, blijven vrouwen tot op heden afwezig in de meeste overzichtswerken over de verovering van Mexico. Auteurs zoals Alan Knight, Ross Hassig, Charles Gibson of James Lockhart besteden in hun publicaties nauwelijks een handvol pagina's, meestal verspreid over het werk, aan de vrouw.¹² Er valt dus op te merken dat er in de laatste decennia veel significant onderzoek werd gevoerd naar de vrouw in Latijns-Amerika, maar dat dit zelden werd geïntegreerd in een samenhangend geheel. Karen Vieira Powers spreekt zelfs van een 'ghettoization' van vrouwengeschiedenis in het algemeen.¹³

Wat valt er nog op te merken indien men de historiografie omtrent de rol van de vrouw in Latijns-Amerika van naderbij bekijkt? Allereerst kan er gesteld worden dat er geen verschil lijkt te zijn in de hoeveelheid werken die handelen over de vrouw in koloniaal Mexico tegenover Peru. Wel kan er gezegd worden dat er aanzienlijk meer literatuur is omtrent de vrouw in het precolumbiaanse of koloniale Mexico in de zeventiende of achttiende eeuw dan over de vrouw in het Mexico van de zestiende eeuw. Nochtans wordt binnen onderzoek naar het Spaanse koloniale rijk het meest aandacht besteed aan de periode van de veroveringen, grosso modo 1500-1600. Het is dus op zijn minst merkwaardig te noemen dat juist aan deze periode veel minder aandacht werd besteed binnen het onderzoeksveld van de vrouw in Latijns-Amerika. Verschillende historici verklaarden dit door te stellen dat deze periode zich vooral afspeelde langs het slagveld, een plek waar vrouwen traditioneel afwezig waren.¹⁴

De laatste decennia werd er dus veel significant onderzoek gevoerd naar de rol van de vrouw in Latijns Amerika. Zo werd de genderrol voor en na de Spaanse verovering talloze keren onderwerp van verscheidene historische studies, maar wat nu precies de bijdrage was van de vrouw ten tijde van de verovering van Latijns-Amerika werd zelden bestudeerd. Maura beschrijft deze lacune naar mijn mening perfect met volgend citaat: "*Much had been said and written about the*

¹¹ MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*; S. SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, Cambridge, 2000 en K.V. POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, Albuquerque, 2005.

¹² A. KNIGHT, *Mexico: From the Beginning to the Spanish Conquest*, New York, 2002; A. KNIGHT, *Mexico: The Colonial Era*, New York, 2002; R. HASSIG, *Mexico and the Spanish Conquest*, Londen, 1994; C. GIBSON, *The Aztecs Under Spanish Rule*, Stanford, 1964; J. LOCKHART, *Nahuas and Spaniards: Postconquest Mexican History and Philology*, Stanford, 1991 en J. LOCKHART, *The Nahuas after the Conquest: A Social and Cultural History of the Indians of Central Mexico, Sixteenth through Eighteenth Centuries*, Stanford, 1992.

¹³ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 9.

¹⁴ M. WIESNER-HANKS, 'World History and the History of Women, gender and Sexuality', *Journal of World History*, 18(2007), 54; POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 1; B.A. ERICKSON, 'Gender and Violence: Conquest, Conversion and Culture on New Spains's Imperial Frontier', N.E. JAFFARY red., *Gender, Race and Religion in the Colonization of the Americas*, Cornwall, 2008, 29 en MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 1.

participation of men, horses and even dogs in the encounter of the Americas, very little has been written, however, on the participation of women and their extremely important contribution.”¹⁵

Binnen dit onderzoek zal deze deelname van vrouwen en hun uiterst belangrijke bijdrage in de Spaanse verovering van het Azteekse rijk bloot te leggen aan de hand van narratieve verslagen. Daarnaast wil ik aan tonen hoe de bijdrage van de vrouw in de verovering ten allen tijden aanwezig was en op welke wijze hun rol in de ontwikkeling van de gebeurtenissen van cruciaal belang bleek.

Als geografische afbakening hanteer ik het Azteekse rijk ten tijde van de Spaanse inval. Ten eerste omdat de Spanjaarden in deze regio voor het eerst met een hoogstaande beschaving in aanraking kwamen.¹⁶ De Spanjaarden hadden respect voor de Azteken (Nahua); ook Aurelio Miró Quesada en Mauro stelden dat er in de eerste jaren van de verovering van de grote precolumbiaanse rijken nog geen vooroordelen waren of een visie van inferioriteit ten opzichte van de inheemse bevolking.¹⁷ Als tweede reden voor mijn keuze voor het voormalige Azteekse rijk als zwaartepunt valt de bevolkings spreiding aan te halen. Deze regio was immers het drukst bevolkt binnen Meso-Amerika.¹⁸ Het was dus in deze streek waar de eerste en meest drastische koloniale transformaties plaatsvonden, waarin mogelijk ook voor vrouwen een rol was weggelegd.

Waar ik in de eerste fase van mijn onderzoek had besloten mij te focussen op de rol van de inheemse vrouw, ben ik hier in een later stadium op teruggekomen. Dit omdat in narratieve verslagen over de verovering ook Spaanse vrouwen vaak uitvoerig werden beschreven. Hoewel inheemse vrouwen frequenter werden vermeld dan de Spaanse vrouwen, ben ik toch van mening dat deze Spaanse vrouwen niet afwezig mochten zijn in dit onderzoek. Zeker niet indien ik poog de rol van de vrouw in de verovering van het Azteekse rijk bloot te leggen. Binnen dit onderzoek werd dus zowel de Spaanse als de inheemse vrouw bestudeerd. Het meest bekende voorbeeld van een vrouw die bijgedragen heeft aan de verovering van Mexico is zonder twijfel La Malinche, de indiaanse tolk die Cortés vergezelde op verscheidene van zijn tochten in Meso-Amerika. Hoewel ik mij probeerde af te wenden van het ‘Great Women Syndrome’, zoals Asuncion Lavrin de tendens omschreef dat er binnen historisch onderzoek enkel uitzonderlijke vrouwen werden beschreven, zal La Malinche toch nog een groot aandeel hebben in dit onderzoek, omdat de bestudeerde bronnen veel informatie over haar verschaften.¹⁹ Toch heb ik geprobeerd dit in te korten waar mogelijk is, aangezien zij al een vaak bestudeerd onderwerp vormt binnen onderzoek naar de vrouw in Latijns-Amerika.

Als chronologische afbakening hanteer ik grosso modo de periode van 1519 tot 1525. In een vroegere fase van dit onderzoek koos ik voor de periode van 1519 tot 1569: van de expeditie

¹⁵ MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 1.

¹⁶ T. TODOROV, *The Conquest of America: The Question of the Other*, Norman, 1999, 127-129.

¹⁷ A. M. QUESADA, ‘Ideas y proceso de mestizaje en el Perú’, *Revista Histórica*, 28 (1965), 11 en MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 1.

¹⁸ MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 1.

¹⁹ A. LAVRIN, *Latin American Women: Historical Perspectives*, Westport, 1978, 4.

van Hernán Cortés tot de Junta Magna waarmee het koloniale beleid werd uitgetekend en er een einde kwam aan een experimentele fase qua bestuur in Latijns-Amerika.²⁰ Ik heb echter besloten om mij in dit onderzoek te focussen op de jaren rond de expeditie van Cortés, dit omwille van verschillende redenen. Deze periode biedt immers de mogelijkheid een onbestudeerd fenomeen te onderzoeken, aangezien de rol van de vrouw ten tijde van de verovering tot op heden nog niet uitvoerig werd beschreven. Zoals al eerder werd vermeld waarschijnlijk omdat deze periode zich vooral afspeelde rond het slagveld, een arena waarin vrouwen traditioneel minder op de voorgrond traden. Toch is het noodzakelijk om hun rol ook in deze periode goed in kaart te brengen, aangezien hun leven, hun cultuur het meest zou veranderen in deze tijd.²¹ Daarnaast reikten de geraadpleegde bronnen het meest informatie aan over feiten ten tijde van of iets na de expeditie van Cortés.

Dit onderzoek werd gevoerd aan de hand van uitgegeven narratieve verslagen met betrekking tot de verovering en kolonisering van het Azteekse rijk. Narratieve verslagen zijn de bronnen die voor deze periode en gebeurtenissen het meest voor handen zijn. Voor dit onderzoek werd er voornamelijk gewerkt met Spaanse verslagen, alsook met verslagen van indianen of mestiezen die nog meer in traditie stonden van de Nahuatlkronieken van de Mexica. De geraadpleegde bronnen werden allemaal geschreven tussen 1519 en 1620, waardoor de meeste auteurs dichtbij de verovering stonden. Bij de Spaanse ooggetuigenverslagen werd er gekozen om de werken van volgende auteurs te bestuderen: Bernal Díaz del Castillo, Andrés de Tapia, Francisco de Aguilar, Hernán Cortés, Toribio de Benavente Motolinía en Juan de Torquemada. Ook Bartolomé De Las Casas werd bestudeerd. Hoewel zijn geschriften eerder als hevige polemieken gelden, ben ik van mening dat zijn kritiek niet genegeerd kan worden binnen deze studie. Naast deze Spaanse ooggetuigenverslagen werden er ook kronieken over de verovering geraadpleegd waarvan de auteurs nooit in Nieuw-Spanje zijn geweest, zoals de geschriften van Francisco López de Gómara, Pedro Mártir de Anglería, Gonzalo Fernández de Oviedo, Antonio de Herrera y Tordesillas en Juan Ginés de Sepúlveda. Deze auteurs baseerden hun werken op gesprekken, briefwisseling met de conquistadores of op basis van oudere kronieken omtrent de verovering. Ten laatste werd eveneens de inheemse visie op de verovering niet vergeten waarvoor de verslagen van de auteurs Fernando de Alva Ixtlilxóchitl, Francisco de San Antón Muñón Chimalpahin Quauhtlehuanitzin, Fernando Alvarado Tezozómoc en Diego Muñoz Camargo aangewend werden, evenals de *'Ramírez Codex'* en de *'Anales de Tlatelolco'*. Bij deze inheemse verslagen valt op te merken dat deze quasi allemaal pas enkele decennia na de verovering werden geschreven. Deze verslagen werden daarom gebaseerd op mondelinge inheemse verhalen en oudere historische bronnen omtrent de Verovering.²² Deze bronnen blijken enorm interessant aangezien, zo stelde

²⁰ F. HINZ, 'The Process of Hispanization in Early New Spain', LXVIII (2008), 11-12.

²¹ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 1.

²² J. LOCKHART, *We People Here*, Los Angeles, 1993, 5 en M. LIENHARD, 'La cronica mestiza en Mexico y el Peru hasta 1620: Apuntes para su estudio historico-literario', *Revista de Crítica Literaria Latinoamericana*, 9 (1983), 105.

zowel Patricia de Fuentes als Woodrow Borah, deze inheemse kronieken veelal gebeurtenissen vermeldden die niet werden beschreven door de Spaanse kronieken.²³ Ook zijn er Spaanse verslagen die teruggaan op inheemse bronnen, zoals de *'Florentijnse Codex'* van Bernardino de Sahagún en het werk van Diego Durán.

Hoewel ik van mening ben dat een bron het best bestudeerd wordt in haar brontaal, heb ik waar mogelijk geopteerd voor vertalingen. Dit aangezien ik het Spaans niet genoeg machtig ben om op korte tijd veel informatie te kunnen verwerken. Waar geen vertalingen beschikbaar waren, werd er toch gekozen voor de Spaanstalige versie. Bij het citeren van deze Spaanstalige bronnen zal ik steeds in voetnoot een Nederlandstalige vertaling van het citaat voorzien. Bij het kiezen van de vertalingen, alsook de uitgaven in het algemeen, heb ik mij laten leiden door mijn voorgangers: zo werd er gekeken welke uitgaven of vertalingen het meest gebruikt werden voor het historisch onderzoek. Maar aangezien de meeste historici opteerden voor de Spaanstalige uitgaven moest er ook een ander selectiecriteria ter hand genomen worden. Daarom werden verschillende uitgaven of vertalingen vergeleken met elkaar, waarna de meest kwalitatieve werd gebruikt als bron voor dit onderzoek. Om dit te bepalen werd er o.a. naar de redacteur of vertaler van het werk gekeken, het aantal pagina's, het manuscript waarop de uitgave gebaseerd was en de aanwezigheid van een wetenschappelijke inleiding en voetnoten. Daarnaast was er voor sommige vertalingen enkel een versie beschikbaar afkomstig uit de vroegmoderne tijd. Bij zulke oudere vertalingen kan er sprake zijn van manipulatie, gekleurd woordgebruik of geschrapte passages. De Engelstalige vertaling van Gómara uit 1578 door Henry Bynneman werd omwille van deze reden vergeleken met een Franstalige vertaling uit 1577 vertaald door Marly le Chastel en uitgegeven door Michel Sonnius. Tussen beide vertalingen werden echter geen aanzienlijke verschillen opgemerkt voor de bestudeerde passages. De zeventiende eeuwse Engelstalige vertaling van Herrera's verslag werd niet vergeleken, aangezien een anderstalige versie van het Spaanse origineel niet beschikbaar was in Leuvense bibliotheken. Maar in de secundaire literatuur, waarbij werd gewerkt op een Spaanse uitgave, zie ik dezelfde citaten naar boven komen.

Lange tijd stonden historici echter afkering tegenover dit soort bronnen.²⁴ Deze verslagen vertonen inderdaad meerdere valkuilen. Zo had elke auteur zijn eigen beweegredenen om een

²³ P. DE FUENTES, *The Conquistadors. First-person accounts of the Conquest of Mexico*, Norman, 1993, XI en W. BORAH, 'Some problems of Sources', H.R. HARVEY en H.J. PREMM red., *Explorations in Ethnohistory. Indians of Central Mexico in the Sixteenth Century*, Albuquerque, 1984, 26-27.

Historici hechten de laatste jaren zo'n groot belang en interesse in deze inheemse bronnen van Latijns-Amerika dat hier rond een eigen onderzoeksveld is gaan ontstaan; New Philology. Dit verwijst naar een tak van de Mexicaanse ethnohistorie en filologie waarbij koloniale inheemse teksten worden gebruikt om zo het standpunt van de inheemse stammen omtrent de verovering te kunnen reconstrueren. De meest belangrijke auteur rond dit onderwerp is zonder twijfel James Lockhart. Belangrijke studies binnen dit onderzoeksveld zijn: het werk van Harvey en Premm, alsook het volgende werk: J. LOCKHART, L. SOUSA en S. WOOD, *Sources and Methods for the Study of Postconquest Mesoamerican Ethnohistory*, (<http://whp.uoregon.edu/Lockhart/index.html>).

²⁴ J. CAÑIZARES-ESGUERRA, *How to Write the History of the New World*, Stanford, 2001, 1 en S.H. BECKJORD, *Territories of History: humanism, Rhetoric and the Historical Imagination in the Early Chronicles of Spanish America*, Pennsylvania, 2007, 1.

verslag neer te schrijven en uit te geven. Ten eerste hoopten verscheidene Spaanse auteurs via hun werken roem en faam te verwerven voor zichzelf of hun opdrachtgevers. Maar niet enkel roem en faam bij het grote publiek waren motieven voor het neerschrijven van de gebeurtenissen in Nieuw-Spanje. Meestal was het vestigen van een goede naam bij het hof al goed genoeg, in de hoop een compensatie te krijgen voor hun heldendaden.²⁵ Zo zullen de eerste kronieken over de verovering van Mexico met name de grootsheid van de onderneming benadrukken. Daarnaast lieten ook clerici geschriften na, meestal om te tonen welke obstakels ze hebben moeten overwinnen bij de christianisatie van Nieuw-Spanje en hoe succesvol deze missionering was geweest. Naast deze motieven zorgde ook het niet begrijpen van de nieuwe cultuur voor een vertekend beeld van de waarheid in de verslagen. Zoals alle geschriften waarin interculturele contacten plaatsvinden, lijden deze werken evenzeer onder de misinterpretaties van de auteurs.²⁶

Historici houden er rekening mee dat deze verslagen meer moeten bestudeerd worden als een beredeneerd neerschrijven van de gebeurtenissen en dit in een duidelijke Spaanse visie. Daarom is onderzoek aan de hand van Nahuatl bronnen evenzeer noodzakelijk.²⁷ Toch zijn ook deze geschriften niet vrij van vooroordelen of beweegredenen van de auteurs. Deze verslagen werden pas enkele decennia na de verovering geschreven, in een periode dat de inheemse cultuur aan het verdwijnen was en plaats moest maken voor de opgelegde Spaanse cultuur die uiteindelijk zou uitgroeien tot een mestizo-cultuur. Eén van de grote achterliggende motieven voor het opstellen van zulke verslagen was dan ook de herinnering aan de verdwijnende cultuur levende te houden door haar geschiedenis neer te schrijven, zoals bijvoorbeeld de wens was bij Bernardino de Sahagún.²⁸ Maar motieven zoals legitimatie en het verwerven van koloniaal prestige waren eveneens aanwezig bij deze inheemse auteurs. Zo schreef Fernando de Alva Ixtlilxóchitl, afstammeling van het Texcoco volk, zijn narratief over de verovering van Mexico om de roemrijke rol van zijn voorvaders, als bondgenoten van de Spanjaarden in de strijd tegen Motecuhzoma II, te benadrukken.²⁹

Naast de vele beweegredenen van de auteurs, zowel aan Spaanse als aan autochtone zijde, moet men bij het bestuderen van deze bronnen evenzeer rekening houden met de opgelegde

²⁵ DE FUENTES, *The Conquistadors. First-person accounts of the Conquest of Mexico*, IX.

²⁶ J.L. MARTÍNEZ, 'Las crónicas de la conquista de México', *Historia Mexicana*, 38 (1989), 679 en S. SCHROEDER, *The Conquest All Over Again. Nahuas and Zapotecs thinking, writing and painting Spanish colonialism*, Cornwall, 2010, 2.

²⁷ LOCKHART, *We People Here*, 1.

²⁸ DE FUENTES, *The Conquistadors. First-person accounts of the Conquest of Mexico*, XI.

²⁹ SCHROEDER, *The Conquest All Over Again*, 10.

Don Fernando de Alva Ixtlilxóchitl was een afstammeling van de adel van Texcoco en daarmee begeesterd door de geschiedenis en cultuur van deze staat. Tussen 1610 en 1640 schreef hij zijn '*Historia chichimeca*', dat nooit tijdens zijn leven werd uitgegeven. Het werk geeft de pre-Columbiaanse geschiedenis en de verovering weer vanuit het standpunt van Texcoco, in tegenstelling tot het werk van Fernando Alvarado Tezozómoc dat als Mexica versie geldt. Omwille van zijn achtergrond schreef Ixtlilxóchitl gedetailleerd over de rol die zijn betovergrootvader had gespeeld in de verovering en pacificatie van Nieuw-Spanje. Verschillende historici zijn van mening dat ofwel het overgeleverde manuscript onvolledig is of dat het werk nog niet voltooid was, aangezien het werk abrupt eindigt met een halve zin. (MARTÍNEZ, 'Las crónicas de la conquista de México', 681).

censuur. Zowel de brieven van Cortés als Gómara's werk werden verboden in zowel Castilië als in Spaans-Amerika, aangezien de Spaanse kroon zijn twijfels begon te hebben over de representatie van de conquistadores in de verschillende reisverslagen.³⁰ De auteurs die na hun verslag deden over de verovering moesten dus rekening houden met de strenge censuur. Zo vermeed Chimalpahin, die Gómara's werk herschreef, sancties door het veelvuldig vermelden van het christendom in zijn werk over de verovering.³¹

De laatste jaren is het tij echter aan het keren, waarbij steeds meer historici teruggrijpen naar deze narratieve verslagen.³² Deze huidige aandacht voor zulke documenten, met name voor de reisverslagen van ooggetuigen, is volgens Arianne Baggerman en Rudolf Dekker vooral toegenomen door de veranderende oriëntatie van historici. Zo is er in de eerste plaats een nieuwe voorkeur voor het actorperspectief en de daadwerkelijke beleving van het verleden. Maar ook de postmoderne invloed valt niet weg te denken. Hiermee wordt er verwezen dat historici meer kritisch zijn ten aanzien van alle soorten documenten. Men veronderstelt dat van elk soort document meerdere lezingen mogelijk zijn. Daarom gaan historici de laatste jaren zulke bronnen niet enkel meer gebruiken om historische feiten uit te halen, maar evenzeer om opinies, mentaliteiten en het culturele klimaat te onderzoeken.³³ Waar mogelijk zal ik ook pogen deze visies van de auteurs te beschrijven, al zal dit onderzoek het blootleggen van de rol van de vrouw in de verovering als voornaamste doel hebben. Daarnaast blijken deze bronnen onvervangbaar, aangezien er in dergelijke teksten gegevens kunnen gevonden worden die in andere bronnen ontbreken. Zo kunnen dit soort verslagen informatie geven over bevolkingsgroepen die in de traditionele geschiedschrijving onderbelicht zijn gebleven, zoals bijvoorbeeld vrouwen.³⁴ In recente studies wordt dus vooral de nadruk gelegd op de aanvullende informatie die deze verslagen ons kunnen leveren, waarbij historici zich moeten bewust zijn van de beperkingen.³⁵

Deze verhandeling vangt aan met een inleidend hoofdstuk over de heersende mentaliteit met betrekking tot gender en vrouwen in zowel de Azteekse samenleving als in de Spaanse. Dit is van

³⁰ In 1551 kwam Gómara's '*Historia*' uit, waarin Cortés een grote rol kreeg toebedeeld. Filips II werd echter bezorgd over de representatie van de conquistadores in verschillende reisverslagen. Daarom werd in 1553 besloten om de verspreiding van Gómara's '*Historia*' te onderdrukken. (Ook de brieven van Cortés werden verboden in 1527, aangezien ook in deze brieven een sterke legitimatie van het optreden van Cortés naar voor kwam. (H. CORTÉS, *Letters from Mexico*, A. PAGDEN vert., Yale, 1986, LI) In 1566 werd besloten om het lezen Gómara's '*Historia*' te verbieden. Desondanks verkreeg een Nahuatl historicus, Chimalpahin, dit verslag in handen en besloot het te herwerken. Aan het origineel werd echter ook meer informatie toegevoegd over de Nahuas, aangezien hun verhaal volgens Chimalpahin ontbrak in het verslag van Gómara. Hij schreef ongeveer tegelijkertijd met andere Nahuatl historici: Ixtlilxóchitl en Tezozómoc. Chimalpahin's verslag werd echter nooit uitgegeven, de eerste uitgave is deze van Susan Schroeder in 2010, al circuleerden er wel verscheidene kopieën. (S. SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, Stanford, 2010, 3-4).

³¹ SCHROEDER, *The Conquest All Over Again*, 10.

³² T.P.PREBISCH, *Mujeres en Crónicas de la Conquista*, San Miguel de Tucumán, 1997, 9.

³³ A. BAGGERMAN en R. DEKKER, 'De gevaarlijkste van alle bronnen', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, 1 (2004), 9.

³⁴ BAGGERMAN en DEKKER 'De gevaarlijkste van alle bronnen', 12 en PREBISCH, *Mujeres en Crónicas de la Conquista*, 9.

³⁵ BECKJORD, *Territories of History*, 1; PREBISCH, *Mujeres en Crónicas de la Conquista*, 9; MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 3 en SCHROEDER, *Indian women of Early Mexico*, Norman, 1997, 6.

belang aangezien de auteurs verscheidene keren hun denkbeelden en standpunten laten doorschemeren in hun verslagen. Hoofdstuk 2 en 3 handelen over de hoofdzaak van dit onderzoek: namelijk de rol van de Spaanse vrouw in de verovering als de rol van de inheemse vrouw hierin.

Voordat hoofdstuk 1 wordt aangevat, rest er nog wat uitleg bij de gebruikte termen. Mexico, Nieuw-Spanje en het voormalig Azteekse rijk werden doorheen deze verhandeling gebruikt om de steeds groeiende Spaanse kolonies in Meso-Amerika aan te duiden doorheen de zestiende eeuw. Al werd het gebruik van de term 'Mexico' geminimaliseerd, aangezien deze term eerder de connotatie geeft aan hedendaags Mexico. Daarnaast moet ook de schrijfwijze van de namen even verduidelijkt worden, aangezien er voor verscheidene namen heel wat varianten bestaan. Ten eerste werd er besloten om steeds de meest gangbare naam te gebruiken en deze doorheen dit onderzoek eveneens consistent te gebruiken. Zo staat La Malinche in de literatuur nog onder verschillende andere namen bekend (Doña Marina, Malintzin, Malinalli,...). Deze werden doorheen deze verhandeling echter niet gebruikt, aangezien La Malinche het meest gangbaar is binnen het historiografisch debat. Ook de Azteekse leider ('*Hueyi Tlathoani*') ten tijde van de aankomst van Cortés zal besproken worden als Motecuhzoma II. In de Engelstalige literatuur wordt er gesproken over Montezuma, Spaanstalige historici spreken echter van Moctezuma, maar Motecuhzoma zou het dichtst bij zijn Nahuatl naam liggen.³⁶ Bovendien werd er besloten om niet-Spaanstalige namen zonder accenten te schrijven, naar traditie van de Engelstalige en Nederlandstalige literatuur. Om dit even te verduidelijken: de lezer zal dus niet Tenochtitlán lezen, maar Tenochtitlan. Spaanstalige namen echter zullen wel met de bijbehorende accenten geschreven worden. De veroverde volkeren van het Azteekse rijk worden in deze verhandeling niet aangesproken als Azteken, aangezien dit een negentiende eeuwse term is die daarnaast ook een politieke eenheid doet vermoeden die er niet was.³⁷ Daarom werden vooral de termen 'Nahua' of 'Mexica' doorheen dit onderzoek gebruikt. Indien het gaat om een persoon buiten het Azteekse rijk en de specifieke stam niet te identificeren valt, gebruik ik hiervoor de term inheems, aangezien ik dit correcter en neutraler vind klinken dan de term 'indiaans'.

³⁶ F.J. BROOKS, 'Motecuzoma Xocoyotl, Hernán Cortés, and Bernal Díaz del Castillo: The Construction of an Arrest', *The Hispanic American Historical Review*, 75 (1995), 150.

³⁷ LOCKHART, *The Nahuas after the Conquest*, 1.

1. Een wereld van verschil: de vrouw in de Azteekse en Spaanse samenleving

De expeditie van Cortés betekende een confrontatie tussen twee erg verschillende werelden, ook op vlak van gender. Het was een ontmoeting tussen volkeren die diverse opvattingen hadden over de rol van de vrouw in de samenleving. Deze heersende beelden blootleggen is interessant voor het onderzoek, aangezien de ideeën en visies van de auteurs doorschemerden in de narratieve verslagen over de verovering van het Azteekse rijk.

1.1. De vrouw in de Azteekse samenleving: genderparallellisme en gendercomplementariteit

Voor de komst van de Spanjaarden werd de Azteekse samenleving gekenmerkt door wat verscheidene historici genderparallellisme en - complementariteit noemen.³⁸ Genderparallellisme houdt in dat mannen en vrouwen actief zijn in twee gescheiden, maar wel gelijkwaardige, velden, waarbij elk autonomie bezit over zijn eigen veld. Zo hadden Azteekse vrouwen hun eigen religieuze en politieke organisaties met hun eigen vrouwelijke priesteressen en vrouwelijke hiërarchie, net zoals mannen dit hadden. Karen Vieira Powers verduidelijkte wel in haar onderzoek dat het hierbij niet het doel was om mannen en vrouwen op alle vlakken in de samenleving gescheiden te houden, maar wel om balans en harmonie te creëren. Ook gendercomplementariteit was een belangrijk kenmerk van de Azteekse cultuur. Hierbij hadden mannen en vrouwen verschillende rollen en taken in de samenleving, maar werden ze wel als gelijkwaardig beschouwd.³⁹

Deze genderideologie had zijn weerslag op de Azteekse religie. De mythes en religie werden gebaseerd op de idee dat op de meeste domeinen van de samenleving beide seksen moesten samenwerken. Zo werden de Azteekse goden vaak voorgesteld als getrouwde koppels, die mannelijke en vrouwelijke elementen vertegenwoordigden. Er kon zelfs gesproken worden over androgyne goden, die zowel mannelijke als vrouwelijke karaktertrekken hadden zoals bv. Ometeotl.⁴⁰ Binnen de Azteekse samenleving was er ook sprake van genderambigüiteit, zoals Cecelia Klein in haar studie naar gender bij de Mexica stelde. Hiermee refereert ze aan de idee bij de Mexica dat iemand niet 100% mannelijk of vrouwelijk was.⁴¹ Vrouwelijke Azteekse goden werden vaak verbonden met zorgzame kwaliteiten en de voorplanting, alhoewel ze evengoed als wreed en oorlogszuchtig werden voorgesteld.⁴² De belangrijkste onder deze vrouwelijke goden was Coatlicue, de moedergodin van de Aarde. Hierbij werd het moederschap gekoppeld aan de vruchtbaarheid van de aarde en het voorzien van voedsel.⁴³ In de Azteekse samenleving werden

³⁸ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 15; KELLOGG, *Law and the Transformation of Aztec Culture*, 88 en C.F. KLEIN, 'None of the above: Gender ambiguity in Nahua Ideology', *Gender in Pre-Hispanic America*, Washington, 2001, 187.

³⁹ KLEIN, 'None of the above: Gender ambiguity in Nahua Ideology', 188-189 en POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 15.

⁴⁰ KLEIN, 'None of the above', 186.

⁴¹ KLEIN, 'None of the above', 189.

⁴² KELLOGG, *Weaving the Past*, 29.

⁴³ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 24.

tempels zowel door mannelijke als vrouwelijke priesteressen bewoond die goden van beide geslachten aanbaden. Op hoger niveau verdween dit genderparallelisme echter, aangezien enkel mannen de hoogste priesterlijke functies konden uitoefenen, die meestal gepaard gingen met het uitvoeren van mensenoffers. Aan de andere kant waren het wel de priesteressen die verantwoordelijk waren voor het voorbereiden van diegenen die geofferd zouden worden.⁴⁴

Recent onderzoek toonde aan dat de Azteekse politieke organisatie ook werd georganiseerd rond deze genderstructuur. Zo werd er ontdekt dat bv. op het meer lokale bestuursniveau vrouwen evenzeer een belangrijke rol hadden. Zo was er de functie *Cihuatepixqui*, wat in het Nahuatl zoveel betekent als: ‘vrouwelijk persoon verantwoordelijk voor mensen’. Er wordt verondersteld dat deze vrouw verantwoordelijk was voor de administratie van vrouwen van de *Calpulli* (Azteekse organisatorische eenheid). Daarnaast was er ook een *Cihuatetiachcahuan* die oordeelde over jonge meisjes die beschuldigd waren van concubinage en een *Ichpochtlayacanqui* die toezicht hield op de vrouwelijke educatie.⁴⁵ Maar opnieuw mochten enkel mannen de hoogste posities bekleden binnen het politieke veld. Als vrouw van een leider had zij wel materiële politieke voorrechten. In het Azteekse rijk deelden vrouwen van belangrijke ambtenaren de titels immers met hun man, kregen verantwoordelijkheid en toestemming om mee beslissingen te nemen en verkregen ze tribuut. Daarnaast speelde de vrouw de meest voorname rol bij de opvolging. Mannen bekleedden misschien de officiële positie, maar het was de status van de moeder die de rechten qua rang en ambt bepaalden van het kind.⁴⁶

Gendercomplementariteit en -parallelisme stonden zo centraal in de Azteekse samenleving dat zowel jongens als meisjes in deze genderrol werden ondergedompeld vanaf het begin. Zo werden er bij de geboorte bepaalde rituelen uitgevoerd door de vroedvrouw waardoor de pasgeboren baby zou weten wat de Azteekse samenleving verwachtte van hem/haar. Een meisje werd op haar rol binnenshuis gewezen, waar zij later de zorg van het huis en haar gezin op zich zou nemen. In haar hand werden spoelen en weefgetouwen gelegd, om haar toekomstige rol in het huishouden te symboliseren. Een jongen werd gewezen op zijn rol op het slagveld. Het schild en de pijlen die de vroedvrouw in zijn handen legden verwezen naar zijn rol als toekomstige krijger.⁴⁷ Opnieuw valt hierbij de gendercomplementariteit op. Het weven stond centraal in het leven van de vrouw en bepaalde haar seksualiteit op dezelfde manier als succes op het slagveld voor de man. Een ander symbolisch ritueel was het begraven van de navelstreng van een pasgeboren dochter binnenshuis, dat van een zoon op het slagveld.⁴⁸ Binnen de Azteekse samenleving had elke sekse dus een duidelijk afgebakende plaats waarover ieder autoriteit bezat: de vrouw werd gelinkt aan het

⁴⁴ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 24.

⁴⁵ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 26.

⁴⁶ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 21.

⁴⁷ MOTOLINÍA, 110 en SCHROEDER, *Indian women of Early Mexico*, 15.

⁴⁸ L.M. BURCKHARDT, ‘Mexico Women on the Home Front. Housework and Religion in Aztec Mexico’, S. SCHROEDER, S. WOOD, en R. HASKETT red., *Indian Women of Early Mexico*, 28 en 45.

thuisfront, de man aan het slagveld. Ook nadien speelde deze genderdivisie een voorname rol in het leven van de kinderen. Jongens werden opgeleid door volwassenen mannen om te leren vissen en metaal te bewerken. Meisjes werden door vrouwen onderwezen in het weven en koken.⁴⁹

Vanuit onze hedendaagse visie lijkt deze genderstructuur ongelijk en discriminerend, aangezien de vrouw moest thuisblijven terwijl de man roem en faam kon verwerven op het slagveld. Echter, in de Azteekse samenleving was het huis een heilige plek en de geboorte een heilige daad. Mexica vrouwen spendeerden inderdaad veel tijd aan koken, zorgen voor kinderen, naaien, ..., met andere woorden: taken die ook werden toegeschreven aan hun Spaanse tegenhangers. Maar dit betekent niet dat er a priori besloten mag worden dat de samenleving deze taken als triviaal bekeek. De Nahuatl genderrollen waren misschien strikt gescheiden van elkaar, maar beiden seksen werden zeker als gelijkwaardig beschouwd. Mannen riskeerden de dood op het slagveld, vrouwen tijdens de bevalling. Als de vrouw het kind succesvol ter wereld bracht, werd zij net zo geprezen als een man die succes genoot tijdens een veldslag.⁵⁰ Een vrouw die stierf in het kraambed kon op evenveel prestige rekenen als een man die stierf op het slagveld.⁵¹ De zorg voor haar gezin was haar voornaamste taak, waarbij vooral het spinnen en weven bepalend waren voor haar identiteit als vrouw. Bij het huwelijk werd er zelfs een gelofte langs de kant van de vrouw afgelegd dat ze haar familie zou kleden.⁵² Maar het spinnen en weven was niet enkel voornaam voor het kleden van haar familie, ook het tribuut aan de Azteekse staat werd er mee betaald.⁵³

Ook op vlak van economie en arbeid valt de Azteekse visie rond gender duidelijk op. De gendercomplementariteit en -parallellisme betekenden hier evenzeer de basis voor het economische veld en de arbeid. Hoewel hiervoor al duidelijk werd geïllustreerd dat het huis het domein van de vrouw was, speelde zij ook een belangrijke rol in het publieke leven. Zo werd van elke getrouwde vrouw verwacht om dagelijks naar de markt te gaan om haar gezin in zijn behoeften te voldoen. Als gevolg hiervan kon de markt op een grote aanwezigheid van vrouwen rekenen. Maar ook aan de andere kant van het marktkraam stonden vrouwen hun koopwaar aan te prijzen.⁵⁴ De vrouw in de Azteekse samenleving werd dus bekeken als economisch onafhankelijk.⁵⁵ Hoewel vrouwen zich opnieuw niet konden opwerken tot *Pochteca* (professioneel, lange afstand reizende kooplieden), bereikten vele vrouwen toch een economische onafhankelijkheid door hun activiteiten op de markt. Ze traden vaak ook op als beheerders van de markt, waarbij ze de eerlijkheid van de prijzen nagingen en verantwoordelijk waren voor het reguleren van de belastingen.⁵⁶ De Meso-

⁴⁹ FRENCH, *From Eve to Dawn: A History of Women*, I, 171.

⁵⁰ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 25.

⁵¹ BURCKHARDT, 'Mexica Women on the Home Front', 25-26.

⁵² KLEIN, 'None of the Above', 237.

⁵³ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 22.

⁵⁴ Ook de bronnen toonden dit aan: HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 365

⁵⁵ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 33.

⁵⁶ S. KELLOGG, 'From Parallel and Equivalent to Separate but Unequal. Tenochca Mexica Women, 1500-1700', S. SCHROEDER, S. WOOD, en R. HASKETT red., *Indian Women of Early Mexico*, 128 en 129.

Amerikaanse markt was dus een waar centrum van vrouwelijke activiteit, zoals bovendien werd beschreven in de kronieken. Zo schreef Antonio de Herrera y Tordesillas over de Azteekse markt dat “*The women are most numerous, having their goods on the grounds, in stalls or in tents.*”⁵⁷

Naast een duidelijke aanwezigheid van vrouwen op de markt, werkten vele van hen als vroedvrouwen, helers, professionele weefsters, spinsters en borduursters. Ten tijde van de aankomst van de Spanjaarden bevond het Azteekse rijk zich in een proces van expansie. Zowel de bijna constante oorlogsvoering, als de groeiende vraag naar arbeid binnen dat groeiende rijk zorgden ervoor dat vele mannen afwezig waren van het thuisfront. In zulke situaties moesten vrouwen zich onafhankelijk van hun man inzetten voor het huishouden en de lokale economieën om deze niet in elkaar te laten stuiken.⁵⁸ Typisch voor de precolumbiaanse samenlevingen was de idee dat sommige beroepen strikt mannelijk of vrouwelijk waren. Zoals al vermeld werden de hoge posities in de politiek en economie voorbehouden voor mannen.⁵⁹ De arbeidsvelden rond het weven en de reproductie (zwangerschap, geboorte en kindercare) werden echter exclusief bevolkt door vrouwen.⁶⁰ Opnieuw was er geen sprake van trivialisering van deze beroepsdomeinen. Vroedvrouwen hadden zelfs een hoge status in het Azteekse rijk, aangezien ze werden beschouwd als bemiddelaars tussen het wereldse en het heilige. Vroedvrouwen hadden tevens een actieve rol in de ceremonies rond de geboorte en voerden daarbij de rituelen zelf uit.⁶¹ In overeenstemming met de Azteekse parallelle genderstructuur, stond de vrouwelijke arbeid onder toezicht van vrouwelijke opzichters.⁶²

In tegenstelling tot de overheersende Europese gedachte, ingegeven door de katholieke kerk, werd in de Azteekse samenleving seks en seksualiteit als een normaal en aangenaam deel van het alledaagse leven gezien. De lust en het genot van de vrouw werden als even belangrijk en vanzelfsprekend beschouwd als deze van de man. De seksualiteit van de vrouw was ook niet beoedeld door negatieve waarden. Voor de Mexica werd seks ook niet gezien als een vorm van geweld of verovering.⁶³ Daarnaast was ook het beeld omtrent het aandeel van de vrouw in de conceptie verschillend in de Azteekse samenleving dan in de vroegmoderne Europese samenleving. Verschillende laatmiddeleeuwse en vroegmoderne Europese intellectuelen volgden immers de idee van Aristoteles, waarbij de vrouw werd bekeken als een broeikas. De man leverde de vrucht die door de vrouw werd ontwikkeld tot een foetus. Volgens het Azteekse geloof werd de vrouw echter zwanger wanneer ze, na verscheidene seksuele contacten, voldoende sperma had geaccumuleerd om daaruit een kind te vormen. Deze Azteekse visie omtrent de conceptie is dus opnieuw ingegeven

⁵⁷ A. DE HERRERA Y TORDESILLAS, *The general History of the vast continent and islands of America, commonly called the West Indies*, J. STEVENS vert., Londen, 1725, 365.

⁵⁸ KELLOGG, ‘From Parallel and Equivalent to Separate but Unequal’, 129.

⁵⁹ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 32.

⁶⁰ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 22.

⁶¹ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 23.

⁶² KELLOGG, *Law and the Transformation*, 98.

⁶³ KELLOGG, *Weaving the Past*, 28;

door de gendercomplementariteit: de geboorte van een levend wezen vereiste immers de complementaire bijdrage van zowel de man als de vrouw. Dit idee trokken de Nahua ook verder door: het ontstaan van de kosmos werd voorafgegaan door twee primordiale goden Ometecuhtli (Heer van dualiteit) en Omecihuatl (Vrouw van dualiteit). Ook het groeien van planten en gewassen vereiste een vochtige, donkere, vrouwelijke aarde en de warmte en energie van een mannelijke zon.⁶⁴

Over het belang van de maagdelijkheid voor het huwelijk in de Azteekse samenleving zijn historici het met elkaar oneens. Karen Vieira Powers stelde dat er niet zo'n hoge waarde als in Europa werd gegeven aan maagdelijkheid. Voorhuwelijks seksuele handelingen waren zelfs vrij gebruikelijk. Jonge vrouwen die zich wijdden aan tempeldienst werden wel verwacht maagd te blijven en hierbij gingen strenge sancties gepaard. Maar daarbuiten werden seksuele relaties beschouwd als een noodzakelijk en begeerlijk deel van het alledaagse leven.⁶⁵ Susan Socolow daarentegen stelde juist vast dat de Mexica de vrouwelijke seksualiteit op dezelfde manier benaderden als de Spaanse samenleving dit op dat moment deed. De Azteekse samenleving verwachtte dat ongehuwde vrouwen maagd bleven en om dit te verzekeren werden ze nauw gechaperonneerd. Indien de vrouw haar maagdelijkheid toch verloor werd dit beschouwd als een sociale en morele catastrofe.⁶⁶ Marilyn French stelde echter dat maagdelijkheid enkel hoog in het vaandel werd gedragen in elitaire kringen.⁶⁷

De Azteekse samenleving hechtte veel belang aan het huwelijk. Het betekende de overgang naar volwassenheid en werd gezien als de ideale staat voor jongeren vanaf hun puberteit, vooral meisjes. Zo was 95% van alle vrouwen gehuwd, een enorm hoog cijfer.⁶⁸ Daarnaast valt op dat koppels die leefden in concubinage gestraft werden, zowel de man als de vrouw.⁶⁹ Overspel werd bovendien als een serieuze overtreding beschouwd en leidde meestal tot een executie. Hoewel zowel de man als de vrouw in een huwelijk verwacht werden trouw te zijn aan elkaar, valt er toch op dat er bij ontrouw langs de mannelijke kant vaak lakser werd opgetreden. In legale termen was ontrouw ook een zaak van vrouwen: er kon pas van overspel gesproken worden als er een

⁶⁴ L. MCTAVISH, 'Reproduction, c. 1500-1700', S. TOULALAN en K. ISHER red., *The Routledge History of Sex and the Body, 1500 to the Present*, 2013, 362; SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 20 en E.M. BRUMFIEL, *Aztec Women: Capable Partners and Cosmic Enemies*, (<http://www.mexicolore.co.uk/aztecs/home/aztec-women>).

⁶⁵ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 28; 55.

⁶⁶ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 19.

⁶⁷ M. FRENCH, *From Eve to Dawn: A History of Women in the World*, Toronto, 2002, II, 169.

⁶⁸ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 20.

Ter vergelijking: Wiesner stelde dat zo'n 85 à 90% van de vroegmoderne West-Europese samenleving huwde. In sommige gebieden zelfs maar 75%. (M.E. WIESNER-HANKS, *Women and Gender in Early Modern Europe*, New York, 2000, 76.) Coolidge sprak in haar werk over zo'n 86% van de adellijke Spaanse vrouwen die huwde. (G.E. COOLIDGE, *Guardianship, Gender and the nobility in Early Modern Spain*, Surrey, 2011, 93.) De reden dat deze percentages in Europa lager waren is naar mijn mening te danken aan het bestaan van kloosters. In het Azteekse rijk bestond een gelijkaardig instituut echter niet, waardoor vrouwen sneller in het huwelijksbootje stapten.

⁶⁹ KELLOGG, 'From Parallel and Equivalent to Seperate but Unequal', 129.

getrouwde vrouw bij gemoeid was.⁷⁰ Het huwelijk was er dus hoog aangeschreven, maar betekende in tegenstelling tot de Europese situatie niet altijd een verlies te zijn voor de vrouw op vlak van haar onafhankelijkheid. Zo was er in de Azteekse huwelijksceremonie geen sprake van een ritueel waarbij duidelijk werd gemaakt dat de man de vrouw bezat, zoals het weggeven van de vrouw van haar vader op haar echtgenoot. De focus bij de Azteekse huwelijksrituelen lag eerder op de overdracht van de bruidegoms zorg voor de moeder naar de zorg voor zijn echtgenote.⁷¹ Socolow sprak dit echter tegen: zij interpreteerde het plaatsvinden van de ceremonie in het ouderlijk huis van de bruidegom als teken van het wegschenken van de vrouw aan de familie van de man.⁷²

Een ander gebruik, dat in Europa niet aanvaardbaar was, was polygamie. Dit was vooral gebruikelijk onder de hogere Azteekse klassen en moet gezien worden als een vorm van politiek voeren. Het gold immers als een politieke strategie zodat de heersende dynastie een groot netwerk kon uitbouwen van allianties via huwelijken en verwantschap. Zo leverde het huwelijk met de eerste vrouw de erfgenamen, terwijl de huwelijken met de andere vrouwen nakomelingen produceerde die als erfgenamen golden in de geboorteplaats van hun moeders.⁷³ Op deze manier verkreeg een heersende dynastie een groot gebied onder zijn politieke invloed. Polygamie was dus het middel om een enorm web te bekomen van sterke strategische allianties. Hoewel mannen meer dan één vrouw konden trouwen, was dit voor vrouwen niet het geval. Azteekse vrouwen werden, ongeacht hun sociale status, verwacht monogaam te blijven.⁷⁴ Dat het behoud van dit netwerk van allianties uiterst belangrijk was, komt naar voor bij het gebruik om hun dochters weg te schenken aan notabele families buiten hun rijk of door te trouwen met vrouwen van een pas veroverde stam. De huwelijkskeuze was duidelijk een politieke materie en daarmee buiten de keuze van de vrouwen. Hoewel polygamie en exogamie bijna de regel waren voor de Azteekse elite, was het huwelijk onder de niet-adellijke bevolking meestal monogaam. Hoewel het huwelijk bij hen niet zo een groot politiek belang had als bij de Azteekse elite, hadden niet-adellijke vrouwen geen groter aandeel bij het kiezen van een echtgenoot. Zo lag de keuze van een huwelijkspartner grotendeels bij de familie van de bruidegom.

Net als in Europa leefden vrouwen in de Azteekse samenleving meestal langer als mannen, toch als ze de bevalling overleefden. Daarenboven werden mannen betrokken in werk met meer risico's zoals krijgers of lange afstand handelaars. Dit betekende dat er steeds een substantieel aandeel van weduwen was in de Azteekse samenleving. De idee was echter dat enkel getrouwde

⁷⁰ KELLOGG, *Weaving the Past*, 27, POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 31 en SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 20.

⁷¹ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 29.

⁷² SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 19.

⁷³ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 29.

⁷⁴ P. CARRASCO, 'Indian-Spanish Marriages', *Indian Women of Early Mexico* S. SCHROEDER, S. WOOD, en R. HASKETT red., *Indian Women of Early Mexico*, 103 en SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 20.

mannen hoofd van een huishouden konden zijn, waardoor weduwen vaak gingen inwonen bij een mannelijk familielid.⁷⁵

In de Azteekse samenleving werden de relaties tussen mannen en vrouwen ingebed in dit systeem van genderparallellisme en gendercomplementariteit. Mannen en vrouwen werden gezien als totaal verschillende soorten wezens met elk hun eigen taken en lot. Daarnaast werden zowel de mannelijke als vrouwelijke rollen gelijkwaardig en belangrijk geacht, vooral voor het overleven van de samenleving, aangezien beide elkaar aanvulden. Hoewel dit genderparallellisme en gendercomplementariteit niet garandeerde dat er steeds gelijkheid was tussen man en vrouw, betekende dit wel een meer evenredige verdeling van de rechten en bevoegdheden.

1.2. De vrouw in de Spaanse samenleving: Moors verleden en christelijke identiteit hand in hand

De Spanjaarden brachten tijdens de expeditie van Cortés echter hele andere ideeën mee over gender en seksualiteit dan de visies die leefden binnen de Azteekse samenleving. De Spaanse opvatting over gender werd gevormd in de Reconquista, een 800 jaar durende strijd tussen moslims en christenen over de suprematie over het Iberisch Schiereiland. Omwille van deze ervaring van verscheidene eeuwen van moslimheerschappij gevolgd door een lange christelijke herovering, was de positie van vrouwen op het Iberisch Schiereiland verschillend dan de rest van Europa. De erfenis van moslimheerschappij was duidelijk: het ideaal van de afgezonderde vrouw die beschermd in haar huis verbleef, bleef doorleven ook na het einde van de Reconquista. Daarnaast bleef tevens het sterke verband tussen vrouwelijke maagdelijkheid en eer van groot belang in de christelijke Spaanse samenleving.⁷⁶ Karen Vieira Powers stelde dat de constante oorlogsvoering ten tijde van de Reconquista zorgde voor een samenleving waarin militaire activiteiten het leven domineerden en een cultuur waarin oorlogsdaden en mannelijke dapperheid geprezen werden.⁷⁷ Het creëerde dus met name een samenleving waarin vrouwen op de achtergrond werden gehouden. Na het einde van verschillende eeuwen moslimbestuur op het Iberisch Schiereiland mat Spanje zich onder de *Reyes Católicos* een sterke katholieke identiteit aan. Deze sterke positie van de katholieke kerk in Spanje beïnvloedde het genderideaal. Zo besloot de kerk wat moreel was toegestaan en wat niet, waarbij verschillende regels en voorschriften golden. Het Spaanse genderideaal in de vijftiende-zestiende eeuw bestond dus zowel uit de Moorse erfenis als uit de katholieke ideologie inzake gender en moraliteit.

In de meeste delen van Europa was er sprake van een patriarchale samenleving, waarbij mannen per definitie moraal superieur dan vrouwen werden geacht. Maar de Iberische samenleving was wellicht nog meer patriarchaal dan de rest van het continent, waarschijnlijk mede omwille van

⁷⁵ FRENCH, *From Eve to Dawn: A History of Women*, I, 171 en SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 24.

⁷⁶ WIESNER-HANKS, *Women and Gender in Early Modern Europe*, 40.

⁷⁷ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 40.

het Moorse verleden en de sterke katholieke identiteit na de Reconquista.⁷⁸ Spaanse schrijvers zoals Fray Martín de Córdoba, Luis de León en Juan Luis Vives hadden een grote invloed op de vijftiende en zestiende eeuwse Spaanse visie op de vrouw. Alle drie reflecteerden over de natuur van de vrouw en kwamen tot hetzelfde besluit dat zij minder intelligent, wijs en rationeel was dan de man. Dit zou door de auteurs een gevolg zijn van de vleeselijke lust van de vrouw, aangezien zij vanuit nature “was governed by flesh rather than spirit.”⁷⁹ Vrouwen werden daarom behandeld als kinderen: intellectueel minderwaardig en enkel in bezit van een beperkt begrip. Als gevolg hiervan werden vrouwen aangespoord zich niet te mengen met zaken die enig belang hadden. De ideale vrouw, volgens deze auteurs, was er één die haar mond hield. Hun vleeselijke natuur zorgde daarnaast ook dat vrouwen snel aan de verleiding toegaven. De idee dat vrouwen niet op het rechte pad zouden blijven zonder mannelijk toezicht resulteerde in de theorie dat vrouwen moesten worden afgezonderd, beschermd en geïsoleerd van de mannelijke wereld. Vrouwen werden daardoor buitengesloten van elke politieke functie, militaire carrière of religieuze positie, als van elke formele, publieke educatie van lager onderwijs tot universiteit.⁸⁰

De grootste invloed op de Spaanse genderidealen kwam echter vanuit de katholieke kerk. Vooral op vlak van de seksualiteit werden de grenzen bepaald door de katholieke leer. In Spanje, maar ook in andere katholieke landen bepaalde de kerk wanneer seksualiteit aanvaardbaar was, alsook met wie en op welke manier. De kerk geloofde dat het huwelijk de norm was, waarbij seksuele relaties in het huwelijk van belang waren. In theorie kon een vrouw zelfs eisen van haar man om seks met haar te hebben. Dit paste natuurlijk in het kader van de voortplanting. Teveel plezier van seksuele activiteiten was dan weer, zelfs binnen het huwelijk, per definitie zondig.⁸¹

Erg belangrijk voor de identiteit van de vrouw was haar maagdelijkheid. Een restant van eeuwen moslimbestuur in Spanje maakte dat er aan de maagdelijkheid van de vrouw een enorm belang werd gehecht. Na de Reconquista zou het Spaans katholicisme nog steeds de maagdelijkheid voor het huwelijk en kuisheid na het huwelijk hoog inschatten. Een ander gevolg van de Reconquista was een versterking van de katholieke identiteit in Spanje. Hierdoor golden verschillende vrouwelijk heiligen als voorbeeld voor de vrouwelijke deugd, met name Maria, die als model gold voor de vrouw, waarbij seksuele reinheid, perfect moederschap en opoffering centraal stonden.⁸²

⁷⁸ M., GOLDWERT, *Machismo and Conquest: The Case of Mexico*, Londen, 1983, 2.

⁷⁹ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 6.

⁸⁰ E. BERGMANN, ‘The exclusion of the Feminine in the Cultural Discourse of the Golden Age: Juan Luis Vives and Fray Luis de León’, A. SAINT-SAËNS, *Religion, Body and Gender in Early Modern Spain*, New York, 1991, 124, 128; A. SAINT-SAËNS, *Sex and Love in Golden Age Spain*, New Orleans, 1996, 22; SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 6 en COOLIDGE, *Guardianship, Gender and the nobility in Early Modern Spain*, 6.

⁸¹ R. MUCHEMBLED, *Orgasm and the West: A History of Pleasure from the 16th Century to the Present*, Cornwall, 2008, 77.

⁸² C. DELAMARRE en S. BERTRAND, *La femme au temps des conquistadores*, Parijs, 1992, 108.

De Spaanse samenleving hechtte daarnaast veel belang aan de eer, die werd gekoppeld aan de kuisheid van de vrouw. Deze kuisheid werd afgeleid van haar voorkomen en gedrag, zoals bescheiden gekleed gaan of volzaam zijn. De eer van de vrouw werd dus afgeleid van haar seksualiteit. Indien ze hiermee niet voorzichtig omsprong kon niet enkel haar eer beschimpt worden, maar ook die van de hele familie. Het was dus in de Spaanse samenleving erg belangrijk om de eerbaarheid van de vrouw te beschermen, om haar te beschermen tegen de ‘zwakheid van haar vlees’. De grenzen die werden gesteld aan vrouwen waren dus voor hun eigen goed, dat van de man en voor het overleven van de christelijke samenleving, zo stelde Socolow.⁸³

De idee in de Spaanse samenleving rond gender was duidelijk: mannen leiden en controleren, vrouwen gehoorzamen en voeren uit. Tussen theorie en praktijk was er echter een groot verschil. Zo hadden vrouwen, vooral op het platteland en bij de lagere klassen, een grotere mate van onafhankelijkheid dan de voorheen geschetste informatie doet vermoeden.⁸⁴ Ook de idee dat door de katholieke kerk werd opgehangen aan huwelijk en seksualiteit waren niet dezelfde als die van de gehele Spaanse bevolking. Seks werd niet bekeken als zonde, laat staan als morele zonde. Er staat immers in de Bijbel te lezen dat God zei: ”Ga heen en vermenigvuldig u”, zo was de idee in vijftiende eeuw Spanje. Daarnaast werd seksuele appetijt gezien als iets dat gestild moest worden. Meer nog, seksualiteit als uiting van de natuur, hield de mens af van bestialiteiten. Resultaat van deze houding was dat de cijfers van illegitieme kinderen het hoogst was in Spanje dan elders in Europa.⁸⁵

Ook met de maagdelijkheid voor het huwelijk sprong de katholieke bevolking anders om dan de kerk wenste. Zo was er af en toe sprake van voorhuwelijkse seksuele relaties. Dit had te maken met het huwelijk als tweedelig proces. De partners moesten eerst een eed afleggen tegen elkaar, wat kon zonder getuigen. Deze eed werd echter net zo bindend geacht als het huwelijk zelf. Het resultaat hiervan was dat seksuele relaties soms al plaatsvonden voor het huwelijk, aangezien men praktisch al bijna getrouwd was. Dit was echter ook in andere delen van Europa gangbaar. Omdat de eed toch vaak verbroken werd en de vrouw dan ontmaagd werd achtergelaten, besloot het Concilie van Trente de huwelijksgeloften te verstrengen om zo clandestiene huwelijken tegen te gaan.⁸⁶ Naast de idee van maagdelijkheid, leefde er ook op vlak van het huwelijk andere ideeën onder de bevolking dan deze opgelegd door de kerk. Hoewel het huwelijk werd aangemoedigd door de katholieke kerk, werden door de wereldlijke samenleving ook minder formele seksuele relaties aanvaard. Zo was concubinaat tussen alleenstaanden of weduwen wijd verspreid en meestal

⁸³ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 6-7.

⁸⁴ SÁNCHEZ en SAINT-SAËNS, *Spanish Women in the Golden Age: Images and Realities*, IX.

⁸⁵ SAINT-SAËNS, *Sex and Love in Golden Age Spain*, 13, 15, 20, 23.

⁸⁶ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 11.

getolereerd onder de bevolking. Er bestond zelfs een notarieel contract dat de wederzijdse rechten en plichten vastlegde, om zo de vrouw en eventuele kinderen te beschermen.⁸⁷

Het is dus duidelijk dat er in laatmiddeleeuws Spanje een kloof bestond tussen theorie en praktijk met betrekking tot de houding ten opzichte van seksualiteit. De auteurs van *La femme au temps des conquistadores* beschrijven de Spaanse samenleving zelfs als één met een lakse seksuele moraal, waarmee ze het percentage van tien illegitieme kinderen op 100 trachtten te verklaren.⁸⁸ Rond 1500 kwam hier echter verandering in en kreeg de katholieke kerk meer grip op de Spaanse samenleving en haar attitudes. Zo verdween het concubinaat langzaamaan in de zestiende eeuw. Hoewel het dus met een contract kon worden vastgelegd en het in laatmiddeleeuws Spanje niet als misdaad werd bekeken, werden dit soort relaties door de kerk wel als zonde gezien. Bij het begin van de zestiende eeuw lijken deze minder formele relaties te verdwijnen, vooral na het Concilie van Trente.⁸⁹ Kerk, staat en inquisitie poogden deze lossere sfeer die er heerste in de Spaanse maatschappij qua seksualiteit terug te schroeven. Vooral ontrouw werd hard veroordeelt, aangezien dit de familiale eer aantastte, met name die van de bedrogen man. Zo was vrouwelijk ontrouw onaanvaardbaar en werd dit zwaar bestraft, waarbij de keuze van de strafmaat werd overgelaten aan de bedrogen man. Aangezien vrouwelijk ontrouw werd beschouwd als een eerste stap naar de prostitutie, werden vrouwen in een stabiele relatie minder streng gestraft dan vrouwen die al vaker ontrouw hadden gepleegd.⁹⁰ Rond 1500 kwam er in de Spaanse samenleving, maar ook elders in Europa, dus een kentering qua seksualiteit en gender door het harder optreden van de inquisitie en de strengere controle van de kerk. Dit betekende echter niet dat de Spanjaarden opeens perfect volgens het boekje gingen leven, “maar wel dat ze slim genoeg waren hun mond dicht te houden”, zo stelde Alain Saint-Saëns.⁹¹

Op juridisch vlak had de vrouw in zestiende-eeuws Castilië meer legale rechten dan elders in Europa. Hoewel hun legale positie niet gelijk was aan deze van mannen, was de Castiliaanse wetgeving toch tamelijk rechtvaardig ten opzichte van vrouwen.⁹² Zo werden vrouwen, net als mannen, op 25 jaar wettelijk meerderjarig. De rechten van alleenstaande vrouwen werden bovendien strikt vastgelegd in de Castiliaanse samenleving. De meeste vrouwen werden echter aangemoedigd om te trouwen voor hun 25ste en in tegenstelling tot mannen werd haar wettelijke onafhankelijkheid wel geschaad door het huwelijk. Indien de vrouw trouwde kon zij geweerd worden uit publieke functies. Het huwelijk was een hiërarchische relatie, maar beide partners hadden wel hun plichten ten opzichte van de ander. Een man moest zijn vrouw liefhebben, beschermen en onderhouden. De vrouw had als plicht haar man te gehoorzamen, waardoor ze niet

⁸⁷ DELAMARRE en BERTRAND, *La femme au temps des conquistadores*, 109.

⁸⁸ DELAMARRE en BERTRAND, *La femme au temps des conquistadores*, 109.

⁸⁹ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 12-13.

⁹⁰ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 14.

⁹¹ SAINT-SAËNS, *Sex and Love in Golden Age Spain*, 25.

⁹² M.S. SÁNCHEZ en A. SAINT-SAËNS, *Spanish Women in the Golden Age: Images and Realities*, Westport, 1996, IX.

meer als onafhankelijk persoon kon optreden. Getrouwde vrouwen moesten dus eerst de toestemming verkrijgen van hun echtgenoot om te mogen doen wat alleenstaande vrouwen vrij konden doen, zoals verkopen, kopen, wegschenken van eigendom en een testament opmaken. Het huwelijk was dus een wederkerig, maar ongelijke overeenkomst tussen man en vrouw.⁹³ Het huwelijk werd echter aangemoedigd door de autoriteiten en betekende wel een verhoging van de sociale status. Na de dood van de echtgenoot kon de vrouw als weduwe tevens op steun rekenen van de Spaanse samenleving. Een weduwe verkreeg bovendien ook het recht van de *Patria Potestad*, waarmee ze de legale controle verwierf over haar kinderen en hun eigendom.⁹⁴

Hoewel de vrouw bij het huwelijk vele van haar rechten verloor, waren ze wel nog steeds in staat om te erven in de Spaanse samenleving. Er was daarenboven sprake van gelijke erfenis, waarbij alle erfgenamen op dezelfde lijn een even groot deel van de erfenis kregen, zonder te kijken naar ouderdom of gender. De erfenis in Spanje hing af twee factoren: de legitimiteit en de graad van de relatie met de overledene, opnieuw niet door gender. Indien er dus een vrouw een dichtere bloedband had, werd zij gekozen boven een mannelijke kandidaat. Dit was echter niet van toepassing indien er sprake was van *Mayorazgo*. Hierbij werd er beslist dat de eigendom enkel naar mannelijke erfgenamen mocht gaan. Dit was meestal enkel gangbaar binnen de meest rijke families. Maar buiten het principe van de *Mayorazgo* hadden vrouwen wel dezelfde legale rechten als mannen bij het erven, bezitten, verkopen en kopen van eigendom, ongeacht hun burgerlijke staat.⁹⁵

Zelfs in het huwelijk bleef de eigendom van de vrouw in haar eigen bezit en gescheiden van dat van de man, met als gevolg dat de kinderen apart van de ouders erfden. Indien een gehuwde vrouw stierf zonder kinderen na te laten, kregen haar ouders, broers en zussen en zelfs neven en nichten voorrang op de erfenis. Dit is erg uniek, aangezien elders in Europa het bezit dat de vrouw meenam in haar huwelijk vanaf de trouwdag beschouwd werd als bezit van de man. Een situatie die op legaal vlak niet zou veranderen tot ongeveer de negentiende eeuw, zo stelde Merry Wiesner-Hanks.⁹⁶ Alles aangekocht tijdens het huwelijk werd tevens eerlijk verdeeld tussen beide echtgenoten. Dit duidt erop dat de vrouw werd erkend als een volwaardige partner en werd gezien als een nuttige bijdrage binnen het huwelijk. Ook de bruidsschat verliep in Spanje anders dan elders in Europa. De bruidsschat behoorde in theorie toe aan de vrouw, maar de eigenlijke controle werd uitgeoefend door de man. Hij kon echter geen deel van de bruidsschat vervreemden. Vrouwen die dit betwistten konden hun man voor de rechtbank dagen en hun bruidsschat teruggeisen, waarna de bruidsschat door iemand anders beheerd werd.⁹⁷

Ondanks de verschillende legale rechten die de vrouw in de Spaanse samenleving verkreeg, werd ze op verschillende vlakken benadeeld. De Spaanse vrouw was vooral de echtgenoot van of de

⁹³ WIESNER-HANKS, *Women and Gender in Early Modern Europe*, 37.

⁹⁴ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 9.

⁹⁵ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 9.

⁹⁶ WIESNER-HANKS, *Women and Gender in Early Modern Europe*, 37.

⁹⁷ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 12.

moeder van. Haar voornaamste taken waren binnenshuis en ze voerden dus vooral huishoudelijke taken uit. Dit werd in de Spaanse samenleving erg breed bekeken. Het naaien van iemand anders' kleren tegen een geldsom bijvoorbeeld werd nog steeds bekeken als een huishoudelijke taak. Gender bepaalde het verschil tussen huishoudelijke taken of productie, niet het werk zelf of de arbeidslocatie.⁹⁸ Het was mogelijk buitenshuis een functie uit te oefenen, maar vrouwen werden wel geweerd uit politieke en religieuze sferen voor hogere posities. Hierdoor werden zij uitgesloten van enige participatie in de besluitvorming van kerk en staat. Met uitzondering van koningin Isabella, hadden zelfs Spaanse adellijke vrouwen weinig tot geen invloed op het politieke en religieuze veld ten tijde van de ontdekkingen in Amerika.⁹⁹ Het enige vakgebied waarin mannen werden geweerd was dat van de geboorte. Meer nog, de echtgenoot was zelfs niet aanwezig bij de geboorte van zijn kinderen. De zwangerschap en geboorte was dus een zaak exclusief van vrouwen. Net als in het Azteekse rijk, hadden vroedvrouwen ook in de Spaanse samenleving een belangrijke rol. Deze vrouwen werden verantwoordelijk geacht voor zowel de goede spirituele als fysieke staat van de baby. Daarnaast moesten ze tevens de aanstaande moeder goed begeleiden doorheen en na de bevalling. Zowel het leven van het kind als dat van de moeder lag in de handen van de vroedvrouw.¹⁰⁰

Het is dus duidelijk wat de genderidealen in de Spaanse samenleving waren: mannen leiden en controleren, vrouwen gehoorzamen en voeren uit. Tussen theorie en praktijk was er echter een groot verschil. De meeste ideeën waren wel gangbaar in theorie, maar bestond er een grote kloof met de realiteit. Daarnaast had de vrouw in zestiende-eeuws Castilië ook meer legale rechten dan elders in Europa. Volgens de auteurs van *La femme au temps des conquistadores* leek de Spaanse samenleving rond 1500 zelfs een bastion van feminisme te zijn. Hoewel de vrouw geacht werd aan haar man te gehoorzamen, waren de rollen binnenshuis vaak omgedraaid. Daar besliste de vrouw over het reilen en het zeilen van het gezin. De man mocht buitenshuis de beslissingen gaan verkondigen, om zijn eer hoog te houden.¹⁰¹ In de Spaanse samenleving was de man heer en meester in het publieke en openbare veld, maar binnenshuis de vrouw. Op dat vlak vertoont de Spaanse samenleving rond 1500 een grote overeenkomst met de Azteekse maatschappij. Hoewel er gelijkenissen waren met de Azteekse genderidealen, zijn er minstens evenveel verschillen. Het is dus vanzelfsprekend dat beide culturen bij hun ontmoeting in 1519 ook zouden botsen op vlak gender. Het genderparallelisme en gendercomplementariteit van de Mexica viel immers niet te rijmen met de Spaans patriarchale samenleving.

⁹⁸ WIESNER-HANKS, *Women and Gender in Early Modern Europe*, 104.

⁹⁹ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 41.

¹⁰⁰ WIESNER-HANKS, *Women and Gender in Early Modern Europe*, 79, 83.

¹⁰¹ DELAMARRE en BERTRAND, *La femme au temps des conquistadores*, 107.

2. Spaanse mannen kwamen niet alleen

De verovering van de Amerika's wordt vaak als een louter patriarchale aangelegenheid gezien, waarvan het verloop en de uitkomsten door mannen werden bepaald. Verscheidene historici zijn van mening dat de verovering van Latijns-Amerika een uitsluitende mannelijke prestatie was, zonder te beseffen dat in de meeste van de expedities en eerste nederzettingen vrouwen eveneens een essentiële rol hebben gespeeld. De reden hierachter is de idee dat deze periode zich met name afspeelde rond het slagveld: een plaats waar vrouwen traditioneel afwezig waren. De verovering van Latijns-Amerika bestond uit verschillende militaire expedities om het gebied te verkennen en te veroveren. Deze expedities bestonden uit mannen, want vrouwen beschouwde men als overbodig tijdens veldslagen. Pas als de eigenlijke verovering voorbij was, begonnen Spaanse vrouwen hun weg te vinden naar Latijns-Amerika. De traditionele idee bij verscheidene historici was dus dat de Spaanse vrouw enkel een rol heeft gespeeld in de kolonisering om zo het gebied in een ware, permanente kolonie om te vormen.¹⁰²

Er valt op te merken dat de idee dat de Spaanse veroveraars zonder vrouwen naar het Meso-Amerikaans vasteland vertrokken tot op vandaag blijft doorleven, zowel in de publieke opinie als op academisch niveau. In *'Latin America and its people'*, dat door vele universiteiten gebruikt wordt als handboek, stond er te lezen dat 'Cortés vertrok met 11 schepen en ongeveer 500 mannen onder zijn bevel.'¹⁰³ Ook Ross Hassigs *'Mexico and the Spanish Conquest'* vermeldde geen vrouwen in de expeditie van Cortés.¹⁰⁴ In *'Conquest: Cortes, Montezuma, and the Fall of Old Mexico'* stelde Hugh Thomas het volgende over de start van de expeditie van Cortés: *"The departure of 500 men left Cuba exposed. It seems doubtful whether the whole Castilian population of the island could in 1518 have been more than a thousand males. In Baracoa there were only one or two Castilian households remaining. Had the indigenous population had a leader, or had the French been as willing then to attack the Spanish empire as they already were beginning to attack ships on the high seas, Velázquez would have been hard pressed to protect his little kingdom."* Over Spaanse vrouwen die deelnamen aan de expeditie repte Hugh Thomas echter geen woord.¹⁰⁵ De meest gebruikte werken over de Spaanse verovering van het Azteekse rijk blijken het beeld van de afwezigheid van de Spaanse vrouw in de expeditie van Cortés dus te bekrachtigen, zodat deze visie nog steeds overheersend is, zowel op academisch vlak als in de publieke opinie.

De onderzochte bronnen spraken deze visie echter tegen. Hoewel de verovering van het Azteekse rijk een voornamelijk mannelijke activiteit was, hadden Spaanse vrouwen wel degelijk een rol in de expeditie van Cortés, zij het passief of actief. De enige reden om vrouwen buiten te sluiten in de historiografie omtrent de Spaanse verovering van het Azteekse rijk is, zo stelde Maura,

¹⁰² MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 7 en SOCOLOW, *The women of colonial Latin America*, 33.

¹⁰³ C.E. MARTIN en M. WASSERMAN, *Latin America and its people: volume 1: to 1830*, Boston, 2012, 69.

¹⁰⁴ HASSIG, *Mexico and the Spanish Conquest*, 58.

¹⁰⁵ H. THOMAS, *Conquest: Cortes, Montezuma, and the Fall of Old Mexico*, New York, 2005, 157.

direct gerelateerd aan de Zwarte Legende.¹⁰⁶ Dit zijn de vijandige beelden over de Spaanse natie en haar inwoners die opkwamen vanaf de tweede helft van de zestiende eeuw. Hierin werden de Spanjaarden weergegeven als een wreed en barbaars volk, waarbij er vaak verwezen werd naar het Spaanse optreden in Latijns-Amerika. Maar ook de Inquisitie en het religieuze beleid van de Habsburgers en de visie op de Spaanse Koning Filips II met zijn centralistische politiek behoren tot de hoofdpunten van kritiek. Deze verzameling van anti-Spaanse beelden vallen onder de noemer van de zogenaamde *Leyenda Negra*; een begrip dat Julián Juderías in 1914 introduceerde in zijn gelijknamig boek en in de Nederlandstalige historiografie bekend staat als de Zwarte Legende.¹⁰⁷ De behoefte om de Spanjaarden te presenteren als ‘een handvol mannen die Mexico binnenvielen om hun rijkdommen te plunderen en het Azteekse rijk verwoest achter te laten’, viel niet te rijmen met het beeld dat vrouwen mede deel uit maakten van de expeditie van Cortés.¹⁰⁸ Indien Spaanse vrouwen toch werden vermeld was dit ofwel in de meer rustige periode van de kolonisatie of als ‘verloren zielen die geen enkele andere manier hadden van overleven dan hun lichaam te verkopen aan de soldaten van de verovering.’¹⁰⁹ Dus kan er gesteld worden dat vrouwen, ondanks de rol die ze hebben gespeeld in de expeditie van Cortés, als afwezig worden voorgesteld en indien ze toch vermeld werden, dit steeds met lasterende toon werd gedaan.

De traditionele visie op de verovering van het Azteekse rijk waarbij vrouwen werden uitgesloten van de expeditie van Cortés komt niet overeen met de historische realiteit, zo toonden de bronnen aan. Verscholen tussen de mannen in harnas te paard die Cortes naar het Azteekse rijk leidde waren immers ook een handvol Spaanse vrouwen. De verschillende grote werken die tot nu toe werden aangehaald berichtten dat Cortés vertrok met 550 mannen, maar verzwegen de twaalf Spaanse vrouwen die Cortés vergezelden op zijn tocht richting de Azteekse hoofdstad Tenochtitlan. Bernal Díaz del Castillo, voetsoldaat in de expeditie van Cortés, vermeldde in zijn *‘Historia verdadera de la conquista de la Nueva España’* echter enkele van deze vrouwen.¹¹⁰ De gebeurtenis waarbij Bernal Díaz verschillende van deze vrouwen ter sprake bracht deed zich voor in augustus 1521 en vond plaats op een viering die Cortés organiseerde nadat hij de laatste Azteekse leider (*Hueyi Tlathoani*) Cuauhtemoc had verslagen en Tenochtitlan had ingenomen.

¹⁰⁶ MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 9.

¹⁰⁷ B.A. VERMASEREN, *Een en ander over de ‘Zwarte legende’ betreffende Spanje en haar ontstaan in de Nederlanden in de 16e eeuw*, Nijmegen, 1984, 1; W. THOMAS, ‘1492 - 1992 : heropleving van de Zwarte Legende’, *Onze alma mater*, 44 (1992), 399, 400, 402-403, 404, 406 en K.W.SWART, ‘The Black Legend during the Eighty Years War’, *Britain and the Netherlands*, V (1975), 41.

¹⁰⁸ MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 9.

¹⁰⁹ MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 9.

¹¹⁰ Bernal Díaz die Cortés vergezelde op zijn expeditie als voetsoldaat, schreef zijn verslag neer als reactie tegen Gómara’s *‘Historia’*. Omdat volgens Bernal Díaz dit verslag vele onwaarheden bevatte en er een te grote rol werd toegeschreven aan Cortés. Zijn relaas werd voltooid op 26 februari 1568 en werd geschreven op basis van zijn geheugen en dagboek en notities die werden opgesteld ten tijde van de expeditie. Zijn verslag werd pas in 1632 uitgegeven, maar circuleerde voordien ook al. (BECKJORD, ‘History and Memory: Narrative Perspective in Bernal Díaz del Castillo’s *Historia Verdadera*’, *Territories of History*, Pennsylvania, 2007, 128; B. DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain by Bernal Diaz del Castillo, one of its conquerors*, A.F. MAUDSLAY red., Londen, 1912, I, IX en J.A.OCHOA, ‘The Paper Warrior: Education, Independence, and Bernal Diaz’s War to Stop Time’, *MLN*, 114 (1999), 341).

“Then when they had cleared away the tables, such ladies as were present, went out to dance with the gallants who were weighted with their (quilted) cotton armour and it seemed to me to be a thing to be laughed at. They were ladies whom I will not here describe for there were no others in camp nor in the whole of New Spain. First of all, the elderly Maria Destrada who afterwards married Pero Sanchez Farfan, and Francisca de Ordás who married a gentleman, Juan Gonzalo de Leon ; la Bermuda, who married Olmos de Portillo, him of Mexico ; another lady, the wife of Captain Portillo who died in (one of) the launches, but as she was a widow they did not bring her to the feast ; and a somebody Gómez, who was the wife of Benito de Vargas ; and another beautiful lady called la Bermuda I don't remember her Christian name who married one Hernan Martin and went to live in Oaxaca ; and another elderly woman named Ysabel Rodríguez, who at that time, was the wife of a somebody Guadalupe, and another somewhat elderly woman who was called Maria Hernández who was the wife of the rich Juan de Cáceres. I cannot call to mind any others who were then in New Spain.”¹¹¹

Deze passage werd echter doorschrapt in het origineel, waardoor hun namen werden vergeten. De uitgever Alfred Percival Maudslay gaf echter deze geschrapte passage weer in een voetnoot. Nadien legde ook Elizabeth Salas hun aanwezigheid bloot en haalde deze vrouwen uit de anonimiteit. Beatriz Hernández, María de Vera, Elvira Hernández en haar dochter Beatriz, Isabel Rodrigo, Catarina Márquez, Beatriz en Francisca Ordaz, María de Estrada, Beatriz Bermúdez de Velasco, Beatriz Palacios en Juana Martín waren de twaalf Spaanse vrouwen die Cortés en zijn manschappen vergezelden op expeditie. Salas beweerde dat er acht vrouwen waren van blanke afkomst en vier van Afrikaanse afkomst, wat volgens haar liet zien dat het Spaanse rijk een steeds meer multiraciale populatie verkreeg.¹¹² Bij deze stelling dat er vier vrouwen van Afrikaanse afkomst meereiden gaf zij echter geen bronvermelding, noch bewijsvoering. Enkel over Beatriz de Palacios vond ik in het relaas van Antonio De Herrera y Tordesillas terug dat zij van Afrikaanse afkomst was.¹¹³

Hoewel de historiografie doet uitschijnen dat deze vrouwen aanwezig waren sinds de start van de expeditie, klopt dit naar mijn mening niet. Zo lijkt Bernal Díaz zich tegen te spreken op

¹¹¹ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 188.

¹¹² E. SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, Austin, 1990, 12.

¹¹³ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 168.

Antonio de Herrera y Tordesillas was de belangrijkste chroniqueur onder het bewind van Filips II en Filips III, met name over het continent Amerika. In 1596 werd hij zelfs benoemd tot eerste historiograaf over de Nieuwe Wereld. Zelf zette hij echter nooit voet aan wal op het continent. Zijn ‘*decadas*’, die de periode van 1492 tot 1554 bestreek, werd gebaseerd op verslagen van oa. Bernal Díaz, Gómara en af en toe Las Casas. Daarnaast gebruikte hij echter ook Nahuatl bronnen. Vandaar dat zijn *Decadas* een schat aan informatie bevat die voorheen nog niet gepubliceerd was. Het werd in Spanje uitgegeven tussen 1601 en 1615 en bleek zo succesvol dat verschillende vertalingen snel volgden. (MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 690 en CAÑIZARES-ESGUERRA, *How to Write the History of the New World*, 194).

pagina 250 van volume twee door te stellen dat María de Estrada de enige Spaanse vrouw in Mexico was, terwijl hij in het bovenstaande citaat acht van de twaalf vrouwen vermeldde. Dit citaat is echter pas terug te vinden op pagina 188 van volume vier. Hierbij moet er ook in rekening worden gebracht dat Bernal Díaz' verslag op basis van notities werd geschreven die hij nam tijdens de expeditie.¹¹⁴ De idee dat deze twaalf vrouwen niet allemaal aanwezig waren sinds de start van de expeditie kan als logische verklaring worden gegeven aan deze schijnbare tegenstelling. Bernal Díaz gaf later ook aan dat María de Estrada de enige Spaanse vrouw was die Cortés van aan het begin van zijn expeditie heeft vergezeld.¹¹⁵ Verder in zijn verslag berichtte hij dat er enkele vrouwen mee waren gekomen met de expeditie van Narváez.¹¹⁶ Daarnaast vermeldden tevens de auteurs van *'La femme au temps des conquistadores'* dat verschillende vrouwen zich pas na de start van de expeditie aansloten bij Cortés en de zijnen. Zij spraken echter enkel van Beatriz Hernández die twee maanden later pas zou toegekomen zijn.¹¹⁷ Verdere informatie dan hiertoe is aangehaald is er echter niet. Naar mijn mening mag daarentegen niet zomaar verondersteld worden dat alle twaalf vrouwen aanwezig waren vanaf 18 februari 1519 en kan verder onderzoek hierover meer helderheid scheppen.

De meerderheid van deze vrouwen vervoegden de expeditie omdat zij hun vader of echtgenoot volgden bij hun avontuur in de nieuwe wereld. Dit waren dus hele andere motieven dan deze van de mannelijke soldaten waarbij men roem en rijkdom wilden vergaren of op avontuur wilde trekken. Deze Spaanse vrouwen voerden tijdens de expeditie voornamelijk huishoudelijke taken uit in de kampen. Maar de oorlogsvoering tegen de plaatselijke stammen werd steeds bruter en verliep moeizamer. Aanvankelijk was Cortés terughoudend om de vrouwen mee te nemen op zijn mars naar de Azteekse hoofdstad Tenochtitlan, hij wilde immers dat ze in Tlaxcala bleven, dat hij na een zware strijd had ingenomen. De vrouwen protesteerden echter, waarbij María de Estrada het woord nam: *"It is not good, sir, for Castilian women to let their husbands go off to war without them, and where the men died, the women would die."*¹¹⁸ Cortés gaf uiteindelijk toch toe en de vrouwen vervoegden zich bij de mars. Vervolgens werd de rol van deze vrouwen uitgebreid tot meer soldateske taken. De twaalf Spaanse vrouwen verzorgden de gewonden, stonden op wacht en zorgden voor provisies. In sommige gevallen vochten ze zij aan zij met de Spaanse soldaten, zo vonden vijf van de twaalf vrouwen hun einde op het slagveld volgens Bernal Díaz.¹¹⁹

Diegene waarover veruit het meeste informatie werd aangereikt is María de Estrada. Bernal Díaz wijdde in zijn uitvoerig verslag over de verovering van het Azteekse rijk enkele passages aan haar.

¹¹⁴ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, IX.

¹¹⁵ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 250.

¹¹⁶ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 255.

¹¹⁷ DELAMARRE en BERTRAND, *La femme au temps des conquistadores*, 195.

¹¹⁸ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 168.

¹¹⁹ SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 12 en DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 255.

Hij vermeldde haar de eerst keer bij het oplijsten van de Spaanse vrouwen: “*First of all, the elderly Maria Destrada who afterwards married Pero Sanchez Farfan.*”¹²⁰ Nadien besprak hij haar samen met Doña Marina, La Malinche, als één van de overlevenden van *La Noche Triste*. In die nacht van 30 juni op 1 juli 1520 werd het Spaanse leger van Cortés bijna uitgemoord door de Mexica toen ze Tenochtitlan probeerden te ontvluchten. “*But I have forgotten to write down how happy we were to see Doña Marina still alive, and Doña Luisa the daughter of Xicotenga, whose escape at the bridges was due to some Tlaxcalans, and also a woman named Maria de Estrada.*”¹²¹

Net als Bernal Díaz vermeldde ook Fray Juan de Torquemada, een franciscaner monnik die rond 1560 als kind naar Nieuw-Spanje trok, María de Estrada bij het berichten over de gebeurtenissen van *La Noche Triste*.¹²² Juan de Torquemada, belichtte echter een compleet andere kant van María de Estrada. Zo beschreef hij haar met zwaard en schild in de hand die vocht met evenveel moed en levenskracht als één van de moedigste mannen ter wereld. Ze was ‘een vrouw, gekleed met zo’n waarde die enkel mannen van moed en eer in gelijkaardige situaties hebben, waarbij ze schrik en ontzag opwekte bij omstanders.’

*“Y asimismo se mostró muy valerosa en este aprieto y conflicto María de Estrada, la cual. con una espada y una rodela en las manos. hizo hechos maravillosos y se entraba por los enemigos con tanto coraje y ánimo como si fuera uno de los más valientes hombres de el mundo, olvidada de que era mujer y revestida de el valor que en casos semejantes suelen tener los hombres de valor y honra. Y fueron tantas las maravillas y cosas que hizo que puso en espanto y asombro a todos los que la miraban.”*¹²³

De ‘*Monarquía Indiana*’ van Torquemada levert dus bewijs dat de Spaanse vrouwen wel degelijk meevochten bij veldslagen tegen verschillende stammen. Maar ook andere kroniekschrijvers belichtten deze actieve rol van María de Estrada in hun verslagen. Diego Muñoz Camargo, zoon van een Spaanse vader en indiaanse moeder, vermeldde María de Estrada in zijn ‘*Historia de la Tlaxcala*’ bij de veldslag van Otumba ‘met een speer in haar hand al vechtend op

¹²⁰ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 188

¹²¹ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 250.

¹²² Juan de Torquemada kwam in het midden van 16e eeuw aan als kind in Nieuw-Spanje. Zijn ‘*Monarquía Indiana*’ is een uitvoerig compendium van de informatie rond de inheemse Mexicaanse cultuur en geschiedenis. Het werd geschreven op basis van een heel scala van bronnen, maar hij citeerde zijn bronnen echter niet, zoals toen gebruikelijk was. De werken van Gómara, Herrera, Bernal Díaz, Diego Muñoz Camargo en Alva Ixtlilxóchitl werden wel met zekerheid gebruikt door Torquemada bij het schrijven van zijn ‘*Monarquía Indiana*’. Er wordt verondersteld dat hij zijn bronnen begon te verzamelen rond 1592-1593 en zijn werk voltooidte rond 1613. Zijn werk werd in 1615 in Sevilla uitgegeven. (HARVEY en PREMM red., *Explorations in Ethnohistory.*, 3 en MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 681).

¹²³ J. DE TORQUEMADA, *Monarquía Indiana*, M.LÉON PORTILLA vert., Porrúa, 1969, II, 221.

Vertaling van het Spaanse citaat: “En bovendien toonde Maria de Estrada, wie met een zwaard en een schild in de hand wonderbaarlijke dingen deed en wie bij de mannen gekend was met zulke moed en ziel alsof ze één van de moedigste mannen op de wereld was, er niet aan denkend dat ze een vrouw was en bekleed met de waarde die in zulke gevallen gewoonlijk de mannen van moed en eer hebben, zich moedig in deze situatie en in dit conflict. En er waren zoveel wonderbaarlijke dingen die ze deed dat iedereen die haar zag vol schrik en verbazing was.”

een paard als een van de meest heldhaftige mannen ter wereld.’¹²⁴ Opnieuw werd ze vergeleken met de meest dappere soldaten ter wereld, waarmee ze onrust en verbazing zaaide, zowel bij haar medesoldaten als bij de vijanden.¹²⁵

Nadat Cortés de vallei van Mexico had ingenomen, vervolgde hij zijn veroveringstocht om ook andere provincies onder Spaans gezag te implementeren. Bij de expeditie naar Morelos van 1522-1524 was María de Estrada opnieuw aanwezig. Diego Durán, een dominicaner monnik die op jonge leeftijd met zijn familie naar Mexico vertrok, wijdde een alinea over María de Estrada in zijn ‘*Historia de las Indias de Nueva España e islas de Tierra Firme*’:

“Here is a story I was told about a woman who accompanied Cortes's army and who later was married to Martin Partidor. ... After this he ascended to a town called Tetela, where the Indians were lined up in order to fight, having much confidence in the rugged nature of the place. Other Indians from Hueyapan, which faced Tetela across a deep ravine, also appeared in warlike manner. When Cortés saw these forces, he ordered his men to prepare themselves. But this Spanish woman, advised by certain soldiers, mounted a horse, took a lance and leather shield, and asked the Spanish captain for permission to attack the Indians and demonstrate personal valor. Cortés granted her this, whereupon she came forth and, spurring in the horse, she attacked the enemy, shouting, “Saint James, and at them!” The foot soldiers then followed her: when the Indians saw them all coming, some fled and others fell into the ravine. The town was taken and all the leading men came with their hands crossed to surrender to Cortés. When he realized the bravery of the woman, Cortés granted her the control of two towns of Tetela and Hueyapan in the name of His Majesty.”¹²⁶

¹²⁴ D. MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, G. VÁZQUEZ red., Madrid, 1986, 224.

Diego Muñoz Camargo werd geboren in koloniaal Nieuw-Spanje van een Spaanse vader en een Nahuatl moeder. Hij behoorde daarom tot een groep van inheemse kroniekschrijvers, waartoe ook Fernando de Alva Ixtlilxóchitl en Fernando Alvarado Tezozómoc behoorden. Aangezien zijn moeder afkomstig was van Tlaxcala schreef hij een geschiedenis rond de staat Tlaxcala tussen 1576 en 1591. Zijn manuscript werd als geschenk meegenomen naar Spanje in 1584, waar het een jaar later werd gekopieerd en ingebonden. Uiteindelijk zou de eerste uitgave van zijn relaas pas uitkomen in 1981. (D. MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, G. VÁZQUEZ red., Madrid, 1986, 5-6 en R. MACLEAN, *Historia de Tlaxcala*, (<http://special.lib.gla.ac.uk/exhibns/month/jan2003.html>)).

¹²⁵ (in voetnoot) MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 129, noot 295.

¹²⁶ D. DURÁN, *The history of the Indies of New Spain*, D. HEYDEN vert., London, 1994, 561.

Diego Durán werd geboren in Spanje, maar verhuisde op jonge leeftijd naar Nieuw-Spanje. Hier leerde hij al snel Nahuatl en maakte hij kennis met de restanten van de Azteekse cultuur. Omwille van het grote respect dat Durán had ten opzichte van deze cultuur besloot hij de geschiedenis van het Nahuatl volk neer te schrijven, zodat hun glorieuze cultuur niet vergeten zou worden. Aangezien hij het Nahuatl machtig was schreef hij zijn ‘*Historia*’ voornamelijk op basis van inheemse informatie. Buiten codices en andere inheemse verslagen, werden echter ook inheemse informanten aangewend. Vandaar dat zijn ‘*Historia*’ gelauwerd wordt omwille van zijn accuraatheid en grondigheid, maar ook omdat zijn beschrijvingen over de Azteekse cultuur en geschiedenis niet terug te vinden zijn in andere bronnen. Durán zou zijn verslag in de jaren 1570 geschreven hebben, waarop zijn ‘*Historia*’ in 1581 werd uitgegeven. (DURÁN, *The history of the Indies of New Spain*, XV-XXII.).

Behalve over haar moed en vaardigheid in de oorlogsvoering werd er in de bronnen weinig over haar gezegd, al berichtten de meeste verslagen wel dat ze getrouwd was. Zoals te lezen in bovenstaand citaat vermeldde Diego Durán dat ze nadien trouwde met Martín Partidor. De meeste bronnen gaven echter aan dat ze voor de expeditie van Cortés al getrouwd was met een soldaat genaamd Pedro Sánchez Farfán.¹²⁷ De bronnen zwegen over haar leven voor of na de expeditie van Cortés. María de Estrada lijkt haar dagen te zijn geëindigd in Nieuw Spanje, ze is nooit teruggekeerd naar haar geboortestad Sevilla.¹²⁸ Hoe, waar en wanneer ze overleed werd niet opgenomen door de schrijvers die haar noemen.

María de Estrada was niet de enige van de Spaanse vrouwen die een actieve rol opnam in de verovering. Een andere vrouw die net als María de Estrada het zwaard in handen nam, was Beatriz Bermúdez de Velasco. Herrera vermeldde haar in een passage over de lange en moeilijke inname van Tenochtitlan. In één van de vele slagen waren de Azteekse soldaten plots omringd door Spanjaarden. Aangezien een overgave niet tot de opties behoorden, besloten ze een wanhopige aanval op hun vijanden uit te voeren. Uiteindelijk, met moed en geluk aan hun kant, doodden en verwonden ze zoveel Spaanse soldaten dat ze er in geslaagd waren om drie bataljons Spanjaarden en hun bondgenoten te laten vluchten, waarbij de Spanjaarden terug naar hun kamp probeerden te glippen. Het was op dat moment, bij het aanschouwen van deze daad, dat Beatriz Bermúdez tussenkwam: “*Beatriz Bermúdez de Velasco, wife of Francis de Olmos, putting on an Escarpil, or cotton armour, with an Helmet, a sword and a target, ran out upon the causeway, crying: ‘For shame, for shame Spaniards, turn upon those base people, or if you will not, I will kill every man that attempts to pass this way’.*”¹²⁹ De woorden van Beatriz Bermúdez zouden hun impact niet gemist hebben, want de Spaanse soldaten keerden terug om en leverde een van de bloedigerste slagen van de verovering van het Azteekse rijk.¹³⁰

Herrera beschreef echter nog tal van andere Spaanse vrouwen wier namen herinnerd worden door hun rol die ze hebben gespeeld in de verovering van het Azteekse rijk. Als eerste vermeldde hij Isabel Rodrigo. Zij was bekend met geneeskunde en verzorgden de gewonden, zoals Herrera schreef in zijn verslag: “*A Spanish woman, whose name was Catherine Rodriguez, bound up their wounds and blessed them ... and they were well*”.¹³¹ Er werd over haar gezegd dat ze gezegend was met helende krachten: ze plaatste haar handen op de wonden van haar slachtoffers en met een zegen genazen de soldaten. Omwille van haar belangrijke bijdrage aan de Spaanse verovering van het

¹²⁷ TORQUEMADA, *Monarquía Indiana*, II, 221 en DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 188.

¹²⁸ SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 12.

¹²⁹ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 170.

¹³⁰ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 170

¹³¹ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 168.

Azteekse rijk werd ze door de Spaanse kroon gehonoreerd met de titel ‘Doctor’ en verkreeg ze de toestemming om geneeskunde uit te oefenen in Nieuw-Spanje.¹³²

Ook Beatriz Hernández werd in de bronnen genoemd. Zij volgde haar man, kapitein Olea, tijdens de verovering van het Azteekse rijk en nadien in de campagne om Guadalajara te stichten. Tijdens de Mixtón oorlog (1540-1541) werd de prille nederzetting Guadalajara continu aangevallen door plaatselijke stammen en ze leefden er in erg harde omstandigheden. Beatriz Hernández nam in deze vaak penibele situaties af en toe zelf het heft in handen. Zo is er geweten dat ze een inheemse man vermoordde toen deze door de versterkte Spaanse verdedigingslinie was geraakt. Daarnaast moest men Beatriz Hernández een keer achterna om haar te gaan zoeken buiten de verstrekte bezetting waar ze de tongen van toevallige inheemse voorbijgangers aan het afsnijden was. Het was ook zij die na het beleg van de nederzetting erop aandrong om Guadalajara te verplaatsen ten zuiden van de Rio Grande. De raad die bijeenkwam om te discussiëren over deze materie kwam niet tot een besluit. De tirade van Beatriz Hernández was nodig om de raad aan te sturen tot actie en de nederzetting te verplaatsen: *“Sirs, it seems that you cannot decide to move the city. Well, I have come to day it on behalf of all: We shall move, and better to do it as soon as possible, even before the time you had in mind. We are going to move the city to the Atemaxac Valley, and know ye that if it is not so done, it will go against the service of God and the king.”*¹³³

Als laatste vermeldde Herrera Beatriz de Palacios, een vrouw van Afrikaanse afkomst en getrouwd met Pedro de Escobar. Herrera beschreef deze Spaanse vrouw in zijn verslag en bewierookte haar moed en inzet tijdens de verovering. *“Beatriz de Palacios, a mulatta, was of great help when Cortés was thrown out of Mexico. She was so brave and served her husband so well and his comrade’s men, that when he was tired from fighting and doing duty, she would mount guard and stand sentinel, as well as any man, at other times she left her arms and fetched provision. She cured the wounded, saddled horses, and did other things like any soldier. She and some others, were beinig advised to stay there at their ease when Cortés returned to the siege. She said: ‘It did not become Spanish women to forsake their husbands when they were going to the wars, but that they would die with them’.*”¹³⁴

Vijf van de twaalf Spaanse vrouwen werden tot hiertoe uitgediept. De overige vrouwen van de groep van twaalf werden, buiten het vaststellen van hun aanwezigheid en meegeven van hun namen, echter niet meer vermeld in de bronnen. Wel vermeldde Bernal Díaz nog vijf vrouwen die niet aanwezig waren sinds de start. Deze vrouwen waren meegekomen met de versterking die Cortés kreeg na het verslaan van Pánfilo de Narváez, gestuurd om de expeditie van Cortés te stoppen aangezien deze plots niet meer werd goedgekeurd door de gouverneur van Cuba. Namen werden

¹³² SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 13.

¹³³ SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 14 en MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 109.

¹³⁴ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 168.

niet genoemd, er werd enkel vermeld dat deze vijf vrouwen werden vermoord en geofferd samen met 860 Spaanse soldaten en 1200 Tlaxcalteekse bondgenoten van de Spanjaarden in de slag van Otumba. Volgens Bernal Díaz zijn dit de eerste vijf Spaanse vrouwen die omkwamen op het slagveld.¹³⁵ Daarnaast ondersteunt deze passage ook mijn opinie dat niet alle twaalf vrouwen sinds de start van de expeditie van Cortés aanwezig waren, zoals de meeste literatuur wel doet uitschijnen.

Daarnaast werden er in de bronnen nog verschillende andere Spaanse vrouwen terloops vermeld, echter zonder enige verdere informatie. De auteurs deelden over hen enkel mee dat ze aanwezig waren op een bepaalde plaats, op een bepaald tijdstip. Toch is het ter sprake brengen hiervan relevant, het vecht immers de idee aan van de afwezigheid van de Spaanse vrouw in de expeditie van Cortés. Bernal Díaz meldde her en der in zijn *'Historia Verdadera'* nog de aanwezigheid van Spaanse vrouwen. Hoewel het volgende citaat eerder in lijn ligt met de idee dat Spaanse vrouwen enkel aanwezig ten tijde van de kolonisatie, toont het ook dat vrouwen wel degelijk aanwezig waren ten tijde van de expeditie van Cortés. *"Cortés ordered Gonzalo de Sandoval to go and settle at Tustepec and to chastise some Mexican garrisons which at the time we were driven out of Mexico had killed seventy eight men and six Spanish women belonging to the followers of Narváez, who had remained there to settle in a small town which they had called Medellin."*¹³⁶ Iets later werd er opnieuw melding gemaakt van Spaanse kolonisten die vermoord werden door de plaatselijke bevolking: *"When Gonzalo de Sandoval arrived at a pueblo named Tuxtepec all the province made peace except some Mexicans who were concerned in the deaths of sixty Spanish men and women from Castile who had remained behind ill in that pueblo when Narváez came, and that was the time when we were defeated in Mexico, and then they (the Mexicans) slew them in this same pueblo."*¹³⁷

Met deze voorbeelden werd er dus getracht het traditionele beeld van de Spaanse vrouw in de verovering van het Azteekse rijk wat bij te stellen, vooral de idee dat de vrouw pas aanwezig was na de militaire verovering om zo de kolonie te bestendigen.¹³⁸ De voorbeelden uit de bronnen tonen

¹³⁵ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 255.

¹³⁶ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 201.

¹³⁷ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 228.

¹³⁸ Natuurlijk hebben vrouwen ook een rol gespeeld in dat kolonisatieproces. Ook de bronnen geven enkele voorbeelden die deze rol van de vrouw ondersteunen. Omdat deze paper zich echter concentreert op de rol van de vrouw in de verovering zelf en verschillende onderzoeken zich met name focussen op de rol van de vrouw binnen het kolonialisme, werd er gekozen om deze informatie echter niet te verwerken in de thesis zelf, maar deze in voetnoot aan te bieden ter volledigheid.

Uit de bestudeerde bronnen kwam naar voor dat Cortés na de verovering van Tenochtitlan snel doorhad dat men vrouwen nodig had om de gebieden te bevolken. Daarom vaardigde Cortés een decreet uit dat diegene wiens vrouw verbleef in de Antillen of in Spanje, verplicht werd hun vrouw en gezin naar Nieuw-Spanje te laten overbrengen binnen een periode van anderhalf jaar. Met deze maatregel hoopte Cortés de Spaanse aanwezigheid in Mexico te consolideren. Ook Cortés' eigen vrouw maakte de grote oversteek naar Nieuw-Spanje. Ondanks zijn strenge wetten die stelden dat de conquistadores zo snel mogelijk hun vrouw naar Nieuw-Spanje moesten laten overschepen, was Cortés zelf niet opgetogen over de komst van zijn vrouw, zo vermeldde Bernal Díaz. (DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 236-237.) Drie maanden later na Catalina Juarez' aankomst werd ze

immers aan dat vrouwen vroeger aanwezig waren dan dat vele historische werken laten uitschijnen, maar vooral dat ze ook een actieve rol in deze verovering hebben gespeeld. Vrouwen zoals María de Estrada, Beatriz Bermúdez en Isabel Rodrigo zijn namen die bijna onbekend zijn in de academische wereld en nog minder gekend zijn bij het wijde publiek. De acties die ze hebben ondernomen tijdens de verovering van het Azteekse rijk zijn voor de meeste mensen ondenkbaar, zowel vroeger als nu. Het beeld dat binnen de publieke opinie leeft over de zestiende eeuw is er één van een sterke patriarchale samenleving waar absoluut geen plaats was voor de vrouw buiten haar traditionele rol. Een positie op het slagveld of een bijdrage aan een verovering behoort hier niet toe en volgens de publieke opinie was deze rol dan ook ondenkbaar. De acties van deze Spaanse vrouwen in de verovering van Mexico waren dus erg buitengewoon. Het feit dat er in verschillende bronnen wel bewijs is gevonden voor hun actieve rol is dus een belangrijke stap naar verder onderzoek naar zulke vrouwen zodat het traditionele beeld omtrent vrouwen en de verovering van het Azteekse rijk gereviseerd kan worden.

echter 's nachts dood aangetroffen in haar bed. Hij zou al snel hertrouwen met de Spaanse Doña Juana de Zuñiga. (DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 238, 354 en SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 422.)

Daarnaast maakte Cortés er ook werk van om ervoor te zorgen dat de populatie in de nieuwe kolonie zo snel mogelijk aangroeide. Bernal Díaz belichtte hoe hij dit wou bereiken: “*He ordered all the women whose husbands had died (in the Company of Cortés) to pray for their souls and to marry again.*” (DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 75.)

3. Meer dan seks alleen: de inheemse vrouw en haar rol in de Verovering

De eerste jaren van de Europese ontdekking en verovering van de Amerika's was een periode van verandering op alle vlakken. Het betekende vooral een transformatie binnen het leven van de plaatselijke bevolking. Susan Socolow ging echter nog een stap verder en stelde dat de verovering waarschijnlijk een nog grotere invloed had op het leven van de inheemse vrouwen dan op eender welke andere groep binnen de samenleving.¹³⁹ Ik zal echter niet pogen aan te tonen op welke manier de rol van de vrouw in de koloniale samenleving verschilde met deze in de precolumbiaanse samenleving, wel om de rol en de bijdrage van de inheemse vrouw in de verovering bloot te leggen.

3.1. De inheemse vrouw en haar veelheid van rollen in de Verovering

Tot nu toe tekent zich duidelijk af dat er rond de beeldvorming omtrent de verovering van Amerika een mist van verhullingen en mythes ligt. Hoewel vrouwen een belangrijke rol hebben gespeeld, werd deze rol vaak verzwegen of was er sprake van misrepresentatie, zoals al werd aangetoond in verband met de rol van de Spaanse vrouw. Het is duidelijk dat 500 jaar na de verovering van Mexico ook de stemmen van inheemse vrouwen werden gesnoerd. Hoewel zij niet als afwezig worden voorgesteld binnen de publieke opinie omtrent de verovering van het Azteekse rijk, wat wel zo was met de Spaanse vrouwen, werd echter enkel hun seksuele rol belicht. Inheemse vrouwen worden met betrekking tot de Verovering enkel voorgesteld als concubines van de Spanjaarden of als slachtoffers van de Spaanse seksuele appetijt. Het eerste beeld dat samenhangt met een seksuele verovering van Latijns-Amerika was dat van de roekeloze Spaanse conquistadores die zulke beruchte geliefden waren dat ze onmiddellijk alle inheemse vrouwen in zwijm deden vallen. Deze visie impliceert eveneens dat de inheemse vrouwen wulpse, losse vrouwen waren, die omwille van hun grote seksuele behoeften enorm aangetrokken werden door Spaanse mannen.¹⁴⁰

Dit alles draagt bij tot wat Karen Vieira Powers het "Indian woman as a whore paradigm" noemde. Feministische historici kwamen hier echter tegen in en creëerden het beeld van de inheemse vrouw als slachtoffer van verkrachting en seksueel misbruik. Powers sprak hierbij over een tweede paradigma, namelijk het "Indian woman as a victim paradigm".¹⁴¹ Omwille van beide beelden bleek een wijdere visie op de rol van de vrouw in de Verovering echter niet mogelijk. Toch blijven vele historici schrijven over de indiaanse vrouw als hoer of als slachtoffer binnen de verovering van Latijns-Amerika. Zo schreef Susan Socolow, een belangrijke historica met betrekking tot genderstudies in Latijns-Amerika, dat Spaanse vrouwen bijna afwezig waren in de eerste decennia van de verovering van de Nieuwe Wereld. Spaanse soldaten keerden zich daarom

¹³⁹ SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 33. Eenzelfde stelling is terug te vinden in de volgende werken: S. SCHROEDE, S. WOOD en R. HASKETT, *Indian Women of Early Mexico*, 315 en I. CLENDINNEN, 'Yucatec Maya Women and the Spanish Conquest: Role and Ritual in Historical Reconstruction', *Journal of Social History*, 15(1982), 437.

¹⁴⁰ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 9; MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 60 en WOOD, 'Sexual Violation in the Conquest of the Americas', 7.

¹⁴¹ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 9.

richting de inheemse vrouwen voor hun seksuele behoeften. “*Many native women were accosted, abused, beaten, and raped.*”¹⁴² Stephanie Wood ging echter nog een stap verder en stelde dat “*although rape may not have been a consciously promoted tool of Conquest, it did become part of the apparatus of conquest. ... Those in authority did little to curb sexual abuses and in fact may have even tacitly encouraged sexual coercion as a means to impose power over the people they were trying to conquer.*”¹⁴³

Dit beeld van de Spaanse man als seksuele veroveraar en de indiaanse vrouw als concubine of slachtoffer van verkrachting staat een meer objectief beeld van de inheemse vrouw in de Verovering echter in de weg. Natuurlijk waren zulke relaties zeker aanwezig, zoals verder ook aangetoond zal worden, maar daarnaast speelden nog verscheidene andere redenen bij het vormen van gemengde relaties, zoals economisch opportunisme, sociale mobiliteit en het vormen van politieke allianties. Maar ook fysieke aantrekking en oprechte liefde mogen niet vergeten worden in dit verhaal.

De eerste vrouwen die interraciale relaties aangingen met Spaanse soldaten waren vaak adellijke vrouwen. Zoals al eerder werd vermeld, was het een vaak gebruikte strategie van Azteekse adellijke families om hun dochters weg te schenken aan notabele families buiten hun rijk of door te trouwen met vrouwen van een pas veroverde stam om zo hun politiek netwerk uit te breiden. Dit gebeurde ook toen de Spanjaarden voet aan wal zetten in Latijns-Amerika. Zo schreef Bernal Díaz dat enkele *caciques* van een stad waar ze verbleven hun dochters aanboden aan de Spanjaarden om zo de relatie tussen de inheemse stam en de Spaanse soldaten te verbeteren. “*It would be well that we should take from their daughter, so as to have children by them; and to cement our friendship, they brought eight damsels, all of them daughters of caciques. ... When the fat cacique presented them, he said to Cortés: ‘Tecele, these seven women are for your captains, and this one, who is my niece, is for you, and she is the Señora of towns and vassals.’*”¹⁴⁴ Ook Herrera schreef over een gift van acht vrouwen van de stad Cempoala om mee te huwen om op die manier een alliantie te bestendigen. “*...and the eight maids were baptiz’d, Cortes keeping the Cazique’s niece, who was call’d Catherine, and distributing the rest among the gentlemen, who carry’d them where they went, at which the Indians were well pleas’d, and ever after continu’d good friends to the Spaniards.*”¹⁴⁵

¹⁴² SOCOLOW, *The Women of Colonial Latin America*, 33.

¹⁴³ S. WOOD, ‘Sexual Violation in the Conquest of the Americas’, M.D. SMITH red., *Sex and Sexuality in Early America*, New York, 1998, 7.

¹⁴⁴ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 185. Verschillende andere auteurs schreven ook over dit gebruik: ¹⁴⁴ F. LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India, now called new Spayne*, T. NICHOLAS vert., Londen, Henry Bynneman, 1578, 79; J. GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, A. RAMÍREZ DE VERGER vert., Madrid, 1987, 115; G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO Y VALDÉS, *Historia General y natural de las Indias, Islas y Tierra-Firme del Mar Oceano*, J. AMADOR DE LOS RIOS en F. GUERRA vert., Madrid, 1851, 30; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 280, 399; SCHROEDER, *Chimalpahin’s Conquest*, 116 en F. DE ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, H. TERNAUX-COMPANS vert., Parijs, 1840, 204, 205.

¹⁴⁵ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 231. Andere voorbeelden zijn te vinden op: 281.

Wat Díaz hier lichtjes aangaf, maar Francisco López de Gómara duidelijker beschreef, is het motief van een nieuw, machtig ras dat uit deze interracial relaties zou ontstaan. “*And many of the Indian gentlemen gave their daughters into them, in token of true friendship, and likewise to have fruit of their bodies, to be brought up for the warres, beyng such valiant men.*”¹⁴⁶ Ook Herrera schreef hierover, zij het minder verbloemend: “*The lord of Zempoala said we should take their daughters to breed on.*”¹⁴⁷

Vaak kwam het echter niet tot een huwelijk, aangezien de meeste Spaanse mannen al gehuwd waren. Daarenboven mocht men vanuit de katholieke kerk niet trouwen met vrouwen die geen christenen waren. De vrouwen werden wel steeds aanvaard, om zo de stamhoofden niet te schofferen.¹⁴⁸ In de volgende passage werd er volgens Herrera openlijk voor uitgekomen dat de Spanjaarden niet de intentie hadden om te trouwen met deze vrouwen. “*Motezuma came out to meet Cortes...he gave him many gold jewels and a Daughter of his own, besides some of other great men, his own for him to marry her, and the other to wait on her, or to be distributed among his gentlemen. He accepted of them for fear of offending him... but said he could not marry that lady, because the Christian Religion would not allow of it, because she was not baptiz'd and of his being already marry'd... However Motezuma would have him to take her, that he might have grandsons by so brave a man.*”¹⁴⁹ Ook de ‘*Historia de Tlaxcala*’ reikte ons een vergelijkbare uitleg aan: “*Hasta que adelante, viendo que algunas se hallaban bien con los españoles, los propios caciques y principales daban sus hijas propias con el propósito de que si acaso algunas se empareñasen, quedase entre ellos generación de hombres tan valientes y temidos...y por esta orden se dieron muchas hijas de señores a los españoles para que quedase dellos casta y generación, por si fuesen de esta tierra.*”¹⁵⁰ Uit deze citaten blijkt dus dat de inheemse heersende klassen hun dochters of zussen weg schonken om zo een alliantie te bestendigen en vaak ook uit de wens om een nieuwe

¹⁴⁶ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 141.

Francisco López de Gómara, kapelaan van Cortés, schreef als eerste een overzicht van de verovering van Mexico zonder zelf een voet aan wal te zetten en gaf zijn ‘*Historia general de las Indias*’ uit in 1552. Gómara ondermijnde niet uitdrukkelijk de tussenkomst van de kapiteins en soldaten in de verovering, maar de uiteindelijke indruk na het lezen van zijn ‘*Historia*’ is wel dat Cortés als held van de verovering gold, als ‘motor en begeleider van alle beslissingen’. Hoewel Bernal Díaz hem vaak verweet onjuist te zijn, valt ook dit te nuanceren aangezien elke historicus van die tijd de neiging had de fouten van een ander aan te dikken. (MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 681).

¹⁴⁷ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 227.

¹⁴⁸ Dit werd door verschillende bronnen meermaals bevestigd; omwille van de vele referenties is hier gekozen om enkele referenties op te lijsten ter illustratie: MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 196; SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 116, 214; LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 79 en HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 215, 419.

¹⁴⁹ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 390.

¹⁵⁰ MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 196-197.

“Totdat later, toen hij zag dat enkelen het goed konden vinden met de Spanjaarden, de eigen *caciques* en *principales* hun eigen dochters gaven opdat in het geval dat enkele zouden zwanger geraken, er onder hen een generatie van mannen zo moedig en gevreesd zou blijven ... en door dit bevel werden vele dochters van heren aan de Spanjaarden gegeven in de hoop dat hun ras en generatie zou blijven bestaan, ook als zij de aarde zouden verlaten.”

generatie machtige krijgers te creëren. De vele voorbeelden in de bronnen tonen aan dat dit geen sporadisch gebruik was, maar erg veelvoorkomend was.¹⁵¹

Voor de inheemse stammen was het dus een vaak uitgedokterde politieke strategie, voor de Spanjaarden een mooie kans om seksuele diensten te verkrijgen of het opklimmen van de sociale ladder zonder huwelijk. Al moet er toch ook benadrukt worden dat enkele van deze gearrangeerde interracial relaties resulteerden in een huwelijk. Karen Vieira Powers stelde dat dit vooral afhing van de socio-politieke achtergrond van de man en de economische positie van de vrouw.¹⁵² Zo waren hoogstaande Nahuja vrouwen gewild als huwelijkskandidaat, ze bezaten immers een grote bruidsschat, rijke lappen grond en soms zelf *encomiendas*. Uit de bronnen blijkt dat vooral de dochters van Motecuhzoma II gewilde huwelijkskandidaten waren.¹⁵³ Één van hen, Doña Isabel, trouwde tijdens haar leven zes keer met verschillende Azteekse en Spaanse leiders en baarde Cortés zelfs een kind.¹⁵⁴ Adellijke vrouwen werden vaak uitgehuwelijkt aan Spanjaarden met hoge posities binnen de expeditie van Cortés. Spanjaarden van lagere rang trouwden meestal adellijke vrouwen van kleinere rijken of stammen, om rijkdom te vergaren of inheemse steden onder hun jurisdictie te verkrijgen.¹⁵⁵ Voor de inheemse stammen waren zulke huwelijken het voeren van goede politiek, voor de Spanjaarden het voeren van goede zaken.

Dit laat dus duidelijk zien dat het aangaan van interracial relaties om meer ging dan enkel het vervullen van de seksuele behoeften, zoals tot op heden in diverse historische werken wordt voorgesteld. Ook economisch opportunisme, sociale mobiliteit en het vormen van politieke allianties speelden een belangrijke rol bij het aangaan van een relatie of zelfs een huwelijk met een inheemse vrouw.

Tot nu toe werd aangetoond dat verschillende adellijke vrouwen als gift aan de Spanjaarden werden gegeven ter bezegeling van een alliantie, dit meestal met het oog op een nakend huwelijk. Vaak werden er door de stamhoofden echter ook niet-adellijke vrouwen als relatiegeschenk gegeven. In deze omstandigheden dan niet met het oog op een interracial relatie of huwelijk, maar wel met het doel de Spanjaarden te dienen. Tot hun takenpakket behoorde bijvoorbeeld het maken

¹⁵¹ De hier bovenstaande referenties zijn enkele voorbeelden, daarom hier de referenties naar meerdere passages waarin deze gebruiken werden vermeld: DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 278-279, II, 107; LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 79; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 186, 215, 280, 399, 419, 425, III, 53, 168; P. DE FUENTES, 'The Chronicle of Andrés de Tapia', *The Conquistadors. First-person accounts of the Conquest of Mexico*, Norman, 1993, 23-24; GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, 115; SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 116, 214; MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 197 en ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 204-205.

¹⁵² POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 73.

¹⁵³ CORTÉS, *Letters from Mexico*, 88-89; LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 405; DE HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 390, 399, IV, 26 en SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 214.

¹⁵⁴ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 405; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 209 en POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 73.

¹⁵⁵ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 73.

van brood of het dragen van bagage. Deze rol zal later in dit onderzoek meer worden uitgediept. Wat ik in dit deel echter wil aantonen is dat hoewel deze vrouwen, in tegenstelling tot de adellijke vrouwen, niet geschonken werden met als doel een relatie of een huwelijk aan te gaan met de Spaanse soldaten, dit ook in hun geval veelal wel de uitkomst was. Zo schreef Herrera: “*They sent us twenty Women Slaves to make Bread ... Which Cortes order’d to be distributed among his Captains and prime Men.*”¹⁵⁶ Zowel Bernal Díaz als Chimalpahin beschreven dezelfde passage in hun verslag, waarbij ze bevestigden dat deze vrouwen inderdaad werden uitgedeeld door Cortés onder zijn manschappen.¹⁵⁷ Iets verder in zijn relaas herbevestigde Herrera dit gebruik: “*...and the Indians observing, that these and other Women Slaves they at several times gave the Spaniards liv’d contentedly with them, the prime Men afterwards gave them their own Daughters, to the End that the Race of those brave Men might continue among them.*”¹⁵⁸

Indien er echter geen vrouwen werden geschonken aan de Spanjaarden, zorgden de Spanjaarden zelf dat ze vrouwen verkregen, wat ook duidelijk naar voor kwam in de bronnen.¹⁵⁹ Vooral na veldslagen werden vrouwen bekeken als buit.¹⁶⁰ Bernal Díaz meldde bijvoorbeeld in een passage over een aanval op het stadje Cuernaca: “*In this town we took great spoil both of large bales of cloth as well as good-looking women.*”¹⁶¹ Dit gedrag van de Spaanse soldaten zorgde echter voor problemen met de plaatselijke bevolking. Zo werd er in verschillende verslagen melding gemaakt dat inheemse stammen deze vrouwen kwamen terugvragen, zij het op een vriendelijk toon of niet.¹⁶² Díaz beschreef dat de inheemse stammen uiteindelijk hun mooie vrouwen gingen verstoppen. “*After we had placed the women in that house, they took away and hid the best looking Indian women, in that house, and there was not a good-looking one left, and when it came to*

¹⁵⁶ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 186. Ander voorbeeld op pagina 244 in datzelfde volume.

¹⁵⁷ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 129 en SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 92.

¹⁵⁸ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 281.

¹⁵⁹ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 97, 309; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 292, III, 67, 69; CASAS, *A Short Account of the destruction of the Indies*, 63; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 244; FERNÁNDEZ DE OVIEDO Y VALDÉS, *Historia General y natural de las Indias*, 210; CORTÉS, *Letters from Mexico*, 347, 383, 395; F. DE ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*, H. TERNAUX-COMPANS vert., Parijs, 1853, II, 243; GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, 187 en P. DE FUENTES, ‘The Chronicle of García del Pilar’, *The Conquistadors. First-person accounts of the Conquest of Mexico*, Norman, 1993, 204.

¹⁶⁰ Dit was in Europa niet anders. Zo vermeldde John A. Lynn dat ook de vroegmoderne Europese troepen zowel mannen als vrouwen meenamen. Mannen om nadien te dienen in het leger, vrouwen omwille van hun seksuele rol. Daarnaast vermeldde Peter Hagendorf, auteur van het enige overblijvende dagboek van een ttv. de dertigjarige oorlog, dat er verscheidene keren vrouwen als buit naar het kamp werden meegenomen. Ook voor de expeditie van Cortés was dit gebruik echter al aanwezig in Europa. Ook in de middeleeuwen, met zijn vele vetes alsook grote oorlogen, werden vrouwen vaak het slachtoffer van naar buit zoekende soldaten. Het tegengaan van het nemen van vrouwen als buit was één van de doelen van de Pax Dei, een godsvredebeweging vanuit de kerk tegen het geweld dat de middeleeuwse oorlogen met zich meebrachten. (G. MORTIMER, *Eyewitness Accounts of the Thirty Years War 1618-1648*, London, 2002, 35 en J.A. LYNN, *Women, Armies, and Warfare in Early Modern Europe*, New York, 2008, 39.

¹⁶¹ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 69.

¹⁶² CORTÉS, *Letters from Mexico*, 351 en HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 356.

*dividing them, they allotted us the old and ugly women... and that now the poor soldier who had done the hard work and was covered with wounds could not even have a good-looking Indian woman.*¹⁶³ Met dit citaat is het duidelijk dat vrouwen niet enkel werden meegenomen om de Spanjaarden te voorzien van voedsel, maar ook omwille van hun schoonheid en dus hun seksuele rol. Daarnaast komt in dit citaat evenzeer duidelijk de visie van een Spaanse soldaat op de inheemse vrouw naar voor: Bernal Díaz, en met hem vele van zijn kompanen, beschouwde de indiaanse vrouw als buit, als tegemoetkoming voor hun geleden schade. In dit deel van het verslag deed Díaz tevens het gebruik uit de doeken dat deze vrouwen werden gebrandmerkt om zo te laten zien dat deze vrouwen niet meer waren dan oorlogsbuit: “*When they had all been brought together and had been marked with the iron which was like this, which stands for guerra (war).*”¹⁶⁴

De ontevredenheid onder de plaatselijke bevolking werd ook snel opgemerkt door Cortés, maar deze vreesde dat een verbod op het meenemen van vrouwen een weerslag zou hebben op de moraal onder zijn manschappen.¹⁶⁵ Het was voor hem dus kiezen voor een betere relatie met de inheemse volkeren of die met zijn manschappen. Ook Las Casas schreef hierover, waarbij hij besloot dat Cortés duidelijk voor het moraal van zijn mannen koos: “*He broke up families, dishonouring the native men by taking their wives and daughters and keeping the good will of his fighting men and his mariners by letting them carry off the women on board their vessels.*”¹⁶⁶ Hoewel dit werk als het meest polemische werk van Las Casas wordt beschouwd, werd er toch weinig gezegd over de praktijk om inheemse vrouwen mee te nemen. Nochtans legde hij in dit werk vaak de nadruk op verkrachtingen, maar besloot dit omtrent deze passage niet te doen. Bernal Díaz meldde dan weer dat Cortés de keuze om terug te keren naar hun stam bij de vrouwen zelf legde. “*They begged Cortés as a favour that they should be given back to them and Cortés answered that it would be difficult to take the women from those who held them, but they might seek them out and bring them before him and he would see if they had become Christians or preferred to return to their homes to their fathers and husbands... any soldier who might have any of them should at once give them up, if the Indian women of their free will wished to go back... they did not bring more than three of them whom Cortés especially ordered to be given up.*”¹⁶⁷ Het standpunt van Cortés zelf is te lezen in zijn ‘*Cartas de Relación*’.¹⁶⁸ Deze brieven werden geschreven op cruciale

¹⁶³ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 293-294.

¹⁶⁴ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 293. Ook Herrera vermeldde dit: HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 140 en 180.

¹⁶⁵ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 193.

¹⁶⁶ DE LAS CASAS, *A Short Account of the destruction of the Indies*, 63.

¹⁶⁷ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 193-194.

¹⁶⁸ De ‘*Cartas de Relación*’ werden door Cortés geschreven tussen 1519 en 1526. Het was één van de eerste bronnen en vormde daarom het vertrekpunt van verscheidene andere verslagen. Hoewel de brieven in een zeer persoonlijke toon geschreven werden, waren ze ook gericht aan een wijder publiek. De brieven werden na het opstellen verstuurd naar Spanje om daar uitgegeven te worden. Cortés was in dat opzicht uniek, hij was zich immers als enige conquistador bewust van de macht van het relatief nieuwe medium van de boekdrukkunst. Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze brieven voornamelijk legitimisering van de expeditie als doel hadden. (CORTÉS, *Letters from Mexico*, I en MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 681).

momenten in de Verovering om zo in een goed daglicht te blijven staan bij Karel V, maar waren daarnaast evenzeer voor een wijder publiek bedoeld.¹⁶⁹ Cortés zelf beweerde in deze bron echter dat hij, bij de vraag van de inheemse stammen om hun vrouwen terug te krijgen van de Spanjaarden, hierbij stevast ook instemde, ook al wilden de vrouwen misschien blijven. “*He then asked me to return to him certain women whom the Spaniards had taken when they were there, and I found some twenty and gave them to him with which he was most content.*”¹⁷⁰

De ontevredenheid bij de lokale bevolking werd echter te groot en Cortés besloot wetten uit te vaardigen omtrent de omgang met inheemse vrouwen. Zo stelde zowel Gómara, als Chimalpahin, als Herrera dat Cortés het volgende liet uitvaardigen: “*That none should ravish any woman, upon pain of death ..., that none should seize any Indian.*”¹⁷¹ Iets later stelde Herrera eveneens dat Cortés had beslist dat “*...no Spaniards should keep Indian women from their own houses upon any pretence whatsoever.*”¹⁷² Bernal Díaz voegde hierbij toe dat het ook verboden was om vrouwen mee te nemen uit geallieerde steden.¹⁷³ Dat deze wetten werden uitgevaardigd toont aan dat Cortés moest optreden tegen gebruiken die te vaak voorkomend waren en negatief waren voor het verdere verloop van de expeditie. Toch bleken deze wetten geen einde te maken aan het meegraaien van inheemse vrouwen door de Spanjaarden. Bernal Díaz schreef dat zelfs na de uitvaardiging van zulke wetten verschillende soldaten nog steeds vrouwen ontvoerden. “*From this time on many of us soldiers when we captured good looking Indian women, so that they should not be taken from us, as had been done in the past, hid them away and not take them to be branded, but gave out that they had escaped; or if we were favourites of Cortés we took them secretly by night to be branded*”.¹⁷⁴ Ook Chimalpahin schreef dat na deze wetten manschappen van Cortés vrouwen bleven meegraaien. Wel voegde hij hieraan toe dat indien dit Cortés ter ore kwam, Cortés een vrijlating van deze vrouwen eiste.¹⁷⁵

Deze vrouwen hadden als de concubines van de Spaanse soldaten een zekere seksuele rol in de verovering van het Azteekse rijk. Vandaar dat deze vrouwen ook wel benoemd werden met de naam ‘*Indias de Cama*’ of *Camameras*.¹⁷⁶ Hiertoe behoorden met name de adellijke vrouwen die door inheemse stammen werden geschonken met als doel een Spaanse soldaat te trouwen, maar ook de niet-adellijke vrouwen die werden geschonken of meegenomen en aantrekkelijk waren. Hoewel ze in de meeste gevallen echter niet meer waren dan concubines, mag er tevens niet vergeten

¹⁶⁹ CORTÉS, *Letters from Mexico*, 1.

¹⁷⁰ CORTÉS, *Letters from Mexico*, 351.

¹⁷¹ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 300; SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 279; Citaat uit: HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 107.

¹⁷² HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, IV, 24.

¹⁷³ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 95.

¹⁷⁴ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 54-55.

¹⁷⁵ SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 289 en 302. Ook Herrera bevestigde in zijn relaas dat Cortés bij het ontdekken van meegegraaide vrouwen hun teruglating eiste van zijn manschappen: HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 356.

¹⁷⁶ DELAMARRE en BERTRAND, *La femme au temps des conquistadores*, 59.

worden dat er soms wel degelijk langere relaties uitgroeiden. In de bronnen werden verschillende koppels genoemd die hierbij als voorbeeld kunnen dienen, zoals Cortés en La Malinche of Pedro de Alvarado en Doña Luisa.¹⁷⁷ Beide vrouwen waren van hoge komaf, maar geen van beiden werd ooit de wettige echtgenoot van haar minnaar. Wel werden ze door hun Spaanse minnaars enorm gerespecteerd en verkregen ze encomienda's.¹⁷⁸ Hoewel de meeste van deze hooggeplaatste conquistadores doorgaans niet huwden met hun minnaressen, kwamen interraciale huwelijken toch veelvuldig voor in de bronnen.¹⁷⁹ Herrera vermeldde bijvoorbeeld het huwelijk van Cristóbal de Olid met een dochter van Motecuhzoma II.¹⁸⁰ De vele vermeldingen van interraciale huwelijken in de bronnen tonen aan dat niet alle relaties tussen de Spaanse soldaten en inheemse vrouwen oppervlakkig en van korte duur waren.

Het standpunt van deze vrouwen omtrent zulke interraciale relaties is opnieuw niet gekend, omdat zij geen bronnen hebben achtergelaten. Wat wel duidelijk is, is hun minieme aandeel in de keuze voor deze interraciale relaties. Ofwel werden deze vrouwen door hun vaders weggegeven aan de Spanjaarden of werden ze door de Spaanse soldaten meegenomen. Deze relaties moeten dus een enorme psychologische impact hebben gehad voor deze inheemse vrouwen. Ten eerste werden ze vaak de concubine van diegene die hun vaders, broers of echtgenotes brutaal hadden vermoord, om nadien te moeten trouwen met een Spanjaard van een lagere sociale status dan zichzelf. Daarnaast schipperden deze vrouwen ook tussen de oude wereld van hun familie en de nieuwe wereld van hun Spaanse echtgenoot en hun eventuele mestizo-kinderen.¹⁸¹ Toch poog ik in dit onderzoek hun rol niet enkel passief en negatief voor te stellen en wil ik evenzeer de aandacht vestigen dat er wel degelijk vrouwen zullen geweest zijn wiens eigen keus het was te huwen met een Spanjaard. Culturele verschillen binnen zulke interraciale relaties zullen echter altijd aanwezig zijn geweest.

Het ontstaan van interraciale relaties draaide dus om meer dan enkel het vervullen van de seksuele behoeften. Toch wordt tot op heden deze seksuele rol van de inheemse vrouw binnen de verovering van het Azteekse rijk benadrukt in verschillende historische werken. Zo schreef Magnus Mörner: *“The conquest of the Americas was a conquest of women.”*¹⁸² Een andere hoog aangeschreven historicus, R.C. Padden, stelde het volgende: *“Biologically speaking it was neither microbe nor sword nor mailed fist that conquered Mexico. It was the membrus febrilis...The Spaniards left more pregnancies in their camps than they did casualties on the field of battle.”*¹⁸³

¹⁷⁷ MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 197 en DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 258.

¹⁷⁸ SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 16.

¹⁷⁹ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 173; III, 362; IV, 228, 230, 241, 247; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 173, IV 26 en GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, 148.

¹⁸⁰ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 399.

¹⁸¹ POWERS, *Women in the Crucible of Conquest*, 75.

¹⁸² MÖRNER, *Race Mixture in the History of Latin America*, 22.

¹⁸³ R.C. PADDEN, *The Hummingbird and the Hawk: Conquest and sovereignty in the Valley of Mexico, 1503-1541*, Ohio, 1967, 229 en 231.

Dit doet echter afbreuk van de diverse rollen die inheemse vrouwen hebben gespeeld in de Verovering.

Een belangrijke rol die al kort werd aangehaald is deze van het dienen van de Spanjaarden. Uit de bronnen werd duidelijk dat inheemse vrouwen al snel werden ingeschakeld in de expeditie van Cortés voor bijvoorbeeld het maken van voedsel. Hiernaast vermeldde Fray Francisco de Aguilar ook dat gekregen inheemse vrouwen werden ingeschakeld om bagage te dragen.¹⁸⁴ Het zoeken en bereiden van voedsel voor de Spanjaarden bleef echter de voornaamste taak voor het merendeel van deze vrouwen. Dit was ook een erg belangrijke taak, zo werd benadrukt in de verslagen van Las Casas en Chimalpahin.¹⁸⁵ Een passage uit het relaas van Chimalpahin toont aan dat het Spaans kampement aan een voedseltekort leed toen verschillende van deze inheemse vrouwen die instonden voor het bereiden van voedsel door de pokken werden getroffen.¹⁸⁶ Deze vrouwen waren de zogenaamde ‘*Indias de Labor*’.¹⁸⁷ In de beginfase van de expeditie verkregen de Spanjaarden deze vrouwen als giften van de inheemse stammen, waarbij het meestal ging om niet-adellijke vrouwen die bij de inheemse stam dienden als slaven of offers.¹⁸⁸ Maar ook in deze situatie is het duidelijk dat indien er geen vrouwen werden geschonken aan de Spanjaarden, ze er zelf voor zorgden dat ze zulke vrouwen verkregen.¹⁸⁹

Hoewel deze vrouwen, in tegenstelling tot de adellijke vrouwen, niet geschonken werden met als doel een relatie of een huwelijk aan te gaan met de Spaanse soldaten, was dit ook in hun

¹⁸⁴ DE FUENTES, ‘The chronicle of Fray Francisco de Aguilar’, 155.

Francisco de Aguilar, niet te verwarren met Gerónimo de Aguilar: de tolk van Cortés, bezit wellicht het meest merkwaardige levensverhaal van de tot nog toe aangehaald kroniekschrijvers. Als Alonso de Aguilar maakte hij deel uit van verschillende expedities op Amerikaanse bodem. Hierin kreeg hij steeds belangrijker taken; zo was het zijn taak Motecuhzoma II te bewaken tijdens de expeditie van Cortés. Na deze succesvolle leefde hij in aanzienlijke welvaart. Echter in 1529, toen hij 50 jaar was, besloot hij zijn indiaanse slaven de vrijheid te schenken en al zijn bezittingen op te geven om dominicaner monnik te worden. Als Fray Francisco de Aguilar werd hij door zijn collega-monikken overhaald om zijn participatie in de verovering van het Azteekse rijk neer te schrijven. Hij stelde zijn ‘*Relación breve de la Conquista de Nueva España*’ op rond 1560. Het werd echter nooit uitgegeven. Na zijn dood werd het wel verstuurd naar Filips II en kwam het terecht in het de bibliotheek van het Escorial met de manuscripten omtrent de zestiende eeuw. In zijn verslag komt meer dan in andere verslagen naar voor hoe de Spanjaarden meestal in angst leefde voor het nieuwe land en zijn cultuur. (DE FUENTES, ‘The chronicle of Fray Francisco de Aguilar’, 134-135 en MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 683-684).

¹⁸⁵ CASAS, *History of the Indies*, 239 en SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 246.

¹⁸⁶ SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 246.

¹⁸⁷ DELAMARRE en BERTRAND, *La femme au temps des conquistadores*, 59.

¹⁸⁸ ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*, 242; B. DE LAS CASAS, *History of the Indies*, A. COLLARD vert., New York, 1971, 239; CORTÉS, *Letters from Mexico*, 80; LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the West India*, 47, 58, 110; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 186, 243, 244, 323, 325; SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 92; DURÁN, *The history of the Indies of New Spain*, 523; P. MARTIRE D'ANGHIERA, *De Orbe Novo: The Eight Decades of Peter Martyr D'anghera*, F.A. MACNUTT, New York, 1912, II, 38 en DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 225, 257, 279, 293.

¹⁸⁹ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the West India*, 97, 309; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 292, III, 67, 69; B. DE LAS CASAS, *A Short Account of the destruction of the Indies*, N. GRIFFIN vert., Londen, 2004, 63; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 244; FERNÁNDEZ DE OVIEDO Y VALDÉS, *Historia General y natural de las Indias*, 210; CORTÉS, *Letters from Mexico*, 347, 383, 395; ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*, 243; GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, 187 en DE FUENTES, ‘The Chronicle of García del Pilar’, 204.

geval veelal wel de uitkomst, zoals eerder werd aangetoond. Toch mag er niet onmiddellijk verondersteld worden dat dit het gedeeld lot was van deze groep vrouwen. Ook Bartolomé De Las Casas laat zich horen in zijn *'History of the Indies'* omtrent de giften van vrouwen voor het maken van brood. "...And fifteen to twenty women to cook and bake corn bread, an arduous task which cannot be done without their assistance."¹⁹⁰ Opvallend is wel dat hoewel Las Casas in de meeste van zijn werken erg negatief uit de hoek kwam omtrent het Spaans optreden in Latijns-Amerika hij dit niet deed inzake de inheemse vrouwen in Mexico. Er werd enkel aandacht besteed aan hun taak om brood te maken en er werd geen woord gerept over hun seksuele rol. Naar mijn mening mag er dus niet onmiddellijk verondersteld worden dat niet elke vrouw die werkte voor de Spanjaard onvermijdelijk een concubine werd van één van de Spaanse soldaten. Indien dit wel zo was dat het merendeel van de vrouwen uit de groep van *'Indias de Labor'* ook als concubine golden, had Bartolomé De Las Casas dit zeker aangehaald bij zijn passage over deze inheemse vrouwen die brood moesten maken. Daarnaast zou de tweedeling van inheemse vrouwen tussen de *Indias de Labor* en *Indias de Cama* geen zin meer hebben indien de grote meerderheid van de vrouwen dan tot de eerste groep zou behoren.

In tegenstelling tot de Spaanse vrouwen is het duidelijk dat deze inheemse vrouwen wel een rol kregen toebedeeld in het beeld dat leeft omtrent de verovering van het Azteekse rijk. Een pijnpunt hieromtrent is wel dat tot op heden vooral hun seksuele rol belicht wordt. Een grotere misvatting binnen de historiografie is echter de idee dat de Spaanse soldaten een avontuurtje beleefden met de inheemse vrouwen ergens langs de kant van de weg richting Tenochtitlan en ze deze vrouwen nadien daar achterlieten. Wat met betrekking tot de inheemse vrouw en haar bijdrage in de Verovering vaak wordt genegeerd is dus niet haar rol, maar wel haar aanwezigheid. Wat steevast over het hoofd wordt gezien is dat deze vrouwen ook meereisden met de soldaten. Gómara schreef in een passage waarbij hij acht vrouwen had gekregen als gift het volgende: "*Cortes receyved the presente with thanks because he would not offende the gover thereof. And so departed with their women ridyng behinde them...*".¹⁹¹ Daarnaast schreef Gómara dat de dienaars die meereisden samen sliepen in het Spaanse kamp, zij het in aparte hutten.¹⁹² Ook Herreras verslag bevatte een passage waaruit verondersteld kan worden dat de vrouwen de expeditielieden meestal vergezelden:

¹⁹⁰ CASAS, *History of the Indies*, 238.

Bartolomé De Las Casas was de eerste dominicaner monnik die werd uitgezonden naar de Nieuwe Wereld. Met zijn hevige polemieken tegen de Spaanse verovering werd hij bekend als de 'verdediger van de Indianen'. Zijn *'Brevisima relación de la destrucción de las Indias'*, geschreven in 1542, maar pas uitgegeven in 1552, was de eerste en meest bittere aanklacht tegen de Spaanse kolonisatie van Latijns Amerika. Omwille van zijn groot respect voor de inheemse stammen van Latijns Amerika schreef hij ook een *'Historia de Indias'*. In drie volumes werden de gebeurtenissen van 1492 tot 1520 neergeschreven. Hij startte aan zijn werk rond 1527, het kreeg pas meer zijn vorm rond 1561, maar bleef onvoltooid tot aan zijn dood. Hoewel het werk pas veertig jaar na zijn dood werd uitgegeven, is er wel geweten dat het manuscript daarvoor al circuleerde. (B. DE LAS CASAS, *A Short Account of the destruction of the Indies*, N. GRIFFIN vert., Londen, 2004, XIII, XIX en CASAS, *History of the Indies*, VII).

¹⁹¹ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 79-80.

¹⁹² LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 64.

“...and the eight maids were baptiz'd, Cortes keeping the Cazique's niece, who was call'd Catherine, and distributing the rest among the gentlemen, who carry'd them where they went, at which the Indians were well pleas'd, and ever after continu'd good friends to the Spaniards.”¹⁹³

Bovendien schreef Bernal Díaz dat Cortés op zijn tocht naar Narváez voor die ene keer noch indiaanse vrouwen noch dienaars meenam.¹⁹⁴

Naast de vrouwen die de Spanjaarden verkregen en gevangen namen, schreef Chimalpahin nog over een derde groep vrouwen die de Spanjaarden vergezelden op hun expeditie. In de volgende passage beschreef hij de aankomst van een geallieerde stam om ten strijde te trekken tegen een opstandige stad: “...Two Mexica Lords each with fifteen thousand Indian men and women (I mention Indian women because whenever Cortés or his captains went to war, they brought many women to bake bread or perform other services, and many Indians refused to go without their wives or female companions).”¹⁹⁵ Cortés vertrok op expeditie met een paar honderd man, maar had dus ook een grote groep vrouwen mee. Chimalpahin sprak in zijn verslag op een bepaald moment over een groep van bijna 2000 indiaanse mannen en vrouwen die toebehoorden aan Cortés.¹⁹⁶ Deze grote groep van inheemse vrouwen viel uiteen in drie groepen: *Indias de Labor*, *Indias de Cama* en de groep van inheemse vrouwen die hun echtgenoten, geallieerd met de Spanjaarden, volgden.¹⁹⁷

Buiten het maken van brood en een seksuele rol, hadden verscheidene vrouwen ook een aandeel in de Verovering omwille van hun religieuze rol. In verschillende bronnen komt een veelal positief beeld naar voor over de inheemse vrouw en haar vroomheid.¹⁹⁸ Zelfs de talloze concubines van Motecuhzoma II werden als erg vroom afgeschilderd.¹⁹⁹ Ter illustratie: Chimalpahin schreef dat: “these women's virtue was so great, despite their idolatry, they obeyed their laws, for kings desired chastity in the palace.”²⁰⁰ Daarnaast werden inheemse vrouwen door verscheidene auteurs ook belangrijk geacht binnen de christianisering. Vooral Fray Toribio de Benavente Motolinía schreef met een positieve noot over deze vrouwen.²⁰¹ Indien hij in zijn ‘*History of the Indians of*

¹⁹³ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 231.

¹⁹⁴ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 174.

¹⁹⁵ SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 353.

¹⁹⁶ SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 102.

¹⁹⁷ DELAMARRE en BERTRAND, *La femme au temps des conquistadores*, 59.

¹⁹⁸ MARTIRE D'ANGHIERA, *De Orbe Novo*, II, 1; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 209; SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 460 en DURÁN, *The history of the Indies of New Spain*, 534.

¹⁹⁹ DURÁN, *The history of the Indies of New Spain*, 532; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 82 en SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 194.

²⁰⁰ SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 194.

²⁰¹ Toribio de Benavente Motolinía, een franciscaner monnik en één van de eerste geestelijken in Nieuw-Spanje, schreef tussen 1536 en 1541 zijn relaas over de inheemse volkeren. In tegenstelling tot andere verslagen omtrent de verovering of de inheemse stammen en hun culturen van Nieuw-Spanje, focuste Motolinía zich met name op het religieuze aspect. Uit eigen beweging schreef hij dit werk echter niet. Zijn meerderen waren immers van mening dat hij het meest geschikt was om een geschiedenis op te stellen omtrent de plaatselijke bevolking. Aangezien het Christendom zo'n snelle en succesvolle verspreiding kende, kreeg dit succesverhaal een prominente plaats in zijn verslag. (T. DE BENAVENTE MOTOLINÍA, *Motolinía's History of the Indians of New Spain*, F. BORGIA STECK vert., Washington, 1951, 32-33).

New Spain sprak over de christelijke vroomheid bij de eerste bekeerlingen gaf hij vooral voorbeelden met betrekking tot inheemse vrouwen.²⁰² Ook Juan de Torquemada gaf in zijn '*Monarquía Indiana*' enkele voorbeelden van de inheemse vrouw als erg vroom persoon. Zo stelde hij dat Nahua vrouwen meer genereus waren aan de kerk dan mannen, zo concludeerde hij na het bestuderen van het '*Libro de las Memorias Antiguas dell Convento*'. Hierin merkte hij op dat verschillende inheemse vrouwen aanzienlijke bedragen doneerden en ontdekte hij ontelbare voorbeelden van kleinere donaties. Over de giften van mannen schreef hij echter amper.²⁰³ Ook Chimalpahin gaf enkele voorbeelden die het beeld van de vrome inheemse vrouw ondersteunen. Hij beschreef in zijn verslag twee mirakels waarbij de overleden kinderen opnieuw tot leven werden gebracht door het sterke christelijke geloof van hun moeder.²⁰⁴ Vrouwen werden dus door verschillende kroniekschrijvers bewonderd omwille van hun religiositeit. Het waren tevens vrouwen die in de diverse verslagen werden voorgesteld als eerste bekeerlingen.²⁰⁵ Ze werden dan ook vaak als een belangrijke speler gezien in de verspreiding van het katholieke geloof in Nieuw-Spanje.

In de vroege koloniale periode van Mexico werden Nahua vrouwen dus erg vroom afgebeeld, maar dit resulteerde echter niet in grote rollen binnen dat religieuze veld. Na de expeditie van Cortés werd er immers gekozen om deze vrouwen naar de zijlijn te verplaatsen bij de uitbouw van de katholieke kerk in Nieuw-Spanje. Naast de typische patriarchale structuur van de katholieke kerk die al snel vorm kreeg in Latijns-Amerika, werd er ook geopteerd om de christianisatie via inheemse mannen voort te zetten. Omdat de missionarissen niet te weinig waren om in het wilde weg Mexico te gaan bekeren, kozen ze voor een strategie om op korte tijd een groot deel van de inheemse bevolking te bekeren. Een logische keuze was geweest indien men zich bij de christianisatie vooral zou concentreren op de inheemse vrouwen. Het waren immers vrouwen die behoorden tot de eerste bekeerlingen en die werden geroemd omwille van hun grote religiositeit. Daarnaast waren het vrouwen die instonden voor de opvoeding van de kinderen, waar ze volgens Motolinía beter in slaagden dan hun Spaanse tegenhangers.²⁰⁶ Via de opvoeding zou de inheemse vrouw het nieuwe katholieke geloof kunnen doorgeven aan haar kinderen. De missionarissen kozen er echter voor om de zonen van de Nahua adel te onderwijzen in het christelijke geloof en de Spaanse cultuur in de zogenaamde *Calmeacac*-scholen.²⁰⁷ Er valt dus op dat de inheemse vrouwen

²⁰² DE BENAVENTE MOTOLINÍA, *Motolinía's History of the Indians of New Spain*, 180-181, 190, 246.

²⁰³ TORQUEMADA, *Monarquía Indiana*, III, 217-220 en 245

²⁰⁴ D. DE SAN ANTÓN MUÑOZ CHIMALPAHIN QUAUHTLEHUANITZIN, *Annals of His Time*, J. LOCKHART, S. SCHROEDER en D. NAMALA vert., Stanford, 2006, 69 en 305.

²⁰⁵ ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 159. Maar ook andere verslagen meldden dat deze vrouwen golden als de eerste nieuwe christenen: DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 129 en LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 55.

²⁰⁶ BENAVENTE MOTOLINÍA, *History of the Indians of New Spain*, 150.

²⁰⁷ BENAVENTE MOTOLINÍA, *History of the Indians of New Spain*, 301 en SCHROEDER, *Indian women of Early mexico*, 7.

een grotere rol speelden ten tijde van de expeditie van Cortés en de enkele jaren nadien dan in de vroege koloniale samenleving.

De rollen die tot nu toe aangehaald werden hadden echter geen invloed op het verloop van de verovering van het Azteekse rijk zelf. Nochtans hebben Nahuja vrouwen ook hierop een invloed gehad. Zo haalden verschillende auteurs meerdere keren aan dat inheemse vrouwen vaak door de Spanjaarden werden gevraagd hoe het best naar een dorp te geraken of traden op als gidsen voor de Spanjaarden.²⁰⁸ Dit is echter een minieme bijdrage aan het verloop van de Verovering. Een grotere bijdrage kreeg de vrouw die La Malinche inlichtte over het plot van Cholula. De meeste verslagen berichtten over een indiaanse vrouw die La Malinche in het midden van de nacht kwam waarschuwen dat ze moest vluchten, aangezien de indiaanse mannen van Cholula die nacht het Spaanse kamp zouden uitmoorden. De reden dat La Malinche werd ingelicht was omwille van ‘de droefheid van de vrouw indien zo’n mooie vrouw als La Malinche zou komen te sterven’. Ze stelde La Malinche voor te vluchten en nadien te trouwen met haar zoon. Vaak krijgt La Malinche de eer van het redden van de Spanjaarden die nacht, aangezien zij in tussentijd Cortés waarschuwde waardoor deze slachtpartij werd vermeden.²⁰⁹ In het verslag van Gómara was het Cortés die als held uit het verhaal kwam.²¹⁰ Vele auteurs leken echter te vergeten dat noch La Malinche, noch Cortés zonder de hulp van deze vrouw uit Cholula een bloedbad had kunnen vermijden die nacht.

Een ander voorbeeld dat aantoont dat inheemse vrouwen een bijdrage hebben geleverd aan het slagen van de expeditie van Cortés was te vinden in het verslag van Gonzalo Fernández de Oviedo. Hij vermeldde in zijn *‘Historia general y natural de las Indias’* een passage waarin het vrouwen waren die een loerend onheil wisten af te wenden voor de Spanjaarden. Bij het betreden van het Tlaxcalteekse rijk werden de Spanjaarden niet onmiddellijk als vrienden onthaald en was er sprake van sterk militair verzet. Die nacht rustten de Spanjaarden, uitgeput van deze heftige strijd, in de open lucht op enkele kilometers van de hoofdstad van Tlaxcala. In de hoofdstad werd echter een plan beraamd om de Spanjaarden op dit zwak moment aan te vallen en één voor één uit te moorden. Tlaxcalteekse vrouwen die erg genegen waren ten opzichte van de Spanjaarden legde het plot echter bloot, waardoor de Spanjaarden die nacht voorbereid de strijd konden aanvatten. “...*las mujeres que estaban allegadas, queríanlos bien, e avisábanles de las traiciones secretas de los indios. E una hermana de aquel capitán general, comol o supo, avisó al comendador Pedro de Alvarado de la traición, y él a Hernando Cortés, el cual.*”²¹¹ Het zou na deze slag zijn dat de leider

²⁰⁸ CORTÉS, *Letters from Mexico*, 385 en 386; LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 130; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 42 en HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 348.

²⁰⁹ DE FUENTES, ‘The Chronicle of Andrés de Tapia’, 35; SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 165; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 11-12.

²¹⁰ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 153.

²¹¹ FERNÁNDEZ DE OVIEDO, *Historia General y natural de las Indias*, 215-216.

van Tlaxcala aan zijn zoon zou opdragen dat het verstandiger zou zijn om met te Spanjaarden een alliantie te vormen tegen het Azteekse rijk dan tegen deze nieuwkomers te blijven strijden.²¹² Het was in deze nacht dat Cortés dus zijn meest sterke alliantie tegen Motecuhzoma II bestendigde, een nacht waarin volgens Oviedo ook vrouwen een belangrijke rol hebben gespeeld.

Inheemse vrouwen leverden echter een grotere bijdrage aan de Verovering doordat men ingezet werd in de diplomatie. Cortés vermeldde in zijn vierde brief dat hij de *Alquacil Mayor*, Gonzalo de Sandoval, opdroeg om de regio's Guatasco, Tustepeque en Guasaca te pacificeren. Sandoval slaagde hierin, maar dit enkel door de aanwezigheid van een vrouw. "*But he was so skillful that by falling upon a town one night and seizing a lady whom everyone in those parts obeyed, he pacified the land, because she called all the lords and ordered them to obey whatever was commanded them in Your Majesty's name, for she herself had so to do.*"²¹³ Uit het verslag van Don Fernando de Alva Ixtlilxóchitl komt naar voor dat vrouwen af en toe als krijgsgevangenen werden meegenomen, om zo als drukkingmiddel te gebruiken bij de onderhandelingen met inheemse stammen. In de passage waarin hij dit beschreef ging het om vier dochters van Netzahualpiltzintli, de heerser over Texcoco.²¹⁴ Ook Bernal Díaz belichtte een soortgelijke tactiek in zijn verslag. Deze passage vond plaats in een later stadium van de verovering van het Azteekse rijk. Cortés beval één van zijn kapiteins, Luis Marin, op expeditie te gaan om enkele nabijgelegen steden te pacificeren. Bernal Díaz werd opgedragen om mee te gaan met Luis Marin en schreef hierover: "*...and making expeditions where we captured very good looking Indian women, and he (Luis Marin) sent to summon them to make peace and said that he would give them up the people we had captured and would forgive them for the late war.*" Verder schreef hij dat deze tactiek erg succesvol was aangezien alle *caciques* van de omliggende steden kwamen smeken om hun vrouwen en kinderen, zoals de Spanjaarden hen hadden beloofd. Hieromtrent zou dan een dispuut ontstaan zijn, maar uiteindelijk hielden de Spanjaarden woord: "*Luis Marin ordered all the women and all*

"De vrouwen die goede vrienden waren wilden dat het hen goed ging en waarschuwden hen van het geheime verraad van de Indianen. En een zus van één of andere Kapitein Generaal, zoals hij het wist, waarschuwde commandant Pedro de Alvarado over het verraad, en hij waarschuwde op zijn beurt Hernando Cortés."

Gonzalo Fernández de Oviedo nam als jongeman deel aan de Spaanse kolonisatie van de Caraïben en schreef één van de vroegste werken omtrent deze gebeurtenissen. Op latere leeftijd besloot hij echter een meer uitvoerig werk te schrijven over Latijns-Amerika. In zijn *Historia General u Natural de las Indias* verzamelde hij informatie over Spaans-Amerika, zowel over haar geschiedenis, als over de fauna en flora. Achttien hoofdstukken behandelde de verovering van Mexico. Hoewel Oviedo in zijn leven veel reisde, ook naar de Nieuwe Wereld, had hij echter nooit een voet op het Spaans-Amerikaanse vasteland gezet. In tegenstelling tot de meeste van zijn tijdsgenoten, vermeldde Oviedo meestal nauwgezet de bronnen van zijn informatie. Tot deze bronnen behoorden zowel brieven, als gepubliceerde reisverhalen en mondelinge bronnen. Hij moet zijn beginnen schrijven voor 1535, aangezien zijn eerste deel toen werd uitgegeven in Sevilla. Zijn schrijfproces aan zijn '*Historia*' zou voltooid zijn in 1549. Het zou echter tot 1855 duren vooraleer het werk volledig werd gepubliceerd. (MARTÍNEZ, 'Las crónicas de la conquista de México', 690 en J., CARRILLO 'The "Historia General y Natural de las Indias" by Gonzalo Fernández de Oviedo', *Huntington Library Quarterly*, 65 (2002), 329.)

²¹² J.P. SCHMALL, *The History of the Tlaxcalans*, (<http://www.houstonculture.org/mexico/tlaxcala.html>). Laatst geraadpleegd op 14/05/2014.

²¹³ CORTÉS, *Letters from Mexico*, 282-283.

²¹⁴ ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 251.

the others who had been captured to be given up to the Caciques of the towns, and we left them in their houses fully pacified.”²¹⁵

Een andere tactiek die de Spanjaarden gebruikten voor het bevorderen van de pacificatie belichtte Chimalpahin in zijn verslag. In de eerste weken van de expeditie vonden Cortés en zijn mannen vier of vijf vrouwen met kinderen in het struikgewas. Aangezien deze gebeurtenis zich voordeed voordat hij Géronimo de Aguilar en La Malinche had aangetroffen, verstonden de Spanjaarden deze vrouwen niet. Wel had men snel door dat één van deze vrouwen van hoge rang was en de andere vrouwen haar dienaressen waren. Hierop behandelde Cortés deze ene vrouw met veel respect en liet haar opdirken in Spaanse kleren.²¹⁶ Haar kinderen kregen een mooie juwelen speld. “*He continued to treat her with respect as he wished to send one of the women for her lord and husband in order to speak with him, and so could see how well his wife and children were treated.*”²¹⁷ Op deze manier werden de Spanjaarden erg positief onthaald door de nieuwe inheemse stam. Dit laatste schatte Cortés hoog in voor het slagen van zijn expeditie, aangezien de voorgaande expedities in dezelfde contreien steevast desastreus afliepen omwille van de vijandigheid van de inheemse volkeren. Daarnaast kon op deze manier de relatie tussen beide volkeren starten met een positieve noot, alsook de eventuele onderhandelingen over een alliantie. Ook Pietro Martire d'Anghiera berichtte in zijn ‘*Decadas*’ over dezelfde gebeurtenis, zij het minder gedetailleerd. “*The Spaniards found few habitants and only one woman, through whom ... they invited the caciques who had fled to return. These natives were servants of the woman who served as guide to the envoys, and they succeeded in bringing back the caciques. Peace was concluded...*”²¹⁸

Daarnaast speelden Nahua vrouwen ook een duidelijke actieve rol, zo belichtten de bronnen. Net als de Spaanse vrouwen die Cortés vergezelden op zijn expeditie, bleken ook de Nahua vrouwen aan de andere kant van het slagveld niet afwezig. Hoewel Gomára in zijn verslag de vrouw meer beschreef vanuit haar traditionele rol, vermeldde hij wel dat verschillende Nahua vrouwen tevens actief waren in de verovering van Mexico door de gewonden te verzorgen, of zelfs mee te vechten. “*The mexican women were highly commended, not onely bycause they aboade with their husbandes and fathers,*

²¹⁵ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 313.

²¹⁶ Hierbij ging het waarschijnlijk om kleren van María de Estrada, indien Bernal Díaz’ citaat dat zij de enige vrouw was die sinds de start van de expeditie aanwezig was, waar is.

²¹⁷ SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 72.

²¹⁸ MARTIRE D’ANGHIERA, *De Orbe Novo*, 27, ook de volgende verslagen berichtten over een soortgelijk voorval: GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, 94 en ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 146.

Pietro Martire d'Anghiera was van afkomst een Italiaan, maar hij woonde sinds zijn twintiger jaren in Spanje waar hij als historicus onder de naam ‘Pedro Mártir de Anglería’ werken uitgaf. Hij was de eerste die in Europa nieuws bracht vanuit de Nieuwe wereld en werd door de Reyes Católicos in 1520 benoemd tot belangrijkste kroniekschrijver omtrent de Nieuwe Wereld. Zelf was hij er echter nooit geweest, maar door zijn contacten met de ontdekkingsreizigers verkreeg hij informatie over de gebeurtenissen in Latijns-Amerika. In de laatste jaren van zijn leven, 1521-1526, schreef hij werken die oa. de ontdekking van het Azteekse rijk behandelden. Zijn acht werken omtrent de verovering van de Nieuwe Wereld werden in 1530, na zijn dood, gebundeld onder de naam *Decadas de Orbe Novo*. (MARTIRE D’ANGHIERA, *De Orbe Novo*, 21, 39 en MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 684.).

but also for the greate paynes they tooke with the sicke and wounded persons, yea and also they laboured in making slings, cutting stones fitte for the same, and throwyng stones from the soties, for therein they dyd as much hurt as their men.”²¹⁹ Ook Herrera schreef een soortgelijke passage over de Nahuia vrouwen die de gewonden verzorgden en de mannen bijstonden in de strijd.²²⁰

Verder benadrukte Herrera in zijn verslag dat Nahuia vrouwen wel degelijk de handen uit de mouwen durfden te steken om de Spanjaarden tegen te houden, of alleszins toch af te remmen in hun verovering van de hoofdstad Tenochtitlan. Zo stond er te lezen in een passage over de moeilijke inname van Tenochtitlan dat: “*all the Women swept Dust and Dirt off the Tops of the Houses on the Spaniards to blind them.*”²²¹ Oviedo schreef over dezelfde gebeurtenis: “*E que pues decían los indios que veían una mujer que les echaba mucho polvo en los ojos cuando peleaban con los cristianos, porque no los viesan, que creyesen que era la gloriosa Virgen.*”²²² Over de actieve deelname van de inheemse vrouw in de verdediging van Tenochtitlan schreef ook Fransico de Aguilar: “*The Mexicans, almost vanquished, withdrew to their fortress on the water, and since a great number of women were left among them, they armed them all and stationed them on the rooftops. The Spaniards were alarmed at seeing so many of the enemy again, whooping and shouting at them, and when they began killing them and saw they were women, there was dismay on both sides.*”²²³ Ook Bernardino de Sahagún belichtte de actieve rol van de inheemse vrouw in de verdediging van de Azteekse hoofdstad: “*And when it dawned, when it was already the fifth day, our foes the Spaniards indeed attacked; and they all lay surrounding us. ... And when they reached close to us, a woman threw water upon them; she threw water into their faces; she made water run from the faces of our foes.*”²²⁴ Het Spaans beleg op Tenochtitlan zorgde er echter voor dat de hoofdstad werd afgesneden van externe voedselvoorziening. Daarnaast werd het aquaduct dat water

²¹⁹ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 348.

²²⁰ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 180.

²²¹ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 169.

²²² FERNÁNDEZ DE OVIEDO Y VALDÉS, *Historia General y natural de las Indias*, 229.

“En omdat de indianen toen zeiden dat ze een vrouw gezien hadden die hen veel stof in hun ogen deed waaien wanneer ze vochten met de christenen, omdat ze hen niet zagen, die geloofden dat het de glorieijke Maagd was.”

²²³ DE FUENTES, ‘The chronicle of Fray Francisco de Aguilar’, 159-160.

²²⁴ B. DE SAHAGÚN, *Florentine Codex: General History of the Things of New Spain*, XII, A.J.O. ANDERSON en C.E. DIBBLE vert., Salt Lake City, 2012, 117.

Bernardino de Sahagún werd in 1529 als Franciscaner monnik op missie gestuurd naar Nieuw-Spanje. Bij het Christianiseren en onderwijzen van de inheemse bevolking, leerde hij Nahuatl en verkreeg een grote interesse in de Azteekse cultuur. Het sluitstuk hierop was zijn ‘*Historia general de las cosas de la Nueva España*’, een Nahuatl- en Spaanstalige encyclopedie over de inheemse cultuur in Nieuw-Spanje. Dit uitvoerig werk was het resultaat van jarenlang intensief onderzoek naar de inheemse cultuur, alsook het verzamelen van verscheidene inheemse bronnen. Hij begon met het neerschrijven van zijn bevindingen rond 1547 en werkte een groot deel van wat wij vandaag lezen in de Florentijnse codex af rond 1569. Dit deed hij echter niet alleen, zo werkte hij samen met verschillende Nahuia schriftgeleerden die meehielpen de tekst op te stellen, alsook met inheemse kunstenaars voor de meer dan 2000 illustraties. Het resultaat was een zeer lijvig werk omtrent de cultuur van de inheemse volkeren, vandaar dat hij door vele vandaag wordt aanschouwd als de eerste etnograaf, geschreven vanuit een duidelijk Azteeks oogpunt met als doel het voorkomen dat deze culturen zouden verdwijnen. Omwille van deze redenen besloot het concilie van Trente dit werk echter te verbieden. Pas rond 1900 vond men een kopie van het origineel in de Biblioteca Medicea Laurenziana in Florence, die vanaf toen de Florentijnse codex werd genoemd. (MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 694; LOCKHART, *We People Here*, 27-28 en M. LEÓN PORTILLA, *Bernardino de Sahagun, First Anthropologist*, Oklahoma, 2002, 3-4.

bracht naar de stad vanuit Chapultepec vernietigd. De Azteken werden getroffen met pokken, honger en dorst. Tegen Augustus 1521 verplaatste het slagveld zich naar Tlatelolco, een zusterstad van Tenochtitlan, in het noorden van hetzelfde eiland gelegen.²²⁵ De ‘*Annales de Tlatelolco*’ beschreef deze moeilijke strijd tussen de Spanjaarden en het Azteekse rijk, waarin ook vrouwen duidelijk aanwezig waren aangezien de inwonersaantallen van het eiland enorm waren gekelderd door het Spaanse beleg.²²⁶ “*After this they (the Spaniards) drove us from there and reached the Marketplace. That was when the great Tlatelolca warriors were entirely vanquished. With that the fighting stopped once and for all. That was when the Tlatelolca women all let loose, fighting, striking people, taking captives. They put on warriors’ devices, all raising their skirts so that they could give pursuit.*”²²⁷

Waar in de zojuist aangehaalde verslagen de vrouwen dapper meevochten, was dit niet het geval in bij Juan Ginés de Sepúlveda.²²⁸ Hier renden de vrouwen immers wild in het rond in plaats van hun mannen in de veldslag bij te staan. “*De modo qui volvió a la ciudad con el ejército. La encontró llena de mujeres y niños que erraban en todas las direcciones.*”²²⁹ Ook Pietro Martire D’Anghiera berichtte dat de vrouwen samen met de incapabele mannen werden weggestuurd in de jungle voordat de woeste strijd om Tenochtitlan losbarstte.²³⁰ Chimalpahin daarentegen bevestigde deze actieve deelname van de Nahuja vrouw aan de totale verovering van het Azteekse rijk en schreef dat men deze vrouwen bewonderden omwille van deze actieve rol: “*The Mexico women were often praised, not only because they remained with their husbands and fathers, but because they labored long, tending and healing the sick and ... throw and fight as well as their men.*”²³¹ Ook Oviedo bewonderde in zijn relaas deze Nahuja vrouwen omwille van hun actieve rol in het inheems verzet: “*Muchas cosas acaescieron en este cerco [a la ciudad de México], que entre otras*

²²⁵ I. CLENDINNEN, *The Cost of Courage in Aztec Society: Essays on Mesoamerican Society and Culture*, Cambridge, 2010, 44 en 78.

²²⁶ De ‘*Annalas de Tlatelolco*’ is een inheems manuscript, geschreven in het Nahuatl, maar al gebruik makend van het Latijns alfabet ipv. pictografische symbolen. Het werk beschrijft de geschiedenis van Tlatelolco. Over de achtergrond of het ontstaan van dit manuscript is voor de rest echter erg weinig geweten. Lockhart plaatste de datum van opstel echter zeker niet voor de late jaren 1540. Ook over de auteur is niks geweten, waarschijnlijk wou deze anoniem blijven om zo niet in aanraking te komen met de Spaans-koloniale autoriteiten. Lockhart neemt wel aan dat het gaat om een inheemse auteur, opgeleid door Spaanse geestelijken van de eerste generatie, zoals Peter van Gent. (LOCKHART, *We People Here*, 38-42).

²²⁷ J. LOCKHART, ‘Extract from the Annals of Tlatelolco’, *We people here: Nahuatl Accounts of the Conquest of Mexico*, Los Angeles, 1993, 267.

²²⁸ Juan Ginés de Sepúlveda was naast een Spaanse humanist, filosoof en theoloog ook kapelaan en kroniekschrijver onder Keizer Karel V. Rond 1562 schreef hij een kroniek van de verovering van het Azteekse rijk in het Latijn: ‘*De rebus Hispanorum gestis ad Novum Orbem Mexicumque*’, maar werd pas rond 1780 gepubliceerd. Zelf zette hij echter nooit een voet in de Nieuwe Wereld, maar gaf hier en daar in zijn verslag wel zijn bronnen aan. Hij gebruikte met name de verslagen van Cortés en Gómara. Hoewel hij een vriend en grote bewonderaar van Cortés was, poogde hij als humanist toch een objectief verslag neer te schrijven. Wel aanwezig, maar minder zichtbaar echter dan in andere verslagen, is dat Sepúlveda ook de oorlog tegen en verwoesting van het Azteekse rijk gaat legitimeren, zij het met een zeker discretie. (GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, 12, 15, 16 en MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 690-691).

²²⁹ GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, 219.

“Dus keerde hij terug naar de stad met het leger. Hij vond deze vol met vrouwen en kinderen die in alle richtingen uiteen liepen.”

²³⁰ MARTIRE D’ANGHIERA, *De Orbe Novo*, 148.

²³¹ SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 335.

*generaciones estuvieron discantadas e tenidas en mucho, en especial de las mujeres de Temistitán, de quien ninguna mención se ha hecho. E soy certificado que fue cosa maravillosa e para espantar, ver la prontitud y constancia que tuvieron en servir a sus maridos y en curar los heridos y en el labrar de las piedras para los que tiraban con hondas, y en otros oficios para más que mujeres.”*²³²

Indien men de zojuist aangereikte informatie vergelijkt met het huidige beeld inzake de inheemse vrouw en haar rol in de Verovering, kan er gesteld worden dat er sprake is van misrepresentatie. De meeste werken vestigden de aandacht op seksuele relaties, waarbij de inheemse vrouw ofwel werd voorgesteld als hoer of als slachtoffer. Met name de verkrachtingen van indiaanse vrouwen door de Spanjaarden werden de laatste jaren benadrukt.²³³ Hiervoor werden in de bronnen echter niet veel aanwijzingen gevonden. Enkel in de ‘*Annales de Tlatelolco*’ stond te lezen dat de de Spanjaarden na een veldslag de vrouwen in steden misbruikten: “*The Christians searched all over the women: they pulled down their skirts and went all over their bodies*”.²³⁴ Zelfs Las Casas vermeldde geen voorval waarin een inheemse vrouw werd misbruikt ten tijde van de expeditie van Cortés. De afwezigheid van passages waarin vrouwen door de Spanjaarden werden misbruikt betekent echter niet dat het misbruik van inheemse vrouwen afwezig was ten tijde van de verovering van het Azteekse rijk. Voor dit onderzoek werd er echter vertrokken vanuit het bronnenmateriaal en werden deze bevindingen vergeleken met het huidig historiografische beeld omtrent de rol van de inheemse vrouw in de verovering van het Azteekse rijk. Hieruit kan ik besluiten dat er nog verschillende lacunes zijn binnen dit historisch onderzoek.

Ten eerste waren er meer redenen voor het vormen van een interracial relatie dan enkel het vervullen van de seksuele behoeften, zoals economisch opportunisme, sociale mobiliteit en het vormen van politieke allianties. De huidige historiografie neigt ook te vergeten dat inheemse vrouwen nog andere bijdrages hadden in de verovering van het Azteekse rijk, dan enkel haar seksuele rol. Zo was zij erg belangrijk voor het voorzien van voedsel voor de Spanjaarden en ook op religieus vlak werd zij geroemd. De grootste misvatting binnen het historiografisch debat omtrent de inheemse vrouw en haar bijdrage in de verovering van het Azteekse rijk is naar mijn mening echter het beeld van een exclusief mannelijke expeditie. Tot op heden leeft het beeld dat Cortés doorheen het Azteekse rijk trok met enkel mannen. Cortés vertrok op expeditie met een paar honderd man, maar had echter ook een grote groep vrouwen mee. Daarnaast wil ik nog hun actieve rol in de verdediging van hun stad benadrukken. Net als de Spaanse vrouwen die Cortés vergezelden verzorgden de Nahuja vrouwen immers de gewonden en vochten ze mee. Met name deze rol is erg buitengewoon.

²³² FERNÁNDEZ DE OVIEDO Y VALDÉS, *Historia General y natural de las Indias*, 229.

²³³ WOOD, ‘Sexual Violation in the Conquest of the Americas’, 9-34; R. HERREN, *La Conquista erotica de las Indias*, Barcelona, 1991; R.C. TREXLER, *Sex and Conquest: Gendered Violence, Political Order, and the European Conquest of the Americas*, Ithaca, 1995 en J. LYMAN en S. LIPSETT-RIVERA red., *The faces of Honor: Sex, Shame, and Violence in Colonial Latin America*, Albuquerque, 1998.

²³⁴ LOCKHART, ‘Extract from the Annals of Tlatelolco’, 269.

3.2. La Malinche: meer dan seksslavin en tolk

Waar ik hiervoor de rol van de inheemse vrouw in het algemeen heb geschetst, wil ik in dit deel dieper ingaan op één van hen: La Malinche. Een inheemse vrouw die omwille van haar grote bijdrage aan de verovering van het Azteekse rijk al vaak het onderwerp werd van menig historisch onderzoek. Wat opvalt is dat sinds 1492 in vrijwel elke grote clash tussen Europeanen en de inheemse bevolking in de Nieuwe Wereld een vrouw een belangrijke rol speelde.²³⁵ Als minnaressen of geliefden ‘vertaalden ze, gaven ze raad en begeleidden ze’ de blanke mannen die voor de eerste keer voet aan wal zetten in het nieuwe gebied. Enkele van deze vrouwen zijn tot op heden nog bekend, maar hierbij is het duidelijk dat de mythen de historische realiteit omtrent deze vrouwen hebben overschaduwd. Vrouwen zoals Pocahontas en Sacagawea werden stereotypen binnen de geschiedenis van de ontdekking van Amerika, terwijl hun rol veel complexer was.²³⁶ Dit kan ook gezegd worden over La Malinche, de Nahuatl tolk die Cortés vergezelde op zijn veroveringstocht richting de Azteekse hoofdstad Tenochtitlan.

Over het leven van La Malinche bestaan er diverse versies die elk een eigen visie over haar plaats van herkomst en sociale status uitten. Haar leven voor en na de periode van de Verovering bestaat uit veronderstellingen, maar niks is zeker geweten. Wat wel met zekerheid kan gesteld worden, is dat ze een belangrijke rol heeft gespeeld als tolk voor Cortés in zijn verovering van het Azteekse rijk. Haar levensverhaal zoals tot op heden nog steeds wordt neergeschreven vindt zijn oorsprong in de Spaanse kronieken. Er bestaan immers geen inheemse documenten over haar afkomstig uit haar eigen tijd. De meeste bronnen bevestigden dat zij één van de twintig vrouwen was die aan Cortés door de *cacique* (stamhoofd) van Tabasco werd gegeven als eerbetoon, samen met nog enkele sierraden en andere voorwerpen. Deze *cacique* had haar verkregen als slaaf van handelaars in Xicalango. De bronnen stellen haar voor als de dochter van een adellijke Azteekse familie die verschillende steden in hun bezit had. Haar vader stierf toen zij nog een kind was, haar moeder zou snel hertrouwen met een ander stamhoofd bij wie ze spoedig erna een zoon zou krijgen. Deze zoon werd door zijn ouders als opvolger verkozen boven La Malinche. Aangezien La Malinche de eerste in lijn was voor de opvolging, besloten ze haar te verkopen aan enkele handelaars uit Xicalango en in het eigen dorp haar dood te verkondigen.

Haar moedertaal was Nahuatl, maar als slaaf in Tabasco zou ze ook snel het plaatselijk dialect van de Maya's onder de knie krijgen. In haar talenkennis lag de waarde die ze had voor de expeditie van Cortés. Iets voordat Cortés deze twintig vrouwen, waaronder La Malinche, als gift

²³⁵ Zo maakte Bernal Díaz ook melding van een vrouwelijke tolk tijdens de expeditie van Grijalva in Yucatán in 1518. Ook deze vrouw was aanwezig tijdens de hele expeditie, zo beweerde Bernal Díaz. Verdere informatie werd echter niet gegeven. DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 40.

²³⁶ F. KARTTUNEN, ‘Rethinking Malinche’, S. SCHROEDER, S. WOOD, en R. HASKETT red., *Indian Women of Early Mexico*, 291 en C.S. KIDWELL, ‘Indian Women as Cultural Mediators’, *Ethnohistory*, 39 (1992), 98.

verkreeg, had hij echter een Spaanse schipbreukeling ontmoet: Gerónimo de Aguilar.²³⁷ Aguilar bracht na de schipbreuk acht jaar door in gevangenschap onder de Maya's nabij Yucatan. Hier leerde hij zichzelf het Maya aan. Eens dat Cortés het grondgebied van het Azteekse rijk echter binnentrad, bleek Aguilar kennis van het Maya nutteloos in Nahuatlalig gebied. Al snel ontdekte men echter dat één van de twintig gekregen vrouwen van Tabasco wel kon communiceren met de plaatselijke bevolking. Op dat moment startte de bijdrage van La Malinche in de verovering van het Azteekse rijk. La Malinche vertaalde tussen het Nahuatl en het Maya, Aguilar vertaalde tussen Maya en het Spaans.²³⁸

La Malinche werd in verschillende bronnen voorgesteld als een enorme hulp in de verovering van Mexico. Bernal Díaz omschreef haar zelfs als de ware heldin van de verovering en schreef uitermate positief over haar. In het hedendaagse Mexico is het beeld omtrent La Malinche echter erg dubbelzichtig. Ze wordt beschouwd als moeder van het Mexicaanse volk, aangezien haar zoon met Cortés, Martín Cortés, wordt voorgesteld als de eerste mesties. Ze wordt hierdoor tot op heden gezien als het boegbeeld voor de indiaanse vrouwen die werden verkracht of verleid door de Spanjaarden. Daarnaast wordt ze tot op heden bekeken als een verraadster, als een symbool van al diegenen die zich hebben verenigd met buitenlanders en zich tegen hun eigen land en de inheemse waarden en tradities hebben gekeerd. Dit beeld ontstond parallel met de opkomst van onafhankelijkheidsbeweging in Mexico en bereikte zijn hoogtepunt na de onafhankelijkheidsstrijd in de eerste helft van de negentiende eeuw. Het is immers makkelijker om één persoon, één vrouw de schuld te geven in plaats van een volk. In de academische werken is de laatste decennia een herwaardering van La Malinche merkbaar, bij de publieke opinie lijkt deze transformatie van het negatieve beeld rond La Malinche echter een traag proces. Zo wordt in Mexico tot op heden de term 'malinchista' gebruikt voor iemand die zijn land verraadt.²³⁹

²³⁷ Over het aantal vrouwen dat door Tabasco aan Cortés werd gegeven zijn de bronnen het echter niet eens. Zo beweerde Aguilar in zijn verslag dat La Malinche één van de acht slaven was gegeven door Tabasco aan Cortés (P. DE FUENTES, 'The Chronicle of Fray Francisco de Aguilar', *The Conquistadors. First-person accounts of the Conquest of Mexico*, Norman, 1993, 138). Cortés daarentegen beweerde dat La Malinche en twintig andere vrouwen aan hem gegeven werden door Tabasco (CORTÉS, *Letters from Mexico*, 376). De meeste bronnen spraken over een totaal van twintig vrouwen als gift van Tabasco. (DE FUENTES, 'The Chronicle of Andrés de Tapia', 23; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 126 en MARTIRE D'ANGHIERA, *De Orbe Novo*, II, 36.).

²³⁸ MARTIN en WASSERMAN, *Latin America and its people*, 72-73; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 132-135; MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 93; KIDWELL, 'Indian Women as Cultural Mediators', 98-99; C.CANDELARIA, 'La Malinche, Feminist prototype', *A Journal of Women Studies*, 1980, 1; (in voetnoot) MARTIRE D'ANGHIERA, *De Orbe Novo*, II, 36, noot 1; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 126; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 186, 198-199; DE FUENTES, 'The Chronicle of Andrés de Tapia', 23; DE ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*, II, 239; DE FUENTES, 'The Chronicle of Fray Francisco de Aguilar', *Conquistadors*, 138 en ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 158.

²³⁹ R.PÉREZ-LAGUNES, *The Myth of La Malinche: From the Chronicles to Modern Mexican Theater*, onuitgegeven masterproef, Virginia Polytechnic Institute and State University, departement Geschiedenis, 2001, 1-2; MARTIN en WASSERMAN, *Latin America and its people*, 73; MAURA, *Women in the Conquest of the Americas*, 92-93; S.M. CYPRESS, *La Malinche in Mexican Literature: From History to Myth*, Texas, 1991, 6-7 en 41; WOOD, 'Sexual Violation in the Conquest of the Americas', 18; CANDELARIA, 'La Malinche, Feminist prototype', 1 en J.

Verschillende historici, ook Mexicaanse historici, keerden zich echter tegen dit traditionele beeld dat werd opgehangen aan La Malinche. Zo schreef Sandra Messinger Cypess het volgende citaat neer van de Mexicaanse Juana Armanda Alegría: “*La Malinche was one of the only important woman during the conquest, and in that role she deserves to be reconsidered. History has not been just to Doña Marina.*”²⁴⁰ Ook Cordelia Candelaria’s artikel kan bekeken worden als een aanklacht tegen dit negatieve beeld rond La Malinche. “*Without her as interpreter/guide/advisor he (Cortés) might not have been the conqueror of the Aztecs... Nevertheless, she does not deserve blame for the destruction of the Aztec Empire. This distinction needs stressing.*”²⁴¹ De vraag die verscheidene historici zich stelden was of La Malinche inderdaad beschouwd kan worden als verraadster.²⁴² Candelaria reikte verschillende theses aan die ondanks de ouderdom van haar artikel toch nog steeds in overweging moeten genomen worden. Zij stelde ten eerste dat La Malinche als jonge vrouw geen kans maakte tegen de intelligentie en wijsheid van Cortés indien ze de wens zou hebben gehad hem te willen dwarsbomen. Zelfs de idee dat La Malinche de Spanjaarden had kunnen misleiden en in het geheim de Azteken had kunnen helpen is volgens Candelaria pure naïviteit. La Malinche was daarnaast ook al vele jaren slaaf. Candelaria stelde dat La Malinche grote schande zou brengen aan de *cacique* van Tabasco had ze niet gehoorzaamd en gediend zo goed als ze kon.²⁴³ Als laatste stelde ze dat La Malinche als vrouw die haar leven als slaaf had doorgebracht, waarschijnlijk geen gevoel van plaats of loyaliteit had aan haar ontvoerders.²⁴⁴ Sandra Messinger Cypess voegde hieraan toe dat “*A woman who has been sold from one culture to another and given over to yet another, Malinche in actuality had no homeland to betray.*”²⁴⁵ Ook Cheryl E. Martin en Mark Wasserman reikten in hun *Latin America and its people* een vergelijkbare these aan. Ze stelden ten eerste dat er vaak vergeten wordt dat de inheemse bevolking zichzelf zag als aparte volkeren. Verbondenheid groeide er binnen een stam, niet binnen het Azteekse rijk. Hun gemeenschappelijke lot als koloniale onderdanen maakte hen in de ogen van de Spaanse overheersers gelijk, maar dit gemeenschapsgevoel was pas veel later merkbaar onder de inheemse volkeren zelf. Daarnaast toonden de auteurs aan dat La Malinche gehandeld heeft zoals elke persoon zou doen, ongeacht tijd of plaats. Ze maakte immers gebruik van haar talenten, haar vermogen om snel een taal te leren, om het beste te maken van haar moeilijke situatie.²⁴⁶

FRANCO, ‘La Malinche. From Gift to Sexual Contract’, M. L. PRATT en K. NEWMAN red., *Critical Passions: Selected Essays*, Durham, 1999, 67.

²⁴⁰ CYPRESS, *La Malinche in Mexican Literature*, 2.

²⁴¹ CANDELARIA, ‘La Malinche, Feminist prototype’, 6.

²⁴² WOOD, ‘Sexual Violation in the Conquest of the Americas’, 18 en CANDELARIA, ‘La Malinche, Feminist prototype’, 5.

²⁴³ CANDELARIA, ‘La Malinche, Feminist prototype’, 5.

²⁴⁴ CANDELARIA, ‘La Malinche, Feminist prototype’, 5. Ook Kidwell haalde deze verklaring aan in haar artikel: KIDWELL, ‘Indian Women as Cultural Mediators’, 98.

²⁴⁵ S.M. CYPRESS, “‘Mother’ Malinche and allegories of Gender, Ethnicity and National Identity in Mexico, R. ROMERO en A.N. HARRIS red., *Feminism, Nation and Myth: La Malinche*, Houston, 2005, 17.

²⁴⁶ MARTIN en WASSERMAN, *Latin America and its people*, 73.

Het beeld dat leeft rond La Malinche in de huidige Mexicaanse publieke opinie is dus ahistorisch en anachronistisch. Hoewel verschillende historici dit beeld probeerden te ontkrachten door de motieven van La Malinche bloot te leggen, kunnen de eigenlijke motieven van La Malinche waarschijnlijk nooit onthuld worden. Historici kunnen gissen, maar harde bewijzen ontbreken. La Malinche heeft immers nooit zelf bronnen achtergelaten. In de periode van de Verovering werd er erg weinig geschreven door de inheemse bevolking, laat staan door vrouwen.²⁴⁷ De enkele bronnen die La Malinche beschreven en dateren van rond de periode van de Verovering zijn de Spaanse kronieken. Iets later duiken ook verslagen van inheemse of *mestizo* schrijvers op. In tegenstelling tot de negatieve visie die opkwam rond de negentiende eeuw, waren de meeste van deze bronnen wel positief bij het beschrijven van La Malinche.

Dit wil echter niet zeggen dat alle bestudeerde bronnen La Malinche ook vermeldden. Hoewel La Malinche zo noodzakelijk bleek voor zijn expeditie, verwees Cortés slechts tweemaal naar haar in zijn ‘*Cartas de Relación*’. Dit steeds zonder haar bij naam te noemen, maar naar haar te verwijzen als ‘mijn indiaanse tolk’.²⁴⁸ Pas in de vijfde brief gaf Cortés wat meer info over La Malinche: “...*that if he (de Cacique van Tayça, genaamd Canec) wished to learn the truth he had only to ask the interpreter with whom he was speaking, Marina, who traveled always in my company after she had been given me as a present with twenty other women.*”²⁴⁹ In dit laatste citaat komt wel naar voor dat La Malinche Cortés steeds vergezelde en een belangrijke pion was bij het contact tussen de Spanjaarden en de plaatselijke bevolking.

Don Fernando de Alva Ixtlilxóchitl vermeldde La Malinche wel, maar met zijn achtergrond rekening houdend, schreef hij haar een kleine rol toe. Ixtlilxóchitl, als afstammeling van één van Cortés meest belangrijke bondgenoten: de *cacique* van Texcoco, schreef zijn werken op basis van inheemse verslagen. Aangezien hij met zijn werken poogde de visie van de inheemse allianties bloot te leggen, is het merkwaardig dat La Malinche in sommige passages amper vermeld werd. Over de gift van twintig vrouwen waarvan La Malinche deel uitmaakte werd bijvoorbeeld niks gezegd.²⁵⁰ Ook het plot van Cholula en andere gebeurtenissen waarin La Malinche een grote rol speelde, waren afwezig in zijn relaas. Daarenboven kon La Malinche duidelijk als een inheemse bondgenoot worden beschouwd en gaven de codices die hij gebruikte haar wel een prominente rol in het kamp van de overwinnaars.²⁵¹ Wel gaf hij La Malinche een aanzienlijke rol bij de christianisering, zoals verder in dit onderzoek naar voor zal komen.

Ook Francisco López de Gómara, die zelf nooit een voet op Mexicaanse bodem zette, vermeldde La Malinche slechts enkele keren. Beschouwd als de eerste officiële biograaf van Cortés is het niet verwonderlijk dat in Gómara’s ‘*Historia general de las Indias*’ met name Cortés een

²⁴⁷ SCHROEDER, *Indian women of Early Mexico*, 4.

²⁴⁸ CORTÉS, *Letters from Mexico*, 73.

²⁴⁹ CORTÉS, *Letters from Mexico*, 376.

²⁵⁰ ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 158.

²⁵¹ CANDELARIA, ‘La Malinche, Feminist prototype’, 4.

heldenrol kreeg toegeschreven in de verovering van Mexico. Daardoor is het beeld dat Gómara schetste over La Malinche in zijn *'Historia general de las Indias'* er één dat botst met het beeld dat verscheidene andere auteurs neerschreven in hun geschriften. Gómara schreef La Malinche eerder een passieve rol toe. Hij vermeldde wel dat La Malinche optrad als tolk, maar hechtte geen groot belang aan deze rol. Waar andere kroniekschrijvers in hun geschriften zinnen als "Cortés spoke through La Malinche" neerschreven, deed Gómara dit niet en schreef "Cortés answered...", waardoor de rol van La Malinche in het verhaal van Gómara nagenoeg onbestaande is.²⁵² Het grootste voorbeeld dat Gómara La Malinche in een passieve rol plaatste is de passage omtrent het complot in Cholula. In de meeste verslagen werd de grote rol aan La Malinche toegeschreven, die Cortés persoonlijk inlichtte omtrent het plot, waardoor deze slachtpartij werd vermeden.²⁵³ Gómara's verslag over deze gebeurtenissen heeft echter een andere insteek. Waar andere werken berichtten dat het de bedoeling van de vrouw was om enkel La Malinche te redden, schreef Gómara echter dat "*an indian woman, having some affection to the bearded men, sayde unto Marina...*"²⁵⁴ Waar in andere verslagen La Malinche Cortés persoonlijk inlichtte, kon ze dit blijkbaar in de versie van Gómara niet zonder Aguilar hierin mee te betrekken.²⁵⁵

Ook Pietro Martire D'Anghiera vermeldde La Malinche niet in zijn *'Decadas'*. Bij het bespreken van de tolken sprak hij enkel over Aguilar. Ook bij het beschrijven van het plot van Cholula bleef ze onvermeld: "*A woman of Chiurutecal had taken into her house a young girl of Cempoal who had followed her husband or lover.*" Deze vrouw onthulde de plannen van de *caciques* van de stad aan het jonge meisje dat door de uitgever van de wetenschappelijke uitgave, Francis Augustus MacNutt, in de voetnoot werd geïdentificeerd als La Malinche. "*The Young girl exposed this plot to Aguilar, and as soon as Cortes was informed, he felt convinced that it was true.*"²⁵⁶ In Martires *'Decadas'* kreeg La Malinche dus een nog kleinere, zij het bijna onbestaande, rol toebedeeld in het blootleggen van het plot van Cholula. Ook Sepúlveda noemde La Malinche nergens in zijn relaas bij naam. Hij beschreef haar wel in verband met de gift van twintig slaven van Tabasco aan Cortés en ook het plot van Cholula werd vermeld, maar net zoals in de *'Decadas'* werd La Malinche hierbij niet bij naam genoemd.²⁵⁷ Desondanks stelde ik toch vast dat de meeste schrijvers La Malinche een behoorlijke rol in de Verovering gingen toeschrijven.

Hoewel de bijdrage van La Malinche in de Verovering dus niet in elke bron even groot werd voorgesteld, zijn er toch enkele algemeenheden merkbaar die in de meeste bronnen naar voor komen. Ondanks de verschillende rollen in ze de Verovering heeft gespeeld, wordt La Malinche tot

²⁵² LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India, now called new Spayne*, T. NICHOLAS vert., Londen, Henry Bynneman, 1578, 138, 174

²⁵³ DE FUENTES, 'The Chronicle of Andrés de Tapia', 35; SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 165; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 11-12.

²⁵⁴ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 153.

²⁵⁵ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 153.

²⁵⁶ MARTIRE D'ANGHIERA, *De Orbe Novo*, II, 81-82.

²⁵⁷ GINÉS DE SEPÚLVEDA, *Historia del Nuevo Mundo*, 106, 141.

op heden vooral herinnerd als tolk van Cortés. Ook de bronnen legden ook hierop het meest nadruk. Ze stelden dat La Malinche met name onmisbaar was omwille van haar talenkennis en haar vermogen om snel een nieuwe taal te leren.²⁵⁸ Enkele bronnen vermeldden haar vaak ook met de bijnaam ‘*Tenepal*’, wat in het Nahuatl zoveel betekent als ‘iemand die veel spreekt en met levendigheid’.²⁵⁹ Dit wijst er dus op dat haar tijdsgenoten met name haar rol als vertaler in de expeditie van Cortés van cruciaal belang achtten. Ze was nochtans niet de enige vertaler aanwezig, buiten La Malinche en Aguilar waren er in latere fases nog verschillende andere vertalers. Maar blijkbaar was ze wel de enige vrouwelijke tolk in de expeditie van Cortés.²⁶⁰

Deze uniciteit zorgde ervoor dat de meeste kroniekschrijvers vooral aandacht gaven aan La Malinche bij het bespreken van de tolken. Ze vermeldden Aguilar wel, maar ze gingen toch met name de driehoek Nahuatlsprekende bevolking – La Malinche – Cortés belichtten. Zo werd in verschillende bronnen geschreven “*Cortes spoke through Marina*”, hoewel Cortés zowel Aguilar als La Malinche nodig had om te kunnen communiceren met de plaatselijke bevolking.²⁶¹ Historisch correct is dit echter niet, maar het bijna exclusief toeschrijven van deze vertalende rol aan La Malinche kan naar mijn mening wel verklaard worden vanuit de uniciteit van de situatie. Voor de Spaanse ooggetuigen en voor de schrijvers die vanuit Europa schreven over de expeditie van Cortés moet La Malinche een uitzonderlijk figuur zijn geweest in de Verovering. Een indiaanse vrouw, met een apart verleden, die als vertaler een belangrijke rol vervulde in de verovering van het Azteekse rijk. Er zijn ook voorbeelden van bronnen die de vertalende rol in de Verovering enkel gingen toeschrijven aan La Malinche, waarbij Aguilar niet vernoemd werd.²⁶² In de inheemse kronieken valt er dan weer op dat Malinche zelfs vaker aan het woord werd gelaten dan Cortés.²⁶³ Zo viel bijvoorbeeld in de ‘*Florentijnse codex*’ te lezen: “*Then Marina said: “The Captain saith...”*” waar men in andere verslagen zou lezen “*Cortés said through Doña Marina...”*”.²⁶⁴ Dit is naar mijn mening te verklaren vanuit het standpunt dat deze kroniekschrijvers schreven. La Malinche trad op als tussenpersoon tussen Cortés of de Spanjaarden en de inheemse bevolking. Deze werken werden geschreven vanuit inheemse perspectief. De verschillende stammen communiceerden dus vooral met La Malinche in plaats van met Cortés persoonlijk en dit tekende zich af in hun verslagen.

²⁵⁸HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 229; ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 159 en FERNÁNDEZ DE OVIEDO Y VALDÉS, *Historia General y natural de las Indias*, 9.

²⁵⁹SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 105; LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 55 en CYPESS, *La Malinche in Mexican Literature: From History to Myth*, 2.

²⁶⁰SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 117, 382 en DE FUENTES, ‘The Chronicle of García del Pilar’, 200.

²⁶¹SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 106, 165; DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 60 en ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 254.

²⁶²DURÁN, *The history of the Indies of New Spain*; ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*; ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*; DE SAHAGÚN, *Florentine Codex* en LOCKHART, ‘Extract from the Annals of Tlatelolco’, 269.

²⁶³DURÁN, *The history of the Indies of New Spain*; 510; SAHAGÚN, *Florentine Codex*, 125, 126; LOCKHART, ‘Extract from the Annals of Tlatelolco’, 269 en MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 213.

²⁶⁴SAHAGÚN, *Florentine Codex*, 125, 126.

La Malinche kan naast tolk ook gezien worden als een soort van culturele bemiddelaarster tussen de Spanjaarden en de verscheidene stammen. Vandaar dat ze in de pictografische inheemse verslagen vaak wordt afgebeeld in het midden, tussen Cortés en Motecuhzoma II of andere inheemse woordvoerders.²⁶⁵ Ze was een soort van woordvoerster van de Spanjaarden naar de inheemse stammen toe. Zo overtuigde La Malinche verschillende inheemse stammen van de goedheid van Cortés en zijn manschappen. *“The people of Cuernavaca were very pleased to hear Cortés and the good reasons that Marina gave them in his name.”*²⁶⁶ Bernal Díaz belichtte daarnaast ook dat La Malinche meer deed dan het woord van Cortés verkondigen bij de inheemse stammen en dat ze zelf ook het woord durfde nemen. In een passage waarbij Montecuhzoma II werd opgepakt door de Spanjaarden komt haar bijzondere positie duidelijk naar voor: *“Montezuma, wo saw that our Captains were angered, asked Doña Marina what they were saying in such loud tones. As Doña Marina was very clever, she said: “Señor Montezuma, what I counsel you, is to go at once to their quarters without any disturbances at all, for I know that they will pay you much honour as a great Prince such as you are, otherwise you will remain here a dead man, but in their quarters you will learn the truth.”*²⁶⁷

La Malinche was ook de persoon die inheemse stammen het eerst aanspraken in verband met de Spanjaarden. Herrera schreef immers dat Motecuhzoma II smeekte aan La Malinche om Cortés op te dragen om tot vrede te komen en zijn volk te kalmeren. *“He bid Marina to acquaint the General that he would go up to a parapet on the house, to speak to his subjects, which might perhaps induce them to come to some accomodation.”*²⁶⁸ Uit de bronnen kwam ook naar voren dat indien men Cortés wilde spreken, men eerst langs La Malinche moest gaan.²⁶⁹ Naast enkele passages van zowel Tezozómoc als Durán waarin dit duidelijk naar voor kwam, beschreef ook Sahagún duidelijk dat La Malinche als tussenpersoon gold. In zijn verslag staat te lezen dat het volk van Teocallhueyacan La Malinche op de hoogte bracht dat *“They would meet with, that they would besech the Captain, the god and all the gods (The Spaniards).”* Waarop La Malinche Cortés hiervan ging inlichten. Ook met deze stad ontstond er uiteindelijk een sterke alliantie tegen de Nahua.²⁷⁰ Fernando Alvarado Tezozómoc, lid van de koloniale Nahua adel, schreef in zijn *‘Crónica Mexicayotl’*: *“Le lendemain, Moctezuma fit appeler un des principaux chefs nommé*

²⁶⁵ SAHAGÚN, *Florentine Codex*, illustraties 44, 51, 94, 101; FRANCO, ‘La Malinche. From Gift to Sexual Contract’, 74 en K. DOWNS, ‘Mirrored Archetypes: The Contrasting Cultural Roles of la Malinche and Pocahontas’, *Western Folklore*, 67 (2008), 399-400.

²⁶⁶ SCHROEDER, *Chimalpahin’s Conquest*, 303, een ander voorbeeld waarin La Malinche naar voor komt al seen cultureel bemiddelaarster: MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 191.

²⁶⁷ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 95.

²⁶⁸ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 66.

²⁶⁹ ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*, II, 240, 251 en DURÁN, *The history of the Indies of New Spain*, 510.

²⁷⁰ SAHAGÚN, *Florentine Codex*, 75-76.

Chalcuihcuehecan et lui dit: 'Va trouver les nouveaux dieux et fais leur dire, par le moyen de la femme qui parle notre langue, que j'attends la visite de leur chef.'"²⁷¹

Daarnaast speelde La Malinche ook een grote rol voor de christianisering van het pas ontdekte en ingenomen land. Zelf was ze één van de eerste bekeerlingen in Nieuw-Spanje.²⁷² Het geschenk van twintig vrouwen van Tabasco aan Cortés, waarvan La Malinche deel uitmaakte, werd als eerste in het christelijke geloof onderwezen. Bernal Díaz schreef dat La Malinche echter de slimste was van deze twintig vrouwen en het snelst het christelijk geloof leek te begrijpen en ook met de meeste passie 'het ware geloof' zou belijden.²⁷³ Nadien bracht ze in haar rol van cultureel bemiddelaarster de grondbeginselen van het Christendom over op de inheemse stammen. "*In both these towns, through Doña Marina, all matters touching our holy religion were explained to the people.*"²⁷⁴ Met name Herrera schreef de succesvolle christianisatie toe aan La Malinche: "...for the idols would certainly be destroy'd and they severely punished. This being due to the interposition of Marina, who was an excellent interpreter."²⁷⁵ De 'Codex Ramírez' legde tevens haar rol in de christianisering bloot, met name in een passage waarin La Malinche haar moeder na vele jaren opnieuw terug zag. La Malinche overtuigde haar moeder om haar ook te laten dopen. Waarop haar moeder zich afvroeg of La Malinche haar zinnen verloren was en ze wenste dat de Spanjaarden in korte tijd snel door de Nahua troepen overwonnen mochten worden. "*Don Hernando lui rétorqua que, si elle n'avait pas été sa mère, sa réponse eût été de lui arracher la tête des épaules et qu'elle deviendrait Chrétien qu'elle le voulût ou non.*"²⁷⁶ Uiteindelijk stemde de moeder van La Malinche

²⁷¹ ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*, II, 255.

Fernando Alvarado Tezozómoc was een afstammeling van de koningen van Atzaputzalco. Rond 1598 zou hij zijn verslag hebben neergeschreven over de grootsheid van het Azteekse rijk, alsook over haar verovering, dit op basis van inheemse getuigen. Zoals al werd vermeld behoort Tezozómoc tot een groep van inheemse auteurs die rond dezelfde periode schreven omtrent de verovering van het Azteekse rijk, waaronder ook Chimalpahin en Ixtlilxóchitl behoren. Waar Ixtlilxóchitl echter vanuit de visie van de geallieerde Tlaxcalteken, schreef Tezozómoc echter vanuit een duidelijke Nahua visie, waarbij hij echter hun acties durfden te overdrijven. (ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*, VI, VII).

²⁷² ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 159, LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 55 en DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 129.

²⁷³ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 128.

²⁷⁴ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 218. Dit is één van de vele voorbeelden, de volgende referenties geven soortgelijke informatie weer: MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 186-187; ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 186 en HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 255.

²⁷⁵ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 229.

²⁷⁶ T. TODOROV en G. BAUDOT, 'Codex Ramírez', *Récits aztèques de la conquête*, Seuil, 1983, 181.

De 'Codex Ramírez', ook wel de Tovar Codex genoemd, is een verzameling van teksten die oorspronkelijk de titel 'Relación del origen de los indios que habitan esta Nueva España según sus Historias' meekregen. Niks is zeker geweten over dit document. Historici schrijven het wel toe aan de jezuïet Juan de Tovar, die volgens hen zijn werk baseerde op een vroegere, maar ondertussen verdwenen, Nahuatl bron die kort na de verovering zou opgesteld zijn door gechristianiseerde Nahua. Deze verdwenen inheemse bron, ook wel de 'kroniek X' genoemd, zou ook aan de basis hebben gelegen van het werk van Diego Durán, aangezien deze grote overeenkomsten tonen. Pas in 1856 werd de 'Tovar Codex' gevonden door José Fernando Ramírez in de bibliotheek van het San Francisco klooster in Mexico. (TODOROV en BAUDOT, 'Codex Ramírez', 9, 33-35).

in: “on la baptista en grande pompe en lui donnant le nom de Doña Marina parceque’elle était la première Chrétienne.”²⁷⁷

Als inheemse vrouw speelde ze ook een belangrijke rol door toenadering te zoeken tot de inheemse stammen. Eén van de vele voorbeelden is een passage uit Bernal Díaz’ *‘Historia Verdadera’*: “Let us say how Doña Marina who, although a native woman, possessed such a manly valour that, although she had heard every day how the Indians were going to kill us and eat our flesh with chili, and had seen us surrounded in the late battles, and knew that all of us are wounded and sick, yet never allowed us to see any sign of fear in her, only a courage passing that of woman. So Doña Marina spoke to the messengers... told them that they must come and make peace at once, and that if it was not concluded within two days we should go and kill them all and destroy their country...”²⁷⁸ Door zo nauw met Cortés samen te werken kende La Malinche hem door en door en wist ze vaak al wat hij wou zeggen voordat hij zijn orders meedeelde. Vooral in de *‘Florentijnse Codex’* van Fray Bernardino Sahagún kwam dit duidelijk naar voor. La Malinche deelde in dit verslag de orders uit, zonder dat Cortés haar hierop moest aansturen. “And when it had come to pass that all the gold was gathered together, thereupon Marina summoned hither all the noblemen. She went upon a roof terrace ... She said “Mexicans, come hither! The Spaniards have suffered great fatigue. Bring food here, fresh water, and all that is required. Why do you not wish to come? It therefore appeareth that you are angered.”²⁷⁹ Sahagún profileerde La Malinche in zijn verslag dus duidelijk aan Spaanse kant, zij zorgde in naam van Cortés dat zijn orders uitgevoerd werden naar de inheemse stammen toe.

Daarnaast voorzag ze Cortés en de zijnen van waardevolle informatie over de gebruiken, de gewoontes en de denkwijzen van de Nahuatl. Deze informatie bleek in de Verovering vaak erg waardevol. Zo gaf ze menig uitleg over de Azteekse cultuur. Francisco de Aguilar beschreef dat ze dit zo uitvoerig besprak, dat verschillende Spanjaarden het liefst terug naar Castilië keerden.²⁸⁰ Ook lichtte ze de Spanjaarden in over de Azteekse religie en de offercultuur.²⁸¹ “There was in that village a temple which had a little tower with a chappel on the toppe, and there the steppes to come into the chappel, where they found some idolles, and many bloody papers, and much mans bloud as those which hadde bin sacrificed, as Marina dyd certifie.”²⁸² Daarnaast stelde ze Cortés ook van politieke kwesties op de hoogte.²⁸³ Zo lichtte ze toe dat Motecuhzoma II zijn rijk bestuurde door

²⁷⁷ TODOROV en BAUDOT, ‘Codex Ramírez’, 181.

²⁷⁸ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain.*, I, 244.

²⁷⁹ SAHAGÚN, *Florentine Codex*, 49.

²⁸⁰ DE FUENTES, ‘The chronicle of Fray Francisco de Aguilar’, 138.

²⁸¹ Naast Gómara beschreef ook Chimalpahin dat La Malinche Cortés en de zijnen inlichtten omtrent de offercultuur: SCHROEDER, *Chimalpahin's Conquest*, 108.

²⁸² LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 66.

²⁸³ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 164, 166, 170; LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 62-63; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 215, 218, 397, en ALVA IXTLILXÓCHITL, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, 186-187.

middel van vazallen, maar niet iedereen tevreden was met zijn bewind en manier van regeren. La Malinche adviseerde Cortés ook vaak over de verschillende stammen en bij het toenadering zoeken ervan.²⁸⁴ De allianties die hierdoor tot stand kwamen leidden uiteindelijk tot de verovering van Tenochtitlan en de val van het Azteekse rijk. In een later stadium van de verovering voorzag La Malinche Cortés eveneens van informatie bij het zoeken van toenadering bij de opvolger van Motecuhzoma II, Cuahtemoc. Zo schreef Bernal Díaz dat: “*Doña Marina and Aguilar made use of many other sound arguments and gave them good advice on the subject.*”²⁸⁵ Ook durfde La Malinche zich te mengen met het bepalen van de beste (lees: de meest veilige en eenvoudige) route richting Tenochtitlan.²⁸⁶

Veel van haar insider-informatie had dus grote gevolgen voor het verloop van de veroveringstocht van Cortés. De grootste gebeurtenis die hiervoor als voorbeeld kan dienen werd al eerder aangehaald: het verraad van Cholula waarin La Malinche in de meeste verslagen een erg grote rol krijgt toebedeeld, zoals in het verslag van Andrés de Tapia.²⁸⁷ Het was immers La Malinche die op de hoogte werd gesteld door een indiaanse vrouw van het complot tegen de Spanjaarden, waarop zij Cortés ging inlichten en een bloedbad kon voorkomen. Dat La Malinche met haar luisterend oor de Spanjaarden vaak van onheil wist af te wenden, bevestigde ook de volgende passage in het werk van Herrera. “*The city of Tepeaca being perfectly reduc’d, Marina eating a collation with some other women, understood that the Mexicans were preparing to fall upon the Spaniards, when they least suspected it. Cortés being informed of it punish’d them severely.*”²⁸⁸ Een ander voorbeeld is te vinden in Bernal Díaz’ ‘*Historia Verdadera*’. Zo hoorde ze ten eerste dat enkele inwoners van Cempoala waren ingelicht dat de Spanjaarden door Xicotenga in de nacht zouden vermoord worden. Daarnaast ontdekte ze in datzelfde gesprek tussen deze twee inwoners van Cempoala dat er zich spionnen van Xicotenga bevonden onder hun Tlaxcalteekse geallieerden.²⁸⁹

²⁸⁴ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 62; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 397 en SAHAGÚN, *Florentine Codex*, 76.

²⁸⁵ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 22.

²⁸⁶ ALVARADO TEZOZÓMOC, *Histoire du Mexique*, II, 255 en TODOROV en BAUDOT, ‘Codex Ramirez’, *Récits aztèques de la conquête*, 180.

²⁸⁷ DE FUENTES, ‘The Chronicle of Andrés de Tapia’, 35. Maar ook volgende verslagen schreven een grote rol toe aan La Malinche in het plot van Cholula: SCHROEDER, *Chimalpahin’s Conquest*, 165 en DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 11-12.

Andrés de Tapia was één van de vele kapiteins die Cortés vergezelde op zijn tocht naar het Azteekse rijk. Van deze expeditie maakte Tapia een erg precies verslag over de gebeurtenissen tussen 1519 en 1520, dat hij neerschreef rond 1547. Hoewel zijn relaas niet zo erg uitvoerig is, bevat het wel wat informatie die nergens in andere verslagen omtrent de verovering is terug te vinden. Ook Tapia baseerde zich op zijn voorgangers, waaronder met name López de Gómara. Aan de andere kant werd ook zijn verslag verscheidene keren gebruikt als informatiebron voor gepubliceerde werken uit de zestiende eeuw. Dit toont aan dat verslag van Tapia als manuscript circuleerden aangezien het verslag van Tapia voor het eerst gepubliceerd werd in 1858. (DE FUENTES, ‘The Chronicle of Andrés de Tapia’, 18 en MARTÍNEZ, ‘Las crónicas de la conquista de México’, 683.)

²⁸⁸ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 90. Dit is één van de vele voorbeelden, andere passages geven soortgelijke informatie weer: DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 151.

²⁸⁹ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 259.

Het is duidelijk dat La Malinche als tussenpersoon pogde vrede te zoeken met inheemse stammen en daarnaast Cortés probeerde te sussen. Bovendien voorzag ze Cortés ook vaak van informatie om zo zijn militaire strategie aan te passen aan de lokale omstandigheden of een veranderde situatie en legde ze vaak onheil bloot. Dit alles had een grote impact op het militaire succes van de Spanjaarden in de verovering van Mexico. Of La Malinche ook een meer actieve rol speelde in het militaire aspect van de Verovering is echter niet geweten. Verschillende pictografische Nahuatl codices beeldden haar wel af met een schild in de handen terwijl ze Cortés naar het slagveld begeleidde. Ook Bernal Díaz schreef dat La Malinche Cortés vergezelde op verscheidene veldslagen.²⁹⁰ In geen enkele bron werd echter vermeld dat ze iemand doodde op het slagveld. Volgens Elizabeth Salas valt deze neutraal lijkende rol van La Malinche in militaire slagen te verklaren vanuit de *Mocicuaquetzque*-traditie. De *Mocicuaquetzque* (dappere vrouwen) vergezelden krijgers op het slagveld. Onbevreesd adviseerden ze hun krijger, zetten ze aan tot een moedige strijd, maar namen zelf nooit de wapens op.²⁹¹

La Malinche had zonder twijfel een grote rol in de verovering van het Azteekse rijk, de meeste kroniekschrijvers beaamden dit ook in hun verslagen. Bernal Díaz schreef met het meest lof over La Malinche.²⁹² Steeds werd ze omschreven als wijs, slim en enorm warmhartig en schreef hij vaak over haar in de trant van: “*Doña Marina was a person of the greatest importance and was obeyed without question by the Indians throughout New Spain.*”²⁹³ Iets later schreef hij ook: “*But I have forgotten to write down how happy we were to see Doña Marina still alive*”.²⁹⁴ Bernal Díaz benadrukte daarnaast dat La Malinche ook na de verovering van Tenochtitlan nog een belangrijke rol speelde. Aangezien Bernal Díaz bij deze expeditie naar Honduras zelf niet aanwezig was, is de informatie omtrent de rol van La Malinche veel minder gedetailleerd. Wel stelde hij opnieuw dat ze onmisbaar was voor de Spanjaarden. “*Doña Marina who came there with her husband Juan Jaramillo was of important value, because Cortés could not understand the Indians without her.*”²⁹⁵ Zoals ook blijkt uit dit citaat, sprak Díaz haar, als enige van de bestudeerde kroniekschrijvers, aan met ‘Doña Marina’, waarbij ‘Doña’ als aanspreektitel werd gebruikt om aan te geven dat het om een adellijke of erg aanzienlijke persoon ging.²⁹⁶ Om deze positieve evaluatie van La Malinche in Díaz’ verslag te begrijpen moet er naar mijn mening rekening worden gehouden met de motieven van Bernal Díaz bij het schrijven van zijn ‘*Historia Verdadera*’. Hij schreef zijn reisverslag immers neer als reactie op Gómara’s ‘*Historia general de las Indias*’, dat volgens Bernal Díaz vele

²⁹⁰ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 131.

²⁹¹ SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 7, 15.

²⁹² DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 27, 95, 174, 250. Deze pagina’s zijn enkel een selectie om aan te tonen dat Bernal Díaz uitsluitend positief schreef over La Malinche.

J.G., JOHNSON, ‘Bernal Diaz and the Woman of the Conquest’, *Hispanófila*, 28 (1984), 67.

²⁹³ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 133.

²⁹⁴ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 250.

²⁹⁵ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 51.

²⁹⁶ (in voetnoot) PÉREZ-LAGUNES, *The Myth of La Malinche*, 9, noot 13.

onwaarheden bevatte. Hij schreef naar het einde van zijn *'Historia Verdadera'* zelfs: *"I am very tired of pointing out the nonsense which he (Gómara) says was given him as information."*²⁹⁷ Bernal Díaz was ook van mening dat Gómara een te grote rol toeschreef aan Cortés en te weinig oog had voor de manschappen rond Cortés.²⁹⁸ Daarom werd er in de *'Historia Verdadera'* meer aandacht geschonken aan de personen rond Cortés en hun rol in de Verovering. Naar mijn mening verklaart dit waarom La Malinche zo'n groot aandeel kreeg in het verslag van Bernal Díaz. Niet enkel Bernal Díaz had een enorm respect voor haar, ook in de andere bronnen kwam dit respect voor La Malinche naar voor.²⁹⁹

Niet enkel de schrijvers uitten hun bewondering voor La Malinche, maar ze schreven ook over het respect dat leefde bij haar tijdsgenoten. Zo genoot ze ook langs indiaanse kant een hoog aanzien. Herrera omschreef haar als een godsgeschenk en dat ze door omstaanders zo ook werd bekeken: *"They were much astonish'd at the Sight of a Cross-bow and Sword..., and much more to hear that they had with them a Woman, like a goddess, meaning Marina... They admir'd at their coming without any Women, except only that Melinche, so they call'd Marina, and that it was by the helps of the Gods that she understood the Mexican Tongue, because being a Stranger, she could not know it any other Way."*³⁰⁰ Dat de inheemse bevolking haar met veel respect aanschouwde laat ook haar naamgeving in Nahuatl middens, Malintzin, duidelijk merken. Aangezien de suffix *-tzin*, net als het Spaanse *Doña*, werd gebruikt om aan te geven dat het om een adellijke of erg aanzienlijke persoon ging.³⁰¹ Ook de Spaanse soldaten hadden een hoge achting voor La Malinche. Cortés eveneens, die haar desondanks niet vermeldde in zijn *'Cartas de Relación'*. Zo kreeg ze tijdens de expeditie haar eigen dienaren, *"for it was a custom among the Indians, for a woman of Quality to have a great number of Women to wait on her."*³⁰² In *'Historia de Tlaxcala'* staat te lezen dat Cortés voor La Malinche ook een wachter zou hebben ingeschakeld, een zekere Juan Pérez de Arteaga.³⁰³ Vele jaren na de Verovering verkreeg La Malinche nog steeds veel respect vanuit Spaanse middens. Zo kwamen op 16 mei 1542, enkele jaren na haar dood, zeven conquistadores uit de expeditie van Cortés samen om voor haar te getuigen. De overheid in Nieuw-Spanje trok haar rol in de Verovering immers in twijfel om zo land van haar erfgenamen in beslag te kunnen nemen. *"The conquistadors all extolled the woman whose labors had been indispensable to the early conquistador successes."*³⁰⁴

²⁹⁷ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, II, 265.

²⁹⁸ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, III, 332.

²⁹⁹ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 229 en MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 186-187.

³⁰⁰ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 221-222.

³⁰¹ MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 187; LOCKHART, *We people here*, 33; CANDELARIA, 'La Malinche, Feminist prototype', 2 en KARTTUNEN, 'Rethinking Malinche', 292.

³⁰² HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 281.

³⁰³ MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 190.

³⁰⁴ SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 16.

Ondanks de veelheid aan bijdragen van La Malinche die tot nu toe werden geïllustreerd, wordt tot op vandaag haar relatie met Cortés het meest benadrukt. In de bronnen zijn er geen directe verwijzingen naar deze relatie aanwezig, enkel de *‘Historia de Tlaxcala’* gaf aan dat Cortés en La Malinche hand in hand op weg gingen naar hun verblijf.³⁰⁵ Dit is echter de enige bron waarin een lichamelijke toenadering tussen Cortés en La Malinche naar voren kwam. Verschillende auteurs gaven anderzijds wel aan dat Cortés en La Malinche onafscheidelijk waren; zag je de één, zag je ook de ander. *“Malintzin, who was always there to help the captain”*.³⁰⁶ Zelfs Cortés, die anders enorm weinig informatie verstrekke over de vrouw, schreef in zijn *‘Cartas’*: *“...the interpreter with whom he was speaking, marina, who traveled always in my company after she had been given me as a present with twenty other women.”*³⁰⁷ Een resultaat hiervan was dat Cortés uiteindelijk door verschillende inheemse stammen werd aangesproken met de naam *‘Malinche’*. *“Xicotenga the elder began to adress Cortés in the following words: ‘Malinche, Malinche...’. Before going any further I wish to say that in all the towns we had passed through, and in others were they had heard of us, Cortés was called Malinche, and so I will call him Malinche from now henceforth in all the accounts of conversations which were held with any of the Indians. ...The reason he was given this name is that Doña Marina, our interpreter, was always in his company ... So that they gave Cortés the name of ‘Marina’s captain’ and for short Malinche.”*³⁰⁸ Niet enkel Bernal Díaz maakte hiervan verslag, ook andere kroniekschrijvers beschreven dat Cortés door inheemse stammen *‘Malinche’* of *‘Melinche’* werd genoemd.³⁰⁹

Hoewel er in de meeste bronnen weinig gesproken werd over het bestaan van een liefdesrelatie tussen de twee, vermeldden verschillende bronnen wel dat La Malinche en Cortés samen een kind hadden. De meest bijzondere passage hieromtrent is er één uit het verslag van Chimalpahin: *“I believe that this is where an inebriated Juan Jaramillo married Marina Tenepal. The men blamed Cortés for allowing it, despite his having had children with her.”*³¹⁰ Andere kronieken tekenden het huwelijk wel op, maar spraken niet over enige afkeuring onder Cortés’ manschappen.³¹¹ Ook bijzonder aan deze passage uit Chimalpahin’s verslag is de vermelding dat er Cortés en La Malinche meerdere kinderen hadden. De meeste andere bronnen, en als gevolg daarvan ook de secundaire literatuur, berichtten enkel over een zoon: Martin Cortés.³¹² Zijn bestaan

³⁰⁵ MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 194.

³⁰⁶ SCHROEDER, *Chimalpahin’s Conquest*, 279. Andere auteurs naast Chimalpahin en Cortés die ook stelden dat La Malinche en Cortés vaak samen waren zijn: DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 249, 271 en 273, II, 54; HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, II, 221, 281, III, 52 en MUÑOZ CAMARGO, *Historia de la Tlaxcala*, 208.

³⁰⁷ CORTÉS, *Letters from Mexico*, 376.

³⁰⁸ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 271 en 273.

³⁰⁹ HERRERA Y TORDESILLAS, *The General History*, III, 163 en SCHROEDER, *Chimalpahin’s Conquest*, 407.

³¹⁰ SCHROEDER, *Chimalpahin’s Conquest*, 382.

³¹¹ DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, I, 126, IV, 51 en LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the West India*, 365.

³¹² DÍAZ DEL CASTILLO, *The true history of the conquest of New Spain*, IV, 209.

werd echter meestal terloops vermeld, vaak ook op de laatste pagina's. Gómara gaf zelfs niet aan dat de moeder La Malinche was, maar sprak van “*another sonne he had by an indian woman, and he was called Don Martin Cortez.*”³¹³ Meer informatie over de relatie tussen Cortés en La Malinche buiten het bestaan van hun zoon werd echter niet aangereikt in deze bronnen.

Desondanks zijn zoon met La Malinche, had Cortés nooit de intentie om met La Malinche te trouwen. Dat zou immers zijn status aan het Spaanse hof neerhalen. Hij huwelijkte La Malinche uit aan de schipper Juan Jaramillo rond 1524, zoals in verscheidene bronnen werd vermeld en Don Martin Cortés werd via pauselijk decreet legitiem gemaakt.³¹⁴ Dit sterkte de idee van La Malinche als slachtoffer van verkrachting. La Malinche komt hierbij in een slachtofferrol: in blinde liefde verried ze haar land, maar werd nadien door Cortés koudweg achtergelaten. Hoewel Cortés inderdaad nooit huwde met La Malinche, voorzag hij haar wel van land en geld. Zo verkreeg ze een *encomienda* in de steden Utlala en Tepexc.³¹⁵ Dit klopt dus niet met het beeld dat de Mexicanen ophingen aan Cortés: dat eens de diensten van La Malinche niet meer nodig waren, hij haar liet verkommeren.

Een ander facet van het huidige Mexicaanse beeld van La Malinche is haar veronderstelde seksuele losbandigheid. Ze werd voorgesteld als indiaanse hoer die voor seksueel genot haar land verried. Geen enkele bron gaf echter deze seksuele promiscuïteit weer. Ook in de inheemse pictografische verslagen wordt La Malinche afgebeeld in conventionele Nahuja kleren en lijkt in deze beelden niet openlijk geseksualiseerd.³¹⁶ Er is geweten dat La Malinche seksuele relaties had met slechts twee mannen: Cortés en haar man Juan Jaramillo. Tot op heden wordt zij echter gezien als een seksueel geladen figuur, zo stelde ook Sandra Messinger Cypess.³¹⁷

Het is dus duidelijk dat het huidig beeld rond La Malinche niet strookt met het beeld dat van haar werd geschetst in de bestudeerde bronnen. Tegen deze negatieve visie omtrent La Malinche kwamen verscheidene historici al in. Historici als Francis Kartunnen en Sandra Messinger Cypess lieten met hun onderzoek zien dat La Malinche meer was dan een verraadster en hoer. Het beeld dat tot op heden dominant blijft rond La Malinche is dat van haar rol als tolk in de verovering van het Azteekse rijk. De auteurs van de bestudeerde verslagen gingen La Malinche omwille van deze rol een grote bijdrage in Verovering toeschrijven. Ook de meeste historici zijn het hierover eens en ondertussen heeft ze in de meeste historische werken een plaats verworven. Toch wordt er tot op heden de meeste nadruk gelegd op haar vertalende en seksuele rol in de Verovering, terwijl uit de bronnen toch naar voor kwam dat ze ook op militair vlak een rol heeft gespeeld, zij het vooral passief. La Malinche poogde als tussenpersoon vrede te zoeken met inheemse stammen en trad ze

³¹³ LÓPEZ DE GÓMARA, *Pleasant historie of the conquest of the Weast India*, 405.

³¹⁴ CANDELARIA, ‘La Malinche, Feminist prototype’, 4 en SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 16.

³¹⁵ SALAS, *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, 16.

³¹⁶ F. KARTUNNEN, *Between worlds: Interpreters, Guides, and Survivors*, New Brunswick, 1994, 300.

³¹⁷ CYPRESS, ‘“Mother” Malinche and allegories of Gender, Ethnicity and National Identity in Mexico’, 18.

als cultureel bemiddelaarster op in de expeditie van Cortés. Daarnaast verzorgde ze Cortés eveneens vaak van informatie om zo zijn militaire strategie aan te passen aan de lokale omstandigheden of een veranderde situatie en legde ze vaak ook onheil bloot. Dit alles had een grote impact op het militaire succes van de Spanjaarden in de verovering van Mexico. La Malinche had dus een groot aandeel in de triomf van het Spaanse leger in Meso-Amerika. Het is dit aandeel waarin de historiografie La Malinche echter nog moet erkennen, zonder haar te bestempelen als verraadster van haar land. Het is deze veelheid van rollen waardoor La Malinche zo een grote rol speelde in de expeditie van Cortés. Net deze visie incorporeren in de historiografie omtrent vrouwen en de Verovering is de volgende taak voor historici binnen dit onderzoeksveld, waarop ik hoop dat de rol van de vrouw gewichtig en volledig kan voorgesteld worden binnen het historiografisch debat omtrent de verovering van het Azteekse rijk.

Besluit

Tot op heden wordt de verovering van het Azteekse rijk afgebeeld als een louter mannelijke aangelegenheid. Dit onderzoek had als doel dit beeld te ondergraven. Een aandachtig lezen van narratieve verslagen rond de verovering van het Azteekse rijk toonde dat vrouwen wel degelijk een bijdrage hebben geleverd aan de Verovering. Er viel echter op dat hoewel vrouwen een belangrijke rol hebben gespeeld, deze vaak werden verzwegen of dat er sprake was van misrepresentatie. Daarnaast toonden de bronnen ook de bijna constante aanwezigheid van vrouwen, Spaanse en inheemse, aan tijdens de veroveringstocht naar Tenochtitlan.

Tot op heden lijken vrouwen nochtans afwezig te zijn in de verovering van de Nieuwe Wereld, ook in het historisch veld. Ik ga niet beweren dat deze onderwerpen nog nooit werden bestudeerd door historici. Over delen van dit onderzoek hebben enkele historici zich wel al degelijk over gebogen, met name omtrent La Malinche. Omwille van de veelheid aan literatuur over haar, heb ik mij omtrent La Malinche proberen te beperken tot wat de bestudeerde bronnen zouden kunnen bijleveren aan het bestaande uitgebreide historiografisch debat. Over de Spaanse en de inheemse vrouw in het algemeen in de expeditie van Cortés werd echter veel minder geschreven. Er zijn natuurlijk wel enkele werken die een degelijk stuk wijdde aan de Spaanse of de inheemse vrouw in de verovering van het Azteekse rijk, zoals Maura's *'Women in the Conquest of the America's'*, Salas' *'Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History'* of *La femme au temps des conquistadores* van Delamarre en Bertrand. Specifieke artikels of werken naar één van deze twee onderwerpen waren echter onbestaande.

Hoewel enkele werken het onderwerp dus al aan hebben gesneden, bleek toch dat een onderzoek naar de rol van de vrouw in de verovering van Azteekse rijk noodzakelijk was. De enkele onderzoeken die ik hierboven heb genoemd toonden immers enkel een deelaspect van de verschillende rollen die ik in dit onderzoek heb blootgelegd. Het traditionele beeld van de vrouw en haar rol in de verovering van Latijns-Amerika legt enorm veel nadruk op enerzijds de seksuele rol van de inheemse vrouw en de rol in de kolonisatie van de Spaanse vrouw. Het onderzoek van Maura en Salas geldt als een reactie daarop en gaan met name die rol van de Spaanse vrouw op het slagveld aantonen. Maar over de andere rollen van deze vrouwen werd opnieuw gezwegen. Daarnaast werden in de secundaire literatuur meestal de verslagen van Cortés, Gómara en Bernal Díaz geraadpleegd, maar zelden andere bronnen. Gómara en Bernal Díaz gelden omwille van hun omvang inderdaad als onmisbare bronnen omtrent de verovering van het Azteekse rijk, maar zijn daarnaast slechts één van de vele ervaringen en visies omtrent de Verovering. Door het gebruik van een verscheidenheid aan bronnen die een veelheid aan informatie prijsgaven, bekwam ik de volgende onderzoeksresultaten die verder reiken dan het traditionele beeld omtrent de vrouw en haar rol in de Verovering.

De aanwezigheid van de Spaanse vrouw in de expeditie van Cortés werd, hoewel onderbelicht in de bronnen, bevestigd. De traditionele idee dat de Spaanse vrouw haar weg pas begon te vinden na de eigenlijke verovering werd hierbij ontkracht. Het beeld dat de Spaanse vrouw pas een rol begon te spelen tijdens de kolonisatie van Nieuw-Spanje hangt samen met de *'Leyenda Negra'*. De behoefte om de Spanjaarden te presenteren als 'een handvol mannen die Mexico binnenvielen om hun rijkdommen te plunderen en het Azteekse rijk verwoest achter te laten', viel niet te rijmen met het beeld dat vrouwen ook deel uitmaakten van de expeditie van Cortés. De bronnen vernoemden echter twaalf Spaanse vrouwen bij naam. Hoewel hun motief eerder passief was, namelijk het volgen van de echtgenoot of vader naar de Nieuwe Wereld, speelden deze verschillende vrouwen naarmate de expeditie vorderde wel een actieve rol, zij het op het slagveld als strijdkrachten of ernaast om de gewonden te verzorgen of de Spanjaarden van provisies te voorzien. Deze onderzoeksresultaten leggen dus verschillende lacunes in het huidige historische onderzoek bloot. In dit onderzoek kwam immers de vroege aanwezigheid van Spaanse vrouwen en de actieve rol van bijvoorbeeld María de Estrada, Beatriz Bermúdez en Isabel Rodrigo naar voor. Vrouwen die bijna onbekend zijn in de academische wereld en nog minder gekend zijn bij het wijde publiek. Met deze onderzoeksresultaten hoop ik het traditionele beeld van de Spaanse vrouw in de verovering van het Azteekse rijk wat bij te stellen.

La Malinche daarentegen is onder de meeste historici wel erg bekend, vooral binnen het onderzoek naar de verovering van Mexico is zij een veelbeschreven figuur. Historische werken betichten de publieke opinie, met name die in Mexico, een ahistorisch en anachronistisch beeld te schetsen van La Malinche. Maar ook het historische onderzoek schetst slechts een gefragmenteerd beeld van La Malinche, waarbij steeds haar seksuele of vertalende rol benadrukt. Hierbij moet ik wel opmerken dat ook in de bronnen deze focus op haar vertalende rol was terug te vinden. Zo was La Malinche zowel in de strijd als in onderhandelingen met inheemse leiders steeds aanwezig, maar zagen auteurs zoals Cortés, Ixtlilxóchitl en Gómara haar aanwezigheid in deze gebeurtenissen vaak over het hoofd. Aangezien ik heb gewerkt met een veelheid van bronnen, werd het echter duidelijk dat La Malinche meer was dan de minnares van of de tolk van. Zo toonden de bronnen aan dat ze tevens op militair vlak een rol heeft gespeeld, zij het vooral passief. Een aanzienlijkere bijdrage van La Malinche was dat ze als tussenpersoon poogde vrede te zoeken met inheemse stammen en als cultureel bemiddelaarster optrad in de expedities van Cortés. Ook voorzag ze Cortés vaak van informatie om zo zijn militaire strategie aan te passen aan de lokale omstandigheden of een veranderde situatie en legde ze vaak onheil bloot. Dit alles had een grote impact op het militaire succes van de Spanjaarden in de verovering van Mexico. Desondanks vermeldden de meeste historische werken noch deze rol als cultureel bemiddelaarster, noch de invloed van haar insider-informatie op het welslagen van de expeditie van Cortés.

Ook onderzoek naar de rol van de inheemse vrouw bleek nagenoeg onbestaande. Veelal wordt met name de seksuele rol van de vrouw benadrukt. Vooral de verkrachting van deze vrouwen door de Spaanse soldaten werd in menig historisch werk bestudeerd. Dit kwam in de bestudeerde bronnen echter minder naar voor. Dat passages waarin vrouwen door de Spanjaarden werden misbruikt afwezig waren in de verslagen betekent echter niet dat dit ook afwezig was ten tijde van de verovering van het Azteekse rijk. Ik besloot echter te vertrekken vanuit wat het bronnenmateriaal mij aanreikte en daar rond dit onderzoek te schrijven en deze bevindingen te toetsen aan het huidig historiografisch debat. Hieruit kan ik besluiten dat er nog verschillende lacunes zijn in het historisch onderzoek omtrent de inheemse vrouw en de verovering van Mexico. Ten eerste wil ik bemerken dat er zeker interracial relaties waren, maar deze niet enkel vanuit de paradigma's van hoer of slachtoffer mogen bekeken worden. Redenen zoals economisch opportunisme, sociale mobiliteit en het vormen van politieke allianties speelden eveneens mee bij het aangaan van een interracial relatie. Evenzeer was er sprake van fysieke aantrekking en oprechte liefde. Daarnaast toonden de bronnen aan dat Spanjaarden wel degelijk inheemse vrouwen ontvoerden. Dit kwam echter niet enkel voort vanuit een seksuele behoefte, er was immers sprake van zowel de '*Indias de Cama*', als van de '*Indias de labor*'.

Hierbij kom ik tot het tweede punt: vaak wordt in historische werken omtrent de inheemse vrouw en haar rol in de Verovering de nadruk gelegd op haar seksuele rol. Dit doet echter afbreuk van de verschillende rollen die deze vrouwen hebben gespeeld in de Verovering. Cortés had immers een groter aantal vrouwen mee die instonden voor het maken van brood of dergelijke. Deze rol wordt in de secundaire literatuur stevast over het hoofd gezien. Deze vrouwen bekwamen de Spanjaarden opnieuw door giften van inheemse stammen of door ze als buit mee te nemen. Een derde grote lacune binnen het historiografisch debat is dat historici deze inheemse vrouwen, zowel de '*Indias de Cama*', '*Indias de labor*', als de grote groep vrouwen die hun mannen volgden, echter niet vaak vermeldden indien men spreekt over de verovering van het Azteekse rijk. Nochtans waren ze niet afwezig, ze reisden immers mee met Cortés en zijn soldaten en sliepen zelfs in het Spaanse kamp.

Een rol die voor deze periode ook nog onderbelicht bleef is de religieuze rol van de Nahuatl vrouw ten tijde van de expeditie van Cortés. Nochtans hebben deze vrouwen in de periode van de expeditie van Cortés een religieuze rol gespeeld, het waren immers vrouwen die behoorden tot de eerste bekeerlingen en die werden geroemd omwille van hun grote religiositeit.

De grootste lacune binnen het historisch onderzoek is echter de afwezigheid van de rol van de inheemse vrouw op het verloop van de verovering van het Azteekse rijk zelf. Zulke vrouwen werden immers ingeschakeld als gidsen of als bronnen van informatie. Daarnaast werden inheemse vrouwen tevens gebruikt om vrede te bekomen met de indiaanse stammen. Nahuatl vrouwen

speelden ook wel degelijk een actieve rol in de verovering van Mexico. Net als de Spaanse vrouwen die Cortés vergezelden verzorgden ook inheemse vrouwen de gewonden en vochten ze mee.

Als laatste punt zou ik nog willen benadrukken dat de aangehaalde bijdragen in dit onderzoek niet exclusief aan vrouwen toe te schrijven zijn. Ook inheemse mannen werden ingeschakeld als tolken, of werden ontvoerd om bagage te dragen. Dit werd eveneens zo vermeld in de verschillende verslagen. Van beide seksen werden er immers voorbeelden in de bestudeerde bronnen gevonden. Ik poogde met dit onderzoek dan ook niet beweren dat enkel vrouwen een bepaalde rol hebben uitgeoefend in de Verovering, maar ik wilde wel aantonen dat dit andersom eveneens niet het geval was.

Met name de actieve rol van de vrouw, zowel de Spaanse als de inheemse, in de verovering van het Azteekse rijk is erg bijzonder. De acties die ze hebben ondernomen tijdens de verovering van het Azteekse rijk zijn echter niet terug te vinden in het historisch beeld. Ook in het zestiende-eeuws Europa was de aanwezigheid van een vrouw op het militaire veld ondenkbaar. Dat was tevens de gedachtegang in het zestiende eeuwse Europa, zelfs tot ver daarna. Ook in de Azteekse samenleving was het slagveld een terrein waar de vrouw traditioneel afwezig was. Er was immers geen sprake van een gendergelijkheid, wel van een genderparallellisme en -complementariteit. Een meisje werd vanaf de geboorte gewezen op haar rol binnenshuis, een jongen op zijn rol op het slagveld. Het feit dat er in verschillende bronnen wel bewijs is gevonden voor hun actieve rol in de verovering van Mexico is dus een erg belangrijk voor verder onderzoek naar de vrouw en haar aandeel in de verovering van Latijns-Amerika.

Hoewel deze actieve rol erg bijzonder is, wil ik deze rol toch niet overbelichten. Met dit onderzoek poogde ik met name de veelheid van bijdragen van de vrouw in de verovering van het Azteekse rijk aan te tonen. Het is deze veelheid die in andere historische werken immers ontbreekt. Natuurlijk ben ik mij tevens bewust van de limieten van dit onderzoek. Het werd immers enkel gevoerd aan de hand van narratieve verslagen. Archivalisch onderzoek moet zeker ook aangewend worden om een globaal beeld te verkrijgen van deze vrouwen en hun verschillende rollen in de Verovering. Daarnaast kan archivalisch onderzoek nog andere facetten belichten of sommige stellingen van auteurs ontcrachten. Hoewel het hier dus betrof om een bescheiden casestudy hoop ik toch dat ik hiermee heb aangetoond dat het beeld in de historiografie echter niet overeenkomt met de historische realiteit en dat verder onderzoek naar zulke vrouwen noodzakelijk is, zodat het traditionele historische beeld omtrent vrouwen en de verovering van het Azteekse rijk gereviseerd kan worden.

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

ALVA IXTLILXÓCHITL, F. DE, *Histoire des Chichimèques ou des anciens rois de Tezcuco*, H. TERNAUX-COMPANS vert., Parijs, 1840.

ALVARADO TEZOZÓMOC, F. DE, *Histoire du Mexique*, H. TERNAUX-COMPANS vert., Parijs, 1853.

BENAVENTE MOTOLINÍA, T. DE, *Motolinia's History of the Indians of New Spain*, F. BORGIA STECK vert., Washington, 1951.

CASAS, B. DE LAS, *History of the Indies*, A. COLLARD vert., New York, 1971.

CASAS, B. DE LAS., *A Short Account of the destruction of the Indies*, N. H. GRIFFIN vert., Londen, 2004.

CORTÉS, H., *Letters from Mexico*, A. PAGDEN vert., Yale, 1986.

DE FUENTES, P., *Conquistadors First-person accounts of the Conquest of Mexico*, Norman, 1993.

DÍAZ DEL CASTILLO, B., *The Memoirs of the Conquistador Bernal Diaz del Castillo*, J.I. LOCKHART vert., 2 dln., Londen, 1844.

DÍAZ DEL CASTILLO, B., *The true history of the conquest of New Spain by Bernal Díaz del Castillo, one of its conquerors*, A.F. MAUDSLAY vert., 5dln., Londen, 1908.

DURÁN, D., *The history of the Indies of New Spain*, D. HEYDEN vert., London, 1994.

FERNÁNDEZ DE OVIEDO, G., *Historia General y natural de las Indias, Islas y Tierra-Firme del Mar Oceano*, J. AMADOR DE LOS RIOS en F. GUERRA vert., Madrid, 1851.

GINÉS DE SEPÚLVEDA, J., *Historia del Nuevo Mundo*, A. RAMÍREZ DE VERGER vert., Madrid, 1987.

HERRERA Y TORDESILLAS, A. DE, *The General History of the Vast Continent and Islands of America, Commonly call'd the West-Indies*, J. STEVENS vert., 6 dln, Londen, 1725.

LOCKHART, J., 'Extract from the Annals of Tlatelolco', *We People Here: Nahuatl Accounts of the Conquest of Mexico*, Los Angeles, 1993, 257-273.

LÓPEZ DE GÓMARA, F., *Histoire generale des Indes occidentales & terres neuues, qui iusques à present ont esté descouuertes*, M. SONNIUS vert., Parijs, 1569.

LÓPEZ DE GÓMARA, F., *Pleasant historie of the conquest of the Weast India, now called new Spayne*, T. NICHOLAS vert., Londen, Henry Bynneman, 1578.

MARTIRE D'ANGHIERA, P., *De Orbe Novo: The Eight Decades of Peter Martyr D'anghera*, II, F. A. MACNUTT, New York, 1912.

MORTIMER, G., *Eyewitness Accounts of the Thirty Years War 1618-1648*, London, 2002.

- MUÑOZ CAMARGO, D., *Historia de la Tlaxcala*, G. VÁZQUEZ red., Madrid, 1986.
- SAHAGÚN, B. DE, *Florentine Codex: General History of the Things of New Spain*, XII, A.J.O. ANDERSON en C.E. DIBBLE vert., Salt Lake City, 2012.
- SAN ANTÓN MUÑÓN CHIMALPAHIN QUAUHTLEHUANITZIN, D. DE, *Annals of His Time*, J. LOCKHART, S. SCHROEDER en D. NAMALA vert., Stanford, 2006.
- SCHROEDER, S., *Chimalpahin's Conquest*, Stanford, 2010.
- TODOROV, T. en BAUDOT, G., 'Codex Ramírez', *Récits aztèques de la conquête*, Seuil, 1983.
- TORQUEMADA, J. DE, *Monarquía Indiana*, M.L. PORTILLA vert., 3 dln., Porrúa, 1969.
- VAN HAESTENS, H., *De bloedige ende strenge belegeringhe der stadt Oostende in Vlaenderen*, Leiden, 1613.

Secundaire literatuur

Werken

- BAGGERMAN, A., EN DEKKER, R., 'De gevaarlijkste van alle bronnen', *Tijdschrift voor Sociale en Economische Geschiedenis*, 1 (2004), 3-23.
- BECKJORD, S.H., *Territories of History: humanism, Rhetoric and the Historical Imagination in the Early Chronicles of Spanish America*, Pennsylvania, 2007.
- BERGMANN, E., 'The exclusion of the Feminine in the Cultural Discourse of the Golden Age: Juan Luis Vives and Fray Luis de León', A. SAINT-SAËNS, *Religion, Body and Gender in Early Modern Spain*, New York, 1991.
- BROOKS, F.J., 'Motecuzoma Xocoyotl, Hernán Cortés, and Bernal Díaz del Castillo: The Construction of an Arrest', *The Hispanic American Historical Review*, 75 (1995), 149-183.
- BURCKHARDT, L.M., *The Slippery Earth: Nahuatl-Christian Dialogue in Sixteenth Century Mexico*, Tucson, 1989.
- BURKETT, E., 'In Dubious Sisterhood: Class and Sex in Spanish Colonial America', *Latin American Perspectives*, 4(1977), 18-26.
- CANDELARIA, C., 'La Malinche, Feminist prototype', *A Journal of Women Studies*, 1980.
- CAÑIZARES-ESGUERRA, J., *How to Write the History of the New World*, Stanford, 2001.
- CARRILLO, J., 'The "Historia General y Natural de las Indias" by Gonzalo Fernández de Oviedo', *Huntington Library Quarterly*, 65 (2002), 321-344.
- CEVALLOS-CANDAU, F.J., ea., *Coded Encounters*, Amhurst, 1994.
- CLENDINNEN, I., *Aztecs: an Interpretation*, Cambridge, 1991.

- CLENDINNEN, I., 'Cortés, Signs, and the Conquest of Mexico', A. GRAFTON en A. BLAIR red., *The Transmission of Culture in Early Modern Europe*, Philadelphia, 1990.
- CLENDINNEN, I., 'Yucatec Maya Women and the Spanish Conquest: Role and Ritual in Historical Reconstruction', *Journal of Social History*, 15(1982), 427-442.
- CLENDINNEN, I., *Aztecs: an Interpretation*, Cambridge, 1991.
- CLENDINNEN, I., *The Cost of Courage in Aztec Society: Essays on Mesoamerican Society and Culture*, Cambridge, 2010.
- COOK, B.A., *Women and War: A Historical Encyclopedia from Antiquity to the Present*, Santa Barbara, 2006.
- COOLIDGE, G.E., *Guardianship, Gender and the nobility in Early Modern Spain*, Surrey, 2011.
- CUTRUFELLI, M.R., *Women on Africa: Roots of Oppression*, Londen, 1983.
- CYPESS, S.M., "'Mother" Malinche and allegories of Gender, Ethnicity and National Identity in Mexico, R. ROMERO en A.N. HARRIS red., *Feminism, Nation and Myth: La Malinche*, Houston, 2005.
- CYPESS, S.M., *La Malinche in Mexican Literature: From History to Myth*, Texas, 1991.
- DELAMARRE, C. en BERTRAND, S., *La femme au temps des conquistadores*, Parijs, 1992.
- DOWNS, K., 'Mirrored Archetypes: The Contrasting Cultural Roles of la Malinche and Pocahontas', *Western Folklore*, 67 (2008), 397-414.
- ERICKSON, B.A., 'Gender and Violence: Conquest, Conversion and Culture on New Spains's Imperial Frontier', N.E. JAFFARY red., *Gender, Race and Religion in the Colonization of the Americas*, Cornwall, 2008, 29-38.
- FRANCO, J. 'La Malinche. From Gift to Sexual Contract', M.L. PRATT en K. NEWMAN red., *Critical Passions: Selected Essays*, Durham, 1999.
- FRANCO, J., *Plotting Women: Gender and Representation in Mexico*, New York, 1989.
- FRENCH, M., *From Eve to Dawn: A History of Women in the World*, 3 dln, Toronto, 2002.
- GIBSON, C., *The Aztecs Under Spanish Rule*, Stanford, 1964.
- GOLDWERT, M., *Machismo and Conquest: The Case of Mexico*, Londen, 1983.
- HAHNER, J.E., *Women in Latin American History: Their Lives and Views*, Los Angeles, 1976.
- HARVEY, H.R., en PREMM, H.J., red., *Explorations in Ethnohistory. Indians of Central Mexico in the Sixteenth Century*, Albuquerque, 1984.
- HASSIG, R., *Mexico and the Spanish Conquest*, Norman, 2006.

- HERREN, R., *La Conquista erotica de las Indias*, Barcelona, 1991.
- HINZ, F., 'The Process of Hispanization in Early New Spain: Transformation of Collective Identities during and after the Conquest of Mexico', *Revista de Indias*, LXVIII (2008), 9-36.
- JAFFARY, N.E., *Gender, Race and Religion in the Colonization of the Americas*, Cornwall, 2008.
- JOHNSON, J.G. 'Bernal Diaz and the Woman of the Conquest', *Hispanófila*, 28 (1984), 67-77.
- KARTUNNEN, F., *Between worlds: Interpreters, Guides, and Survivors*, New Brunswick, 1994.
- KEEN, B., 'The Black Legend Revisited: Assumptions and Realities', *The Hispanic American Historical Review*, 49 (1969), 703-719.
- KELLOGG, S., *Law and the Transformation of Aztec Culture, 1500-1700*, Norman, 1995.
- KELLOGG, S., *Weaving the Past: A History of Latin America's Indigenous Women from the Prehispanic Period to the Present*, New York, 2005.
- KIDWELL, C.S., 'Indian Women as Cultural Mediators', *Ethnohistory*, 39 (1992), 97-107.
- KLEIN, C.F., 'None of the above: Gender ambiguity in Nahua Ideology', *Gender in Pre-Hispanic America*, Washington, 2001.
- KNIGHT, A., *Mexico: From the Beginning to the Spanish Conquest*, New York, 2002.
- KNIGHT, A., *Mexico: The Colonial Era*, New York, 2002.
- LAVRIN, A., 'Indian Brides of Christ: Creating New Spaces for Indigenous Women In New Spain', *Mexican Studies/Estudios Mexicanos*, 15 (1999), 225-260.
- LAVRIN, A., 'Women in Convents: The Economic and Social Role in Colonial Mexico', B. CARROL red., *Liberating Women's History: Theoretical and Critical Essays*, Urbana, 1976, 250-277.
- LAVRIN, A., *Brides of Christ: Conventual Life in Colonial Mexico*, Stanford, 2008.
- LAVRIN, A., *Latin American Women: Historical Perspectives*, Westport, 1978.
- LAVRIN, A., *Sexuality and Marriage in Colonial Latin America*, Lincoln, 1989.
- LEÓN PORTILLA, M., *Bernardino de Sahagun, First Anthropologist*, Oklahoma, 2002.
- LIENHARD, M., 'La cronica mestiza en Mexico y el Peru hasta 1620: Apuntes para su estudio historico-literario', *Revista de Crítica Literaria Latinoamericana*, 9 (1983), 105-115.
- LINDSAY, B., *Comparative Perspectives of Third World Women: The Impact of Race, Sex and Class*, New York, 1983.

- LOCKHART, J., *Nahuas and Spaniards: Postconquest Mexican History and Philology*, Stanford, 1991.
- LOCKHART, J., *The Nahuas after the Conquest: A Social and Cultural History of the Indians of Central Mexico, Sixteenth through Eighteenth Centuries*, Stanford, 1992.
- LOCKHART, J., *We People Here*, Los Angeles, 1993.
- LYMAN, J. en LIPSETT-RIVERA, S., *The faces of Honor: Sex, Shame, and Violence in Colonial Latin America*, Albuquerque, 1998.
- LYNN, J.A., *Women, Armies, and Warfare in Early Modern Europe*, New York, 2008.
- MARTIN, C.E. en WASSERMAN, M., *Latin America and its people: volume 1: to 1830*, Boston, 2012.
- MARTÍNEZ, J.L., 'Las crónicas de la conquista de México', *Historia Mexicana*, 38 (1989), 677-699.
- MAURA, J.F., *Women in the Conquest of the Americas*, J.F. DEREDITA vert., New York, 1997.
- MCTAVISH, L., 'Reproduction, c. 1500-1700', S. TOULALAN en K. ISHER red., *The Routledge History of Sex and the Body, 1500 to the Present*, 2013, 351-371.
- MOHANTY, C.T., 'Feminist Encounters: Locating the Politics of Experience', M. BARRETT en A. PHILLIPS red., *Destabilizing Theory: Contemporary Feminist Debates*, Stanford, 1992, 74-92.
- MORGAN, R., *Sisterhood Is Global: The International Women's Movement Anthology*, New York, 1984.
- MÖRNER, M., *Race Mixture in the History of Latin America*, Boston, 1967.
- MUCHEMBLED, R., *Orgasm and the West: A History of Pleasure from the 16th Century to the Present*, Cornwall, 2008.
- OCHOA, J.A., 'The Paper Warrior: Education, Independence, and Bernal Diaz's War to Stop Time', *MLN*, 114 (1999), 341-356.
- PADDEN, R.C., *The Hummingbird and the Hawk: Conquest and sovereignty in the Valley of Mexico, 1503-1541*, Ohio, 1967.
- PÉREZ-LAGUNES, R., *The Myth of La Malinche: From the Chronicles to Modern Mexican Theater*, onuitgegeven masterproef, Virginia Polytechnic Institute and State University, departement Geschiedenis, 2001.
- POWERS, K.V., *Women in the Crucible of Conquest*, Albuquerque, 2005.
- PREBISCH, T.P., *Mujeres en Crónicas de la Conquista*, San Miguel de Tucumán, 1997.
- QUESADA, A.M., 'Ideas y proceso de mestizaje en el Péru', *Revista Histórica*, 28 (1965), 9-23.

- RUSSO, A., TORRES, L. en MOHANTY, C.T. red., *Third World Women and the Politics of Feminism*, Indiana, 1991.
- SAINT-SAËNS, A., *Sex and Love in Golden Age Spain*, New Orleans, 1996.
- SALAS, E., *Soldaderas in the Mexican Military: Myth and History*, Austin, 1990.
- SÁNCHEZ, M.S. en SAINT-SAËNS, A., *Spanish Women in the Golden Age: Images and Realities*, Westport, 1996.
- SCHROEDER, S., *The Conquest All Over Again. Nahuas and Zapotecs thinking, writing and painting Spanish colonialism*, Cornwall, 2010.
- SCHROEDER, S., WOOD, S. en HASKETT, R. red., *Indian Women of Early Mexico*, Norman, 1997.
- SEED, P., *To Love, Honor, and Obey in Colonial Mexico: Conflicts Over Marriage Choice, 1574-1821*, Stanford, 1988.
- SMITH, M.D., *Sex and Sexuality in Early America*, New York, 1998.
- SOCOLOW, S., 'Colonial Gender History', *Latin American Research Review*, 40 (2005), 254-265.
- SOCOLOW, S., *The Women of Colonial Latin America*, Cambridge, 2000.
- SWART, K.W., 'The Black Legend during the Eighty Years War', *Britain and the Netherlands*, V (1975), 36-57.
- THOMAS, H., *Conquest: Cortes, Montezuma, and the Fall of Old Mexico*, New York, 2005.
- THOMAS, W., '1492 - 1992 : heropleving van de Zwarte Legende', *Onze alma mater*, 44 (1992), 394 - 414.
- TODOROV, T., *The Conquest of America: The Question of the Other*, Norman, 1999.
- TREXLER, R.C., *Sex and Conquest: Gendered Violence, Political Order, and the European Conquest of the Americas*, Ithaca, 1995.
- TRUITT, J., 'Courting Catholicism: Nahua Women and the Catholic Church in Colonial Mexico City', *Ethnohistory*, 57(2010), 415-444.
- VERMASEREN, B.A., *Een en ander over de 'Zwarte legende' betreffende Spanje en haar ontstaan in de Nederlanden in de 16e eeuw*, Nijmegen, 1984.
- WIESNER-HANKS, M., 'World History and the History of Women, gender and Sexuality', *Journal of World History*, 18(2007), 53-67.
- WIESNER-HANKS, M., *Women and Gender in Early Modern Europe*, New York, 2000.

BRUMFIEL, E.M., *Aztec Women: Capable Partners and Cosmic Enemies*, 2011 (<http://www.mexicolore.co.uk/aztecs/home/aztec-women>). Laatst geraadpleegd 20/05/2014.

LOCKHART, J., SOUSA, L. en WOOD, S., *Sources and Methods for the Study of Post-conquest Mesoamerican Ethnohistory*, 2007 (<http://whp.uoregon.edu/Lockhart/index.html>). Laatst geraadpleegd 24/05/2014.

MACLEAN, R., *Historia de Tlaxcala*, (<http://special.lib.gla.ac.uk/exhibns/month/jan2003.html>).

SCHMALL, J.P., *The History of the Tlaxcalans*, 2004 (<http://www.houstonculture.org/mexico/tlaxcala.html>). Laatst geraadpleegd op 14/05/2014.

SOCLOW, S., *Women in Colonial Latin American History*, 2014 (<http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766581/obo-9780199766581-0037.xml>). Laatst geraadpleegd op 18-05-2014.